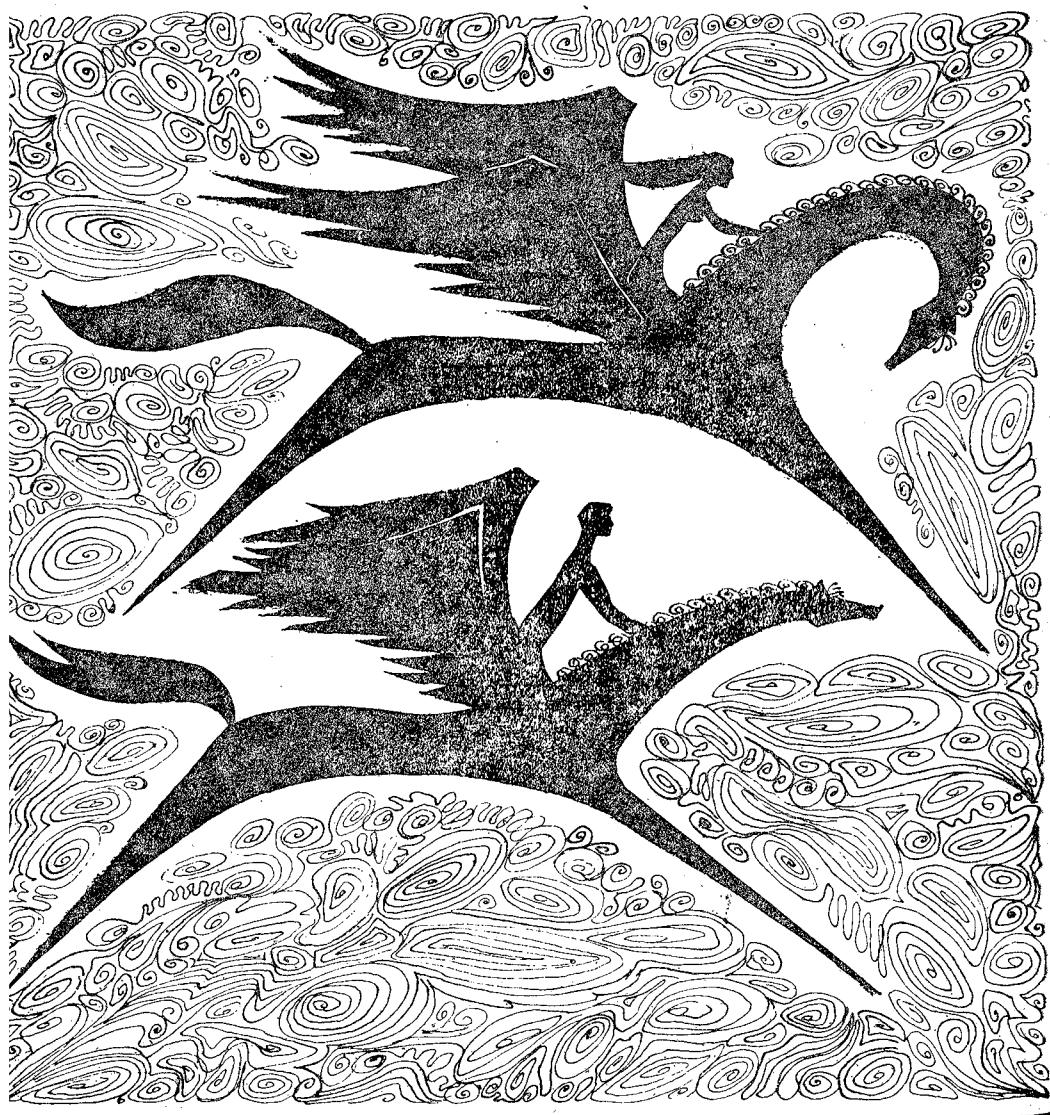

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

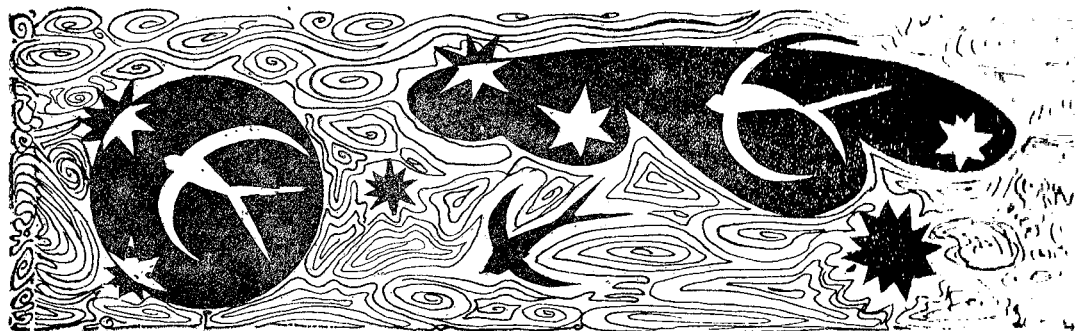
ОДИЛ ЕҚУБОВ
БАРОТ БОЙҚОБИЛОВ
ЭРКИН ВОҲИДОВ
НОРМУРОД НАРЗУЛЛАЕВ
АБДУЛЛА ОРИПОВ
ТУРОБ ТУЛА
ХУДОЙБЕРДИ ТУХТАБОЕВ
НОСИР ФОЗИЛОВ
ҲАЛИМА ХУДОЙБЕРДИЕВА
ИБРОҲИМ ҒАФУРОВ
ОИДИН ҲОЖИЕВА
УТҚИР ҲОШИМОВ

70500. — 147
К 356 (04) — 79 — 79

4702570000

«Еш гвардия» нашриёти, 1979

ШЕЪРЛАР, ҲИКОЯЛАР, ОЧЕРКЛАР
БОЛАЛАР АДАБИЁТИ
ШОГИРДЛАР УСТОЗЛАР ҲАҚИДА
ТЕНГДОШЛАР ТЕНГДОШЛАР ҲАҚИДА
„ЁШЛИК“ КАЛЕНДАРИ
ЖАҲОН ПРОГРЕССИВ АДАБИЁТИДАН
„ЁШЛИК“ ТАБАССУМИ

ЁШЛИК

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«ЁШ ГВАРДИЯ» нашриёти
Тошкент—1979

Ё 84

Ёшлик: Шеърлар. Ҳикоялар. Очерклар: (Альманах). Редкол.: О. Ёқубов ва бошқ.— Т. Ёш гвардия, 1979.

Вып. 6. 128 б.

Ёшлик. Альманах. Вып. 6.

ББК 84Уз

Уз

Альманахнинг ушбу сони асосан республика ёш ижодкорларининг 1978 йил Шаҳрисабз шаҳрида бўлиб ўтган семинар кенгаши қатнашчилари ижоди асосида тузилди.

Хусниддин Шарипов. «Мен Ильични ўлайман».
Рассом И. Кирианди.

Қалбай АБДУРАҲМОНОВ

Қорақалпоғистонда яшайди. Иккита шеърӣ китобнинг муаллифи.

АЙБНОМА

{25 ёшли хиросималик йигит қўшиғи}

Мен сўқирман —
Кўзларимга дунё қоронғу.
Ажратолмай қолдим оқу қорани.
Билолмайман:

Тун ярмими,
Тонготарми,
Кундузми...

Қўй, дилимни ўртама.
Кўрмас кўзим —
Бу дунёнинг нурларига интизор.
Юрагимга дунё тор...
Севар эдим, ахир, мен қуёшни,
Қайдан олар инсон шунча бардошни...
Кўрар кўзим бўлса эди,
Югурганда йўл танобин тортардим,
Еллар билан елдай жавлон этардим.

Мен сўқирман —
Йигирма беш ёшимда,
Улсам ҳам уқтираман,
Гўримда тик тураман:

Нечун кўрмайман?
Мен сўқирман —
Равшан кўзим бор эди-ку,
Эй, ҳаёт!
Бу зулминга кўниқолмам ҳеч қачон,
Мен сўқирман —

Йигирма беш ёшимда.
Чидайсизми сўқир кўзнинг ёшига.
Ярамасанг рози эдим, табиат,
Туғилгунча бахти қаро оламда,
Эй, одамзод!
Не кўргилик бу, ахир!
Мен сўқирман —

Кўзларимга дунё қоронғу.
Нега тилинг бойланди!
Яқин келма қошимга,
Кет ёнимдан,
Нари тур.
Мен сўқирман —
Чидайсанми кўзларимнинг
Қонли ёшига?!

ОКЕАНДА БИР ГУЛ УСАДИ...

{Қизим Лилияга}

Океанда бир гул ўсади,
Томирлари тош бағрин ҳам тешади,
Уни севган ҳатто денгиз кечади —
Лилия!

Опоқ-опоқ қалқир сувнинг юзида,
Меҳри сингиб кетар меҳри бор кўзга,

Интилади
Теранликдан юзага...
Лилия!

Шу гулни севмоқдан толмайман,
Гуллар билан кутаман ҳар майни ман,
Барча гуллар ичра шу гул гўзал, шан...
Лилия!

Дилим тўла созинг, қийин сенингсиз,
Сенсиз умр туюлади мазмунсиз,
Ўс, ўсавер яйраб қайғу ва ғамсиз,
Лилия!

Гул изладим сенинг учун тоғлардан,
Армон бўлиб боқдилар сўл-соғлардан,
Билки, дилим сенинг билан боғланган...
Лилия!

Шоир бўлсам сени дея шоирман,
Сенинг учун барча ишга қодирман,
Тирноғингга ўзим қурбон бўлурман...
Лилия!

Океанда бир гул ўсар, нилуфар,
Шу гул доим дилгинамни жалб этар.
Совға қилсам шуни сенга, айт, нетар...
Лилия!

АРҒУМОҚ

Арғумоғим учар мисоли елдай,
Ирғишлайди сира тизгинин бермай.
Ёпишаман ёлига икки қўллаб,
Тизгинидан айрилиб қолгим келмай.

Бел боғлаган ҳар ким ғолиб чиқмоққа,
Бахти кулган одам етар улоққа,

Улоқ тортмоқ асли мардлар ўйини,
Насиб этмас асло бўшанг қўрқоққа.

Арғумоғим, уч-ей, ёлинг ўйнасин,
Ортда қолма, устингга гард қўнмасин.
Ҳозирча ҳаммамиз ҳам бир йўлдамиз,
Ким ўзса ҳам мардликдан дил қўвнасин.

КЎЗЛАРИНГДА ҚАЙ УЧҚУН!

(Ҳ а з и л)

Ойдин тунлар ой кокилин ўрайсан,
Сирли кулиб ишқ сирларин сўрайсан,
Нега бунча дилни ўртаб қарайсан —
Шахло-шахло кўзларингда қай учқун?

Куйлар бўлсанг қўшиқ, кўкка ўрлайди.
Кўнгил сенинг васлинг томон зўрлайди,
Борган сари муҳаббатинг ўртайди...
Шахло-шахло кўзларингда қай учқун?

Қарай-қарай кўнглим ишқда толдирдинг,
Утин эдим пуфлай-пуфлай ёндирдинг,
Учқун эдим, ундан гулхан олдирдинг...
Шахло-шахло кўзларингда қай учқун?

Жамолингга тикиламан ҳайрона,
Неча кунлар мен гирдингда парвона,
Юрагингда йўқми ишқдан нишона...
Шахло-шахло кўзларингда қай учқун?

Едгор Обидов таржималари

□

Абдували БЕГМАТОВ

Тоҷикистон ССР, Ленинобод область Ижрочи қишлоғида туғилган. Лирик ва фалсафий шеърлари билан китобхоналарини хушнуд этиб келмоқда.

ИНТИЗОРЛИҚДА

Интиқ-интиқ термулишлар зорлигимдан сўзласинлар,
Ошиқларнинг саноғида борлигимдан сўзласинлар,
Сен бор учун қувонч, бахтга ёрлигимдан сўзласинлар,
Гар мурувват айламасанг хорлигимдан сўзласинлар.
Висол онин ортга суриб, дема, дилдор — кейин-кейин,
Интизорлик лаҳзалари йилларга тенг — қийин-қийин!

Нигоҳларим — элчиларим умид отда кетаяпти,
Илтижолар айлаб сендан дилхуш жавоб кутаяпти,
Ёндирмоқлик армон унга — бир парча чўғ тутаяпти.
Кел, ёниб нур таратайлик, демасинлар — тутаяпти.
Висол онин ортга суриб, дема, дилдор — кейин-кейин,
Интизорлик лаҳзалари йилларга тенг — қийин-қийин!

Дил, ёлғон бор, қандай қилиб сўзларингга ишонадир?!
Ишқ шуъласи порлаб турган кўзларингга ишонадир!
Тили бордир шуълаларнинг, тилида шўх таронадир,
Таронадан яйрамаган юрак тошдир, бегонадир.
Висол онин ортга суриб, дема, дилдор — кейин-кейин,
Интизорлик лаҳзалари йилларга тенг — қийин-қийин!

Кутиб-кутиб қийналмоқда интизор жон — тушунсанг-чи,
Ташналиқдан қақраб қолдим мисли ёбон — тушунсанг-чи,
Бахтимизга тамал тоши шу аҳд-паймон — тушунсанг-чи,
Паймон агар дарз кетса, эҳ, ёмон... ёмон — тушунсанг-чи.
Висол онин ортга суриб, дема, дилдор — кейин-кейин,
Интизорлик лаҳзалари йилларга тенг — қийин-қийин!

ТАБИАТНИНГ ЯШИЛ ҒАЗАЛИ

Булутга нур қуйди очиқ қўл қуёш,
Заминга йўл олди ёмғир номли ранг.
Мудроқ майсалар ҳам кўтардилар бош,
Олам яшилланди, дўстлар, бир қаранг.
Қаранг, анов қирлар бетида яшил,
Бедор юрак мисол қайноқ бир ғазал!

Жонбахш оҳангига ташнадир кўнғил,
Вужудим шу оҳанг этмоқда қамал!
Байтларда ғунчанинг думбул умиди —
Оқ кўйлак ўрик қиз нафаси жодир.
Анҳорнинг кўшиғи, тупроқнинг ҳиди,
Қушларнинг навоси лойиқ жилодир.

Ложувард тусдаги поёнсиз само,
Қувончлар қулф урган маъво — шу
байтлар!

Анвويи гул бўйи анқиган ҳаво,
Минг йиллик дардларга даво — шу
байтлар!

Шу байтлар эмасми энг ўтли, ахир,
Буни шайдо бўлган юрак билади.

Қадрдон байтларни севиб бир умр
Яшил кучоғида қолгим келади.
Гул — ҳарфда ёзилмиш сарлавҳа:

«БАҲОР»,

Бирор ҳарф қўшсанг қўш, лек юлиб олма.
Табиат битибди бир сўлим ашъор,
Дўстгинам, кел, ўқи, бебаҳра қолма!

КУРТАК

Оддий бир тугунчак, мўъжиза эмас,
Не учун куртакка бунчалар ҳавас!
Иродадан экан увоқ жуссаси,
Букишга ожизлик қилди бўронлар.
Жонларга санчган пайт аёз найзасин
Биз иссиқ уйларга беркинган онлар
Улимга юзма-юз келган жангчидай
Мақсади йўлида курашди собит:
Тил-тиниқ виждонга ғубор юқтирмай,
Безавол ишқини этмасдан нобуд —

Етолди бокира фасли баҳорга!
Либосга сиғмайин қувнаб очилди!
Кўрк бўлди соғиниб кутган диёрга,
Ҳар томон уфори ҳидлар сочилди.
Уфори ҳидлар бу — умридан мамнун —
Куртакнинг миннатдор қўшиғи, куйи.
Бу куй ишқ, курашдан яралган учун
Дилларга қувватдир умримиз бўйи.
Мўъжиза асли шу, ҳа, оддий эмас,
Куртакнинг бахтига қиламан ҳавас!

Саодат ДОНАБООЕВА

Самарқанд областида туғилган. Ҳозир у В. И. Ленин номидаги Тошкент Давлат университетида таҳсил кўрмоқда.

ҚУШИҚ БЎЛИБ ҚОЛ...

Ажиб баҳор осмонидан.
Эзиб ёғмоқда ёмғир.
Ғашли дилнинг ғуборларин.
Ювиб кетмоқда бир-бир,
Ёмғирдан сўнг кўк юзида,
Чақнаган каби қуёш.
Эй дил, сен ҳам ғашликларга
Чида, бера ол бардош.
Машаққатсиз бахт бўлмайди,
Тутгил буни ёдингда.
Кимлигингни сўроқловчи.
Келажак бор олдинда.

Агар бахтни орзу қилсанг,
Бўлолгин ғамдан устун.
Аламларга тик қарагин,
Ёрқин келажак учун.
Бахтинг излаб сафарга чиқ,
Бахтлиларга бўл йўлдош.
Ҳаёт йўлларида чиниқ,
Йўл юр, довонлардан ош,
Оқ йўл сенга, соғ-саломат —
Манзилингга етиб ол.
Қўшиқ ярат ва ўзинг ҳам
Мангу қўшиқ бўлиб қол!

ҚИШЛОҒИМ ЭСИМГА ТУШДИ

Янграйди таниш куй, янграйди.
Болалик ҳислари жўшади.
Янграйди таниш куй, янграйди,
Қишлоғим эсимга тушади.
Янграйди таниш куй, янграйди,
Хаёллар қуш бўлиб учади.
Янграйди таниш куй, янграйди,
Уйларим уфқни қучади.
Уфқлар бағрига туташган.

Лолазор меники, меники.
Оқликда ой билан талашган
Олмазор меники, меники.
Тоғларни севаман, тоғларни,
Шу тоғлар қудрати меники.
Боғларни севаман, боғларни,
Шу боғлар ҳиммати меники,
Янграйди таниш куй, янграйди,
Қишлоғим эсимга тушади.

Дилором ЁРМАТОВА

1948 йили Самарқанд область, Советобод районининг Жом қишлоғида туғилган. Самарқанд Қишлоқ хўжалик институтини тамомлаган. Қишлоқ хўжалик фанлари кандидати. Шеърлари область ва республика вақтли матбуотларида босилиб туради.

БИР ҚҶШИҚКИ...

Дугонажон, мен бир қўшиқ ёзмоқдаман,
Гул баргига ўхшаб кетсин нафислиги,
Эппоқ тонгга ўхшаб кетсин мунислиги,
Ўхшаб кетсин уфқларга ол туслиги,
Дугонажон, мен бир қўшиқ ёзмоқдаман.

Гиниқликда ҳаволансин самолардай,
Ўбҳидамда дилга ёқсин наволардай,

Майинликда гуллар кучсин саболардай,
Дугонажон, мен бир қўшиқ ёзмоқдаман.

Қўшиқларим етиб борсин юракларга,
Ҳам айланиб қолсин унда тилакларга,
Тилакларим таянч бўлсин билакларга,
Дугонажон, мен бир қўшиқ ёзмоқдаман...

САМАРҚАНД ТУПРОФИ

Кўз тикаман пок меҳрим билан
Кафтимдаги қисим тупроққа.
Қалбим ундар уммондек теран.
Асрларнинг сирин билмоққа,
Бу эрурким табаррук тупроқ,—
Тўшалгандир Жомийнинг изи.
Ниятимки, кўзимга суртмоқ —
Шу тупроқда Алишер сўзи.
Тетапоя бўлганида илк —
Қадамини кўйган Улуғбек.
Масрур сукут сақлаб тургансан —
Тупроқ яшил, юмшоқ гиламдек.

Маърифатнинг чироғин ёққан.
Боболарим ҳок-пойи сенда.
Юраклари мангуға қолган
Армонлари, чиройи сенда.
Пешонанга қўнган ажинлар.
Балки ўша йиллар изидир.
Балки умр кулфатлар ичра
Хазон бўлган эллар изидир.
Истардимки, она тупроғим,
Қуёш бўлиб кирсам қалбингга.
Бир умрга пок сақлаб сени,
Хизмат қилсам она халқимга!

ЮРАГИМНИ МЕН СИЗЛАРГА ЎХШАТГУМ

Орагимни мен қуёшга ўхшатгум,
Турларида бўлсин дейман ҳарорат.
Орагимни оппоқ тонгга ўхшатгум,
Ярчага ҳам насиб қилсин бул одат.

Орагимни мен тоғларга ўхшатгум,
Ўққисидан олам ранги кўринсин,
Орагимни мен боғларга ўхшатгум,
Юлбуллари қизил гулдан нур эмсин.

Юрагимни олис йўлга ўхшатгум,
Армонлари, орзулари тугамас.
Юрагимни чайир қўлга ўхшатгум,
Чавандоздек жиловин қўлдан бермас.

Юрагимни юлдузларга ўхшатгум,
Кечалари умид бўлиб порласин.
Юрагимни мен сизларга ўхшатгум,
Эй, одамлар, кенгликларга чорласин!

Шаҳодат ИСАХОНОВА

1949 йил Самарқанд область, Иштихон районида туғилди. 1971 йилда ТошДунинг журналистика факультетини тугатиб, Ўзбекистон телевидениесига ишлади. Ҳозир «Саодат» журналида адабий ходим. Унинг «Кечиккан бахт» номли ҳикоялар тўплами Ф. Ғулом номидоги адабиёт ва санъат нашриётида нашр этилган.

ҚЎҒИРЧОҚ

Подъезд эшиги очилиб, ичкаридан катта-кон кўғирчоқ кўтариб олган беш-олти ёшлар чамасидаги оппоққина бир қиз югуриб чиқди-да, ҳовли бошига етгач, қадамини секинлаштириб атрофга аланглай бошлади. Ҳовли ўртасидаги пастаққина қари олманинг тагида бир тўп болалар қум ўйнашарди. Қизалоқ кўғирчоғини авайлабгина бу қўлига алмаштирди-да, сўнг улар томон юрди. Уни биринчи бўлиб челақчасига қум солаётган Гулнора кўрди.

— Вуй-й-й! Қаранглари!

Болаларнинг ҳаммаси қизга томон ўгирилишди. Қизча эса ўртоқларнинг ҳайрат ва ҳавас тўла нигоҳларини сезиши билан дарров қадамини секинлаштирди.

— Вуй-й-й! Чиройлигини!

Қизчанинг олдига ҳаммадан олдин югуриб келган Гулнора кўғирчоққа кўз югуртираркан шоша-пиша сўради.

— Ким опкелди?

Қизчанинг юзида фаҳрга ўхшаш иссиқ бир ифода пайдо бўлди.

— Дадамлар,— қизча шундай деб кўғирчоғини оқори кўтарди-да, сўнг секин энгаштирди,— қарагин нима дейди!— Кўғирчоқ «инга» деди. Унинг овозидан ҳайратга тушган Гулнора беихтиёр кўғирчоқ томон талпинди.

— Қани! Қани!

Қизча кўғирчоғини бағрига босганича орасига тисарилди.

— Вой! Вой! Ифлос қиласан-у!

Гулнора қумли қўлларини шоша-пиша этагига артди.

— Энди бўлдими?

— Йўқ, йўқ, ўзим кўрсатаман!— Қизалоқ кўғирчоғини баланд кўтарди-да, сўнг белидан ушлаб яна секин ётқизди. Кўғирчоқнинг узун-узун киприкли кўзлари юмилиб яна «ингалади».

— Кўрдингми?

— Кўрдим! Яна, яна бир...

Гулнора «кўрсат» дейишга улгурмай югуриб келишган болалар уни орқага суриб қизчани ўраб олишди. Бундан алами келган Гулнора нима қилишини билмай бир лаҳза қотиб турди-да, сўнг бундан бари бир ҳеч иш чиқмаслигини сезиб уйлари томон югурди. «Ҳозир... Ҳозир ойисига айтади! «Кўғирчоқ олиб беринг», дейди. Худди Нодираникига ўхшаган. Йўқ! Ундан ҳам катта! Кейин... Кейин у ҳам кўрсатади, ҳаммага кўрсатади. Нодирагаям! Йўқ, Нодирага кўрсатмайди. Ҳечам!»

Улар Нодираларнинг тепасида учинчи қаватда туришарди. У зинапоялардан гўё учиб чиқди. Чиқди-ю, лекин эшикларининг қулфлиги бирдан унинг жаҳлини чиқариб юборди.

— Ойи!— Шундай деганча алам билан эшикни тепди у.— Ойи, деяпман мен сизга! Шу заҳоти эшик ортидан калитнинг тикирлагани эшитилди ва ичкаридан ойисининг кўрқиб кетган башараси куринди.

— Нима бўлди?

Ойисининг мағзавали қўллари жонҳолатда унинг елкаларини тутди.

— Кўғирчоқ... Кўғирчоқ олиб беринг,— ҳансираб зўрға гапирди Гулнора.

— Кўғирчоқ?— Ойисининг катта-катта очилган кўзлари қисилиб, қўлларини бирдан унинг елкасидан тортиб олди,— кўғир-

чоғинг курсин илоё, юрагимни ёрай дединг-ку!

— Нодираникидақа каттакон!— Ойисининг гапини бўлиб давом этди Гулнора,— «инга»лайдиганидан, бугун, йўқ ҳозир оберинг!

Кўнгли жойига тушган ойиси ёқасига туфлаганича орқасига бурилди. Бундан жаҳли чиқиб кетган Гулнора бирдан йиғлаб юборди.

— Ойи, деяпман мен сизга!

Ойиси коридорда тўхтаб у томон ўгирилди.

— Нима дейсан яна-а-а?

— Оберинг деяпман мен сизга!

— Нимани обераман?

— Эй...— бундан унинг баттар хўрлиги келиб ҳиқиллаганича гапира олмай қолди,— кўғир...кўғирчоқ деяпман мен сизга!

— Ҳа-а,— «хўп» дегунча кўймаслигини сезган ойиси гапни дарров ўша томонга бурди:

— Кўғирчоқми, эртага-да, болам. Кўриб гурибсан-ку, бугун кир ювяпман. Эртага йса...

— Эртага-эртага, деб алдайсиз яна.

Қизининг хархашаси энди ёқмади, шекли, ойиси шу заҳоти унинг гапини чўрт осди.

— Алдамайман!

— Алдайсиз!

— Алдамайман...

Кўнглида умид учқунлари пайдо бўлган улнора шоша-пиша ойисининг орқасидан юрди.

— Чин сўзингизми?

— Чин! Чиппа-чин сўзим!— Ойиси шундай деб ошхонага кирди-да, сўнг ғалати йир оҳангда қўшиб қўйди,— эртага, албатта!

Лекин эртаси куни ҳам, унинг эртаси куни ҳам ойиси унга кўғирчоқ олиб келиб йермади. Гулнора шундай хафа бўлдики... Йисни ўзи шунақа, бирор нарса олиб бенинг деса доим, «эртага-эртага» дейди-ю, лекин сира олиб бермайди.

Бугун дам олиш куни бўлганлиги учун улнора боғчага бормади. Лекин эрталабдан дугонасининг кўғирчоғини кўргиси келаверди. Нонушта қилиб бўлишганидан сўнг йисига билдирмай пастга тушди. Чунки йиси билса: «Шаҳлони ҳам ўйнатиб кел», деб синглисини унга қўшиб юборади.

Нодиралар биринчи қаватда туришарди. улнора уларнинг эшигига етгач, бирпас ккиланиб турди. Сўнг эшикни секин муштлади. Эшик зулфи илинмаганлиги учун ўли тегиши билан очилиб кетди.

— Нодирал

Гулнора шундай деди-да, секин ичкарига мўралади. Лекин ичкаридан ҳеч қандай жавоб бўлмади. Шундан сўнг остонага шиппагини ечди-да, коридор томон юрди.

— Нодира.

Бу сафар ҳам жавоб бўлмади, фақат балкон томондан Адолат холасининг гўнғир-гўнғир овози эшитилди. Гулнора балкон томон юрди. Лекин коридорнинг ярмига етмасдан бирдан жойида тўхтаб қолди. Коридорнинг шундоққина бурчагида, стулда Нодиранинг кўғирчоғи турарди. Гулнора беихтиёр у томон юрди. Кўғирчоқ каттакон бўлишига қарамасдан енгил экан. Гулнора кўғирчоқни қўлига олгач, худди Нодира кўрсатгандай қилиб шошиб энгаштирди. Шу пайт кўғирчоқдан «инга» деган овоз келди. Сўнг севиниб кетган Гулнора уни яна энгаштирди. Кўғирчоқ яна «инга» деди, кейин яна... Гулноранинг энди балконга чиққиси келмай қолди. Ҳатто Нодирани ҳам чақиритиш истамади. Кўғирчоқни бир ўзи ўйнагиси келди.

Шу пайт балкондан Адолат холасининг: «Нодира, узоққа кетиб қолмагин, калтак ейсан, болам», деган овози келди. «Нодира ҳовлида экан-да», ўйлади Гулнора. Ўйлади-ю, бирдан кўнглида аллақандай бир истак пайдо бўлди. Бу истак у учун ҳам ширин, ҳам кўрқинчли эди...

У олдин ташқарига, сўнг балкон томонга қаради. Йўқ, ҳеч ким йўқ! Нодиранинг ойиси эса машинада нимадир тикиб ўтирипти. У атрофга яна бир марта яхшилаб разм солгач, кўғирчоқни бағрига босганича эшик томон юрди. Юрди-ю, юраги ўз-ўзидан қаттиқ уриб, оёғи қалтирай бошлади. Лекин учинчи қаватга қандай чиққанини ўзи ҳам билмай қолди. Чопибми-учибми, иш қилиб, ҳеч кимга кўринмай чиқди. Энди ойиси кўрмаса бўлгани. У эшикни очиб олдин коридорга, сўнг ошхонага мўралади. Йўқ, ойиси кўринмади, синглисям. У отилиб меҳмонхонага кирди. Кирди-ю, кўғирчоқни диванга ташлаганича шоша-пиша эшикка стул тиради. Сўнг эшик тирқишига қулоғини қўйиб бирпас қотиб турди. Йўқ, ҳеч кимнинг товуши эшитилмади. Унинг кўнгли жойига тушиб секин кўғирчоқ томон юрди. У кўғирчоқни қўлига олиб, бағрига босди. «Энди унинг ҳам кўғирчоғи бор! Қандай яхши!» Шу топда у ҳам Нодирага ўхшаб кўғирчоғини ҳаммага кўз-кўз қилгиси келди. Лекин кимга... хаёлига келган фикридан ўзи ҳам чўчиб бирпас ўйланиб қолди. Бироқ бунинг ҳам йўлини топди. Шаҳлога кўрсатади! У дарров кўғирчоғини диванга ётқизди-да, кўринмасин учун устига пар ёстиқ қўйиб, эшик томон юрди. Эшикка тиралган стулни олгач, бун-

дан ҳам айниди. «Йўқ, Шахло бир кўрса бўлди, кейин «бер-бер» деб қўймайди. Ундан кўра стуллар ўртоғи бўла қолсин!» Бу фикри ўзига маъқул бўлиб орқасига қайтди-да, стулларга ном қўя бошлади. «Сен Нодира, Сен Раъно, сен...»

У ҳамма стулга ном қўйди. Ҳатто оёқли радиога ҳам. Сўнг кўфирчоқнинг устидаги ёстиқни олиб уни кўтарди-да, биринчи стулга яқинлашиб завқ билан гапира бошлади:

— Эй, менинг кўфирчоғим бор! Дадам опкелдилар! Қарагин, кўзларини юмади. Чақалоқларга ўхшаб «инга» ҳам дейди. Ишонмайсанми? Ҳозир кўрасан! Ана, кўрдингми? «Инга» дермикан? Шунақа!

Шу пайт эшик итарилди. Кўрқиб кетган Гулнора жонҳолатда кўфирчоғини диванга ташлаганича эшикка отилди. Қия очилган эшикдан синглисининг думалоқ гавдаси кўринди. У шундагина боя стулни яна тираб қўйиш эсидан чиққанлигини билди. Билди-ю, лекин синглисининг ёлғизлигини кўриб бирдан энгил тортиди ва шошиб гапирди.

— Тез кир, кир, жоне!

У синглисининг кўйлагидан ушлаб ичкарига тортиди-да, эшикни ёпди. Кира туриб кўзи каттакон кўфирчоққа тушган синглиси эса, ҳайрат билан диван томон юрди.

— Алла!

— Эй-эй, тегма!

Гулнора чопиб келиб кўфирчоқни синглисининг қўлидан юлиб олди-да, орқасига яширди.

— Йў-қ-қ!

Шундай яхши ўйинчоқни опаси тортиб олганидан алами келган Шахло бор овози билан чириллаб йиғлаб юборди. Гулнора нима қилишини билмай довдираб қолди. Нима қилсин? Берсинми? Берса кейин яна «бер-бер» деяверади. Бермаса... йўқ, бермаса ҳозир ойиси югуриб келади. Ойиси ўзи шунақа, Шахлонинг овозини эшитса бўлди, югуриб келаверади.

«А-а. Ҳозир...» У хаёлига келган фикрдан қувониб орқаси билан юрганича шошиб сервантни очди. Сервантда ҳар хил конфетлар турарди. У Шахло яхши кўрадиган «батончик»дан бир сиқим олди-да, синглисининг оёғи остига ташлади.

— Ол, жоне, тата!

Синглиси конфетни «тата» дерди. Шунинг учун опасининг «тата» деган овозини эшитиб йиғлашдан тўхтади ва ялт этиб унга қаради. Гулнора сочилиб ётган конфетларни оёғи билан кўрсатиб — эркалаб гапирди.

— Қара, ўх-ҳў-ў шунча тата! — Шахло лабларини чўччайтириб конфетларга қаради. Лекин яна кўфирчоқ эсига тушиб ўзини ги-

ламга ташлаганича баттарроқ чинқириб йиғлай бошлади.

— Алла! Алла! Алла-а-а!!! — синглисининг кўнмаслигига кўзи етган Гулнора энди кўрқиб кетди ва кўфирчоқни яшириш учун жой ахтара бошлади. Сервантнинг тахмончаларидан кўфирчоқнинг оёқлари чиқиб қолди. Иннаикейин ойиси дарров топиб олиши мумкин. У шошиб китоб жавонини очди. Йўқ, кўфирчоқ бу ергаям катталиқ қилди. У чопиб тўрға ўтди. Чунки, тўрда печканинг батареялари бўлиб ойиси гултувак қўйиш учун устини тахта панжара билан ёптирган эди. Панжара билан, батареянинг орасида эса анчагина бўш жой қолганди. Гулнора кўфирчоқни ёнбош қилиб, ўша оралиққа тикди. Кўфирчоқнинг танаси кирди-ю, лекин боши катталиқ қилиб сиғмади. Бор кучи билан итарсаям бўлмади. Қайтага сочи юлинай деб қолди. У бўғилиб йиғлаётган синглисига бир қараб, сўнг кўфирчоқни тортиб олди. Шахло эса ҳали-вери овунадиганга ўхшамасди. Шу топда Гулноранинг хаёлига бошқа бир фикр келди ва кўфирчоғини орқасига яширганича югуриб синглисининг тепасига борди-да, ваҳима аралаш шивирлади:

— Вой, баба! Баба келяпти-и!

«Баба» сўзини эшитган Шахлонинг юзи бирдан ўзгарди. Ёшли кўзлари катта-катта очилганича йиғлашни ҳам унутиб сакраб ўрнидан турди.

— Баба?

— Ҳа, баба! Қарагин, ў-ў-ўй! — Гулнора кўзларини ола-кула қилганича дераза томонни кўрсатди-да, сўнг чап қўли билан оғзини пана қилиб «вов,вов» деди. «Баба»нинг борлигига энди тоза ишонган Шахло ойна томонга термилганича қотиб қолди. Кўфирчоқни яширишга имкон туғилганидан қувониб кетган Гулнора дарров диван томон юрди. У кўфирчоқни яширишдан олдин синглисига бир қараб олди-да, сўнг уни тезгина диваннинг тагига ташлади. Шу пайт диваннинг остидан «инга» деган овоз келди. Овоздан кўрқиб кетган Шахло эса югуриб келиб Гулноранинг пинжигига тикилди.

— Баба! Баба!!!

Шахлони рostaкамига кўрқитолганидан севиниб кетган Гулнора, юзига янаям ваҳималироқ тус берди-да, сўнг худди уни «баба»дан ҳамма қилаётгандай деразая қараб дўқ билан гапирди.

— Ҳу-у, ўлиб кет, баба! Ҳозир ўлдираман сени! Қани, кет-чи дарров! Менинг жоним опоч, жоним жоним йиғламайди. Раънонинг укаси қихи, у йиғлайди. Ушанинг олдига бор! Жоне, йиғламайсан-а. Ана «баба» гаям айт, «йиғламайман» де! Қара, ба-

яси, Шахло йиғламайман деяпти! Айтгин, йиғламайман дегин!

Узини хиёл тутиб олган синглизиси дера-на томонга кўрқа-писа мўсаларкан, «ҳа», шорасини қилиб секин бош ирғади.

* * *

— Гулнора! Гулнора! Боғча вақтинг бўл-ди-ку, тур, қизим. Уртоғинг чақиряпти, тодира, ўртоғинг!

«Нодира» сўзини эшитиши билан Гулно-ранинг бирдан уйқуси ўчиб кўрқиб кетди ва ўрнидан сапчиб туриб ўзини қаравотдан ашаганича меҳмонхона томон отилди.

У меҳмонхонада эшигини ичкаридан ёп-ди-да, сўнг шоша-пиша диваннинг тагига қаради. Кўғирчоқнинг устига газета ёлиб қўйганлиги учун фақат оёқлари кўриниб урарди. «Турипти!» Унинг кўнгли жойига ушиб орқасига ўғирилган ҳам эдики, кети-дан кирётган ойисига урилди.

— Бир нарсадан кўрқдингми, Гули?

Ойиси жонҳолатда унинг елкасидан уш-лади. У ойисининг кўлларини елкасидан пошиб айираркан, эшик томон мўралагани-ча, секин гапирди.

— Йўқ! Йўқ!

— Нодира, ўртоғинг чақиряпти, болам, боғчага борамиз деяпти, ахир!

— Бормайман! Бормайман! Йўқ, кейин юрман!

У уйқули кўзларини ишқаб ванна томон эрди.

— Нодиражон, ўртоғинг кейин борар-ан,— ойиси ташқарида турган Нодирага шундай деди-да, ошхонада чой ичаётган ядаси томон юрди.

— Бунга бир нарса бўп қолган ўзи! Уч-дундан бери шу аҳвол. На тузукроқ ух-лайди, на тузукроқ овқат ейди. Уйқусида зидан-ўзи чўчиб тушади. Боғчадан келди-чи, меҳмонхонадан чиқмайди. На Шахло-а қарайди, на ўртоқлари билан ўйнайди. Иннайкейин аста гапирсам ҳам чўчиб ту-лади, секин гапирсам ҳам. Уйғотганимда-и аҳволини қаранг. Чўчиб тушганидан зим кўрқиб кетибман. Соғ эмас шунин-из. Кўзларини бежоллигини қаранг.

Ойнага қараганича ойисининг гапини шитаётган Гулнора бирдан чўчиб тушди.

— Дўхтирга обориб кўрсат!— Овози шитилди дадасининг,— ё бўлмаса уйга ча-иртир. Яхшиси мен ўзим ҳозир айтиб кета оламан.

— Айтиб кета қолинг унда...

Ойиси йиғламсираганича яна алланарса-ар деди. Дадаси чиқиб кетгандан кейин улнорани бирдан ваҳима босди. «Дўхтир илса-я? Кейин нима бўлади? Кейин... Ке-ин уни ҳамма ўғри дейди. Нодираям Раъ-

ноям, ҳамма-ҳаммаси!!! Иннайкейин... ин-найкейин, ойиси уни уради, дадасиям. Қан-дай ёмон! Йўқ, обориб беради! Ҳозир обо-риб беради. «Кечир, билмабман», дейди. Йўқ, Нодира бари бир уни ўғри дейди. Унда Шахло ўғирлапти деса-чи? Шахло... У ўзининг топган фикридан қуво-ниб отилиб меҳмонхонага кирди ва эшик-ни ёпиб яна стул тиради-да, диваннинг та-гига энгшиб кўғирчоққа қўл узатади. Кў-ғирчоқ диваннинг тўрига итариб юборил-ганлиги учун қўли етмади. У юз ту-бан ётиб оёқларини киргизди ва кўғирчоқ-нинг бошини оёқлари орасига олиб ўзи билан судради. Кўғирчоқ гиламга тегиши билан Гулнора тезгина ўрнидан турди-да, уни қўлга олиб бағрига босди. Кўғирчоқ чўзиб «инга-а» деди. Гулноранинг бирдан руҳи тушди. Кейин кўғирчоқ уники бўлмай-ди. Қандай ёмон! Йўқ бермайди? Сираям... Унда дўхтир билиб қолса-чи? Нима қилса экан-а? Ҳа-а... Кўзларини юмиб олади. Юмиб олади, бўлди. Кейин кўғирчоқ яна уники бўлади!

* * *

— Кўрдингизми,— унинг ҳолатини кўр-ган ойиси бирдан йиғлаб юборди,— ўзи-дан-ўзи шунақа қилди. Олдин ҳеч бунақа қилмасди.

— Кўйинг, йиғламанг! Ҳаммаси ўтиб ке-тади,— дўхтир амаки шундай деб чама-дончасидан ичакка ўхшаган асобларини олиб Гулноранинг ёнига ўтирди,— бу қиз яхши қиз, ҳозир оппоқ бўп кетади. Кўйла-гини кўтаринг-чи! Панжалари орасидан дўхтир амакининг ҳаракатларини кузатаёт-ган Гулнора энди кўзларини чирт юмиб олди.

— Яхши,— дўхтир амаки орқаларини эшитган нарсасини қулоғидан олиб ўрнидан турди,— ўпқалари яхши, чой қошиқни бе-ринг-чи! Қани, оғзингни оч, қизим! Қани! Ҳа!— У кўзини юмганича оғзини очди.— Мана бу бошқа гап! Жуда ақлли қиз экан-да, бу қиз. Отинг нима сени?

— Гулнора,— пиқиллаганича унинг ўрни-га жавоб берди ойиси.

— Йўқ, ўзи айтади. Қани, айт-чи ўзинг.

— Гулнора!

— Баракалла, Гулнора қиз жуда яхши қиз экан-у! Қани, энди кўзингни оч-чи!

«Кўзингни» дейиши билан Гулнорани бат-тар кўрқув босди ва кўзларини янаям қат-тиқроқ юмиб юзини девор томон терс ўғирди.

— Гулноражон, оча қол болам,— устига энгашганича йиғламсираб ялина бошлади ойиси,— амакинг кўзингни кўрсинлар. Ке-

йин яхши бўласан. Бир марта, бир марта очгин, кўзим!

— Кўйинг, майли,— нарсаларини чамадончасига жойлаштириб меҳрибон бир оҳангда гапирди дўхтир,— майли, мажбур қилманг. Ҳозир икки хил дори ёзиб бераман, бугунча шуни ичиб турсин. Эртага анализларини топшириб, кейин невропатологга опкирасиз.

— Энди кўзингни очавер, мен кетяпман, Гули қиз,— дўхтир амаки унинг сочларини силаб эшик томон юзланди,— лекин оингни кўрқитма унақа, хўпми?

Гулнора кўзларини пирпиратиб секин очди ва кўрқа-писа дўхтир амакининг орқасидан қаради.

Дўхтир амаки эшикка етганда орқасига ўгирилиб ойсига нимадир деди, сўнг Гулнора томон бир қараб олди-да, баланд овозда кўшиб кўйди.

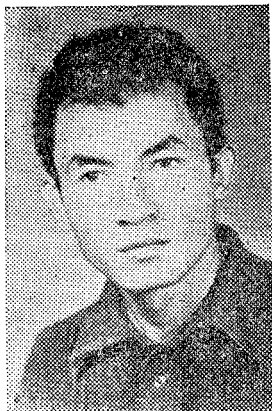
— Албатта оборинг!

Амаки чиқиб кетиши билан Гулнора бирдан энгил тортиди ва ойсининг ҳам чиқиб кетганлигидан фойдаланиб чопиб меҳмонхонага ўтди. Кўғирчоқ жойида турарди. У кўғирчоқни кўлига олди-да, бир лаҳзагина термилиб турди, сўнг уни пастга, Нодираларнинг балконига улоқтирди. Кўғирчоқнинг этаклари пирпираб сочлари ёйилгани-

ча пастга учди. Учди-ю, Нодираларнинг балконига эмас, балки сал нарироққа, кўкатлар экилган ерга тушди. «Вой!»— у шундай деганича балкондан ўқдай учиб коридорга чиқди ва тўқнашиб йиқилган сингласига ҳам қарамай ташқарига отилди. У ҳовлига чиққанида ўртоқлари қум ўйнашарди. Уларнинг орасида Нодира ҳам бор эди. Лекин Гулнора уларга эътибор бермади. Чопганича уйнинг орқа томонига ўтди. Кўғирчоқ, кўзларини юмганича кўл-оёғини ёзиб барра пиёз устида ётарди. Гулнора жонҳолатда Нодираларнинг балконига қаради. Лекин балконда чиндан ҳам ҳеч ким йўқ эди. У кўғирчоқни шоша-пиша кўлига олди-да, балконга яқин юрди. Сўнг ҳеч ким йўқлигига тўла ишонч ҳосил қилгач кўғирчоқнинг оёқларидан ушлаб ичкарига улоқтирди. Кўғирчоқ бир «инга» деди-ю, «тап» этиб ерга тушди. Гулнора бир лаҳза балкон остида қотиб турди. Йўқ, ҳеч қандай садо бўлмади ва у кета бошлади. Кета бошлади-ю, шу топда у ўзини бирдан энгил ҳис этди. Ўзидан-ўзи чопгиси, сакраб-сакраб чопгиси келди ва чопа бошлади. Худди қушлардай эркин ва энгил чопа бошлади. Учкундан бери унинг биринчи бор ана шундай чопиши эди...

□

Жаҳонгир ИСМОИЛОВ

1952 йил Бухоро область, Қизилтепа районидаги Тошрабат қишлоғида туғилган. ТошДУнинг журналистика факультетини тугатган. Ҳозир «Бухоро ҳақиқати» область газетасининг маданият бўлимида ишла-япти.

КАМАЛАК

1.

Камалак самода товланар,
Етти ранг акс этар қоришиқ.
Уфқлар бир зумда олланар,
Яшарар замин ҳам ёришиб.

Ажойиб тароват ҳавода,
Келинчак мисоли бу олам.
Камалак яралмас самода,
Етти ранг бўлмаса унда жам.

2.

Севгим камалакка ўхшайди:
Она-Ватан ишқи,
шеър дарди,
Дўст меҳри, ёримга садоқат,
Йўл ҳисси,
авлодлар маслаги —
Барчаси камалак мисоли,
Туғёнли қалбимда бўлган жо.
Камалак севгимнинг тимсоли,
Севгимда шунчалик ранглар бор!

ХАЙРЛАШУВ

Кетмоқдаман олис хизматга,
Атрофда тонг оқармоқда жим.
Менга маскан бўлган қишлоққа
Энг сўнгги бор кўзимни тикдим...
Ҳазингина турар табиат,
У масъума онамга ўхшар.
Менга оқ йўл тилаб, беминнат,
Пойим узра борини тўшар.

Шабнамга бар тутиб майсалар,
Тонгни илҳақ қарши олмоқда.
Йўк, сафарим олдидан улар
Менга оқ йўл тилаб қолмоқда...
Хайрлашдим қишлоғим билан,
Қалб фарзандлик меҳрига тўлди.
Қайтганимда кўм-кўк майсалар
Яна кутиб олсалар бўлди!

МЕН НЕ УЧУН ЯРАЛГАНМАН

Мен не учун яралганман,
Нечун келдим дунёга?!—
Ҳаёт йўлим айлаб чаман,
Тўлдирмасам зиёга.
Ташвишингга ҳамдам бўлиб,
Оташларда ёнмасам.
Шодлигингдан завққа тўлиб,

Бирга қувнай олмасам.
Бахш этмасам юрагимни,
Ватан,
дўсту онамга —
Мен не учун яралганман,
Нечун келдим оламга?!

СЕНСИЗ...

Сенсиз илк бор тун чўкди аста,
Юлдузларга тўлди кенг осмон.
Ҳамон борлиқ қадим либосда,
Кўкда ўша Ой сузар ҳамон...
Эркал!

Умр ёнган шамнамо,
Бунда мангу қололмайман мен.
Сенсиз яшаб ўтарман,
аммо —
Хаёлингсиз яшолмайман мен.

ДЕҲҚОН ТОНГНИ УЙҒОТАР

Салқингина куз тонги отар,
Деҳқон туриб кетар далага.
Йўқ, йўқ!
Деҳқон тонгни уйғотар,
Вақт ғанимат шундай паллада.

Пахтазорда тугамасдан иш,
Уфқларга ёнбошлайди кун.
Деҳқон шунда уйга қайтади,
Кўёш бирпас тин олсин учун!

КУЗ

Япроқлар жимгина ёнмоқда,
Дарахларни аланга тутмиш.

Аланга ҳам сўниб бормоқда,
Уйғонмоқда мудраб ётган қиш...

ЮРТ МЕҲРИ

Она қишлоқ...
Таниш манзара:
Қирга бориб туташган сўқмоқ,
Пастқам уйлар,
пахтазор дала,
Бир томонда сой бўйи ўтлоқ...
Новда-шоҳлар шитирлаб ҳазин,
Япроқларга видо айтади.
Ушбу ҳолдан само ҳам вазмин,

Қушлар жануб томон қайтади.
Хувиллайди хазон тўла боғ.
Атрофдаги табиат жами —
Толиб эди баҳорга бир пайт,
Дўстим, шудир ҳаёт дегани!
Қишлоғимни соғиниб келдим,
Оғушида қалбим қонадир.
Мен кўрки деб севмасман уни,
Ахир, она доим онадир.

ЮР, ТОҒЛАРГА ЧИҚАЙЛИК, ДЎСТИМИ

Юр, тоғларга чиқайлик, дўстим,
Водийларга тўйиб боқайлик.
Чайқалмоқда алвон ранг тўлқин,
Тўлқинларда биз ҳам оқайлик.
Жилға куйлар ўзича жўшиб,
Шивирлайди харсанглар,
тошлар...

Улар қалбда ғулу уйғотиб,
Уйларимиз измига солар.
Тоғда не бор — табиий бари,
Бунда ажиб софликни кўрдим.
Шу софликни биз ҳам тоғ каби,
Юракка жо этайлик, дўстим!

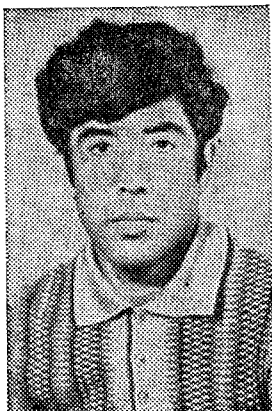
ҚУШИҚ

Башар асли боқий бир қўшиқ,
Қўшиқ кўп қадимдан куйланди.
Зулмат ичра неча минг йиллаб,
Унда фақат қайғу сўзланди.

Башар асли боқий бир қўшиқ,
У заминда ҳамон куйланар.

Бу кун ўша қўшиққа қўшиб,
Менинг ойдин бахтим сўзланар.

Башар асли боқий бир қўшиқ,
Қўшиқ яна юксак куйлансин.
Истайман кенг оламда жўшиб,
Фақат севинч, севги сўзлансин!..

Аҳмаджон ЁУЛДОШ

1941 йилда Тошкент шаҳрининг Келес станцияси (ҳозирги Келес шаҳри)да туғилган.
Ҳозирги кунда Тошкент агрегат заводида сан-техник бўлиб ишлайди.

РЕВОЛЮЦИЯ СОАТИ

Инқилоб бешигин қоқ сийнасида
Эркнинг соф юраги уриб турибди.
Инқилобий дунё аортасида
Унинг тоза қони юриб турибди.

Унинг қалб тепиши — ички нидоси
Қадамлар зарбига ҳамоҳанг, монанд.

У — Ленин юрагин акси садоси,
Ундан ўрганганмиз вақтни бир вақт.

Унга қулоқ тутиб Лениндай инсон
Ғалаба фурсатин берган белгилаб.
Бугун-чи, бас, унга термулиб жаҳон,
Соатин олади қўлда тўғрилаб.

БЕТХОВЕН

Яратганди уни она табиат
Фақат ўзи учун, ўз қалби учун.
Қулоғин қилганди ўзидай қарахт,
Қалбидан юлганди бир умр тинчин.

Ва лекин белига туганмас ғайрат,
Қалбига кўмганди сўнмас бир олов.
Унинг юраги-чун гўё табиат
Сўнгсиз илҳом эди, эди бир қалов.

Том битган қулоққа аста лаб қўйиб,
Сирли шивирлади дардин табиат.
Унинг дардларини юракдан туйиб
Сел бўлиб оқарди сирли бу хилқат.

Бу куйни англамоқ учун япроқдан —
Тил керакдир, керак япроқдан юрак.
Ёки ажраш керак тамом қулоқдан,
Ё табиат бўлиб яралмоқ керак!

Еримиз думалоқ соққа шаклида,
Қуёшга арғамчи ташлаб учамиз.
Во ажаб, турсак ҳам қилнинг устида
На бир қўзғаламиз ва на кўчамиз.

Довулда чайқалган хасдек дамо-дам
Чайқалса ҳам олам тушмагай қулаб:
Чунки бутун курра — тирик ҳар одам
Заминни қўлма-қўл турибди ушлаб.

1956 йилда Сурхондарё областидаги Сарисийё районининг «Меҳнат» қишлоғида туғилган. Тошкент Давлат университети журналистика факультетининг 5-курси талабаси.

СИНГЛИМНИНГ ХАТИ

Жон синглимнинг соғинчлари — менга хаёл дарёси,
Яна йўқлаб хат ёзибди ранглар олиб сабодан:
«Биласизми, ўғил кўрди Малоҳатнинг онаси,
Биласизми... биз айрилдик Саидназар бободан...»

Оқшомдаги қонли шафақ жимирлайди кўзимда,
Ана, маънос қайтар ишдан ҳорғин мактаб болалар.
Нола чекар жон синглимнинг ҳар сатри, ҳар сўзида
Мен бир умр куйламоққа боис бўлган далалар.

«Иккинчида ўқийман-ку, катта қизман, акажон,
Қўғирчоқни Мавжудага олиб келинг сиз бу бор», —
Хатосига уэр айтиб, хайрлашиб қайтадан,
Яна мактуб охирига шеър қўшади тўрт қатор:

«Кўк юзида оқ каптарлар тўлиб-тўлиб келади,
Йироқларга хатлар бериб, хатлар олиб келади.
Олисдаги бир шаҳарда ўқиётган акам бор,
Кунлар ўтиб, бир кун катта шоир бўлиб келади».

«Катта қизман...» сўзин балки ёзган оғир энтикиб
Ё лол бўлиб гўдак қалби фиरोқларнинг сеҳрига.
Қолгандир ё кенжа синглим ўйинига кўз тикиб,
Мен ҳам тўймай кетганимдек она уйнинг меҳрига.

Жажжи синглим ёзганидек балки уйга қайтарман,
Орзум бўлиб ё ғунчадек, ё гул каби очиб юз.
Не бўлса ҳам энди йўлдан қайтмай олға кетарман,
То покиза бир тилакда ёнар экан ушбу сўз:

«Кўк юзида оқ каптарлар тўлиб-тўлиб келади,
Йироқларга хатлар бериб, хатлар олиб келади.
Олисдаги бир шаҳарда ўқиётган акам бор,
Кунлар ўтиб, бир кун катта шоир бўлиб келади!»

ЎЗБЕКИСТОН

Оллоқ қайинларга бўлдим ошино,
Сайр этдим мен баҳри
жаҳаннамларни.
Менинг шеърларимда товланди ҳатто
Беқарор Африка саванналари.
Саҳрои Кабирда ёзсам кўнглимни,
Руҳимда чинордай турдинг кўкариб.

Ғафур Фулом бўлиб, азизим, сени
Бир умр бошимда юрдим кўтариб!

Ернинг ҳар бурчида кимсалар гоҳо.
Менга ўз тилимда сўзлар, гумон йўқ;
Ўзбек кўп курраи заминда, аммо —
Оламда бошқа ҳеч Ўзбекистон йўқ!

ГЕЙНЕ

Париждаги фалаж кулба. Бунда бир шоир ётар,
Хаёллари юксақда-ю, кўтаролмас бошини.
Кўзларида парча осмон тутунлари акс этар,
Юрагида Гамбургдаги чаманзорлар тошқини.

Ногоҳ оғир сузиб ўтган турналарнинг карвони
Дарҳол кўздан йўқолар-у, шоир жимжит
йиғлайди:
Тўйиб кўкка боқай деса, сира йўқдир имкони,
Осмон эса — чексиз осмон деразага сиғмайди...

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ ЁДИ

Ниҳолга ўхшайди умидлар шакли,
Лекин хаёлларга тор келар шакл:
Кун надир,
Йил надир,
У балки, балки
Еруғ асрларга бахш этарди тил.

Дарчамга чирмашар
Совуқ қуюнлар,
Дайди шамолларнинг чўзиқ фиғоня,
Руҳимни тилкалаб музлатар тунлар,
Ўтмаган кунларнинг сирли армони.

ХОРИЖДАН НИДО

Сизларда раҳм йўқ, ғамгин наволар,
Туманли умримга қуёшлар боқмас.
Тиниқ куйламайди бунда дарёлар,
Сувлар кўзгусида юлдузлар оқмас.

Сочманг жазоларнинг совуқ исини,
Еллар қанотида учган хазонлар!

Муסיқий таъналар, тинч қўйинг мени!
Йиғлайди руҳимда ғурурлар, шонлар!

Сарсон бу умримни кўмманг лаънатга,
Ортиқдир дўстнинг ҳам бир оғиз сўзи!
Билмаслар, Ватанни тарк этган зотга
Энг оғир жазодир яшашнинг ўзи.

ҚАЙТИШ

Эҳ, поезд!
Эҳ, нега бу поезд мени тушунмас,
Нега имиллайди бунча мудраниб?!
Кенгликлар бағрида гўё поездмас,
Ғанимат имконлар борар судралиб.
Эҳ, поезд!

Поезд, манзилингда дийдор, қувонч, ғам,
Вафою хиёнат кутса, бизлардай —
Ҳаллослаб-ҳаллослаб
Чопардинг сен ҳам.
Бўйсунмай қолардинг темир изларга...
Эҳ, поезд!

Раъно КОМИЛОВА

1941 йил Самарқанд районидаги Туркман қишлоғида хизматчи оиласида туғилди.

1964—1970 йилларда СамДУ филология факультетини тугатган.

1963 йилдан бери шеърлари республика ва об-ласть матбуотларида эълон қилиниб келади.

Ҳозир у кечки ишчи-ёшлар мактабида тил ва адабиёт ўқитувчиси.

ХАЙРЛАШМАЙ...

Уша оқшом учрашдик икков,
Туймас эдинг кўзимга қараб,
Кўзларингдан сачратиб олов
Боқар эдинг — не экан сабаб?

Кейин сўзлаб кетдинг бирма-бир,
Мен айтар сўз лабимда қолди.

Бу учрашув бўлса ҳамки сир,
Парча ўтдек қалбимда қолди.

Бир даста гул узатдинг менга,
Мен ўзимни сездим гулшанда.
Шодликданми, билмадим, нега —
Хайрлашмай кетдик ўшанда?..

ЭШИГИМ ОЛДИДАН

Эшигим олдидан бир ариқ,
Бир кучоқ сув олиб ўтади,
Хаёлимни олиб кетади,
Эшигим олдидан бир ариқ.

Сўйлайман, сўйлайман унга мен,
Шу кеча кўрганим тушимни,
Олиб кетар хаёл-ҳушимни,
Сўйлайман, сўйлайман унга мен.

Олиб кетар узоқ-узоққа,
Севганимдан унга айтсам роз,
Қалб торини чертиб мисли соз,
Олиб кетар узоқ-узоққа.

Эшигим олдидан бир ариқ,
Шошиб-шошиб оқар ёр томон,
Ёрга роз етказар ҳар замон,
Эшигим олдидан бир ариқ.

ЮЛДУЗЛАР

Кўкда юлдуз учса,
Шунда одамлар:
Сўнди дерлар бировнинг умри,
Мен эса ўзгача
Бергумдир таъриф,
Изҳор этиб юрагим амрин.
Ҳуш митти юлдузлар
Имлашар секин,
Севгиданми сўзлашур зимдан?!
Ана бири учди
Йироқ-йироққа,
Ғойиб бўлди менинг кўзимдан,
Юлдузлар учганда

Улуғбек бобом,
Биров умри сўнди демаган.
Доим ҳаракатда
Жамики борлик,
Биров умри сўнди демагин.
Балки,
Дунё пайдо бўлиб,
Замин Самога
Интилгандир?
Уша замондан бошлаб,
Одамлар нигоҳи ярқираб,
Юлдуз бўлиб қолган осмонда!

Бобоқул МАНСУРОВ

Бухоро область, Қизилтепа районида туғилган.
Ҳозирда у Қизилтепа районидаги Ҳ. Олимжон номли
ўрта мактабда тил-адабиёт ўқитувчиси.

БОЛ ЙИҒАРМАН

Қўрқмайин боғ ичра хори гул озоридин,
Қатра-қатра бол йиғардим шеърият гулзоридин.
Қай кўнгил қўйса муҳаббат гулшани ичра қадам,
Бўлғуси огоҳ, албат, ишқ-вафо асроридин.
Кимга ким ёр ўлди толе қору борида ривож,
Азму ғайрат бирла етган ранжидин, такроридин.
Мен ғазал уммонида жавлон уриб ғаввос каби,
Марварид-дурдона тергум наҳри ишқ анҳоридин.
Гоҳида сарсон этар саҳрои уммидда сароб,
Гоҳи бошим нурга чулғар меҳри нур анворидин.
Истадим мен ўзга лойиқ, дилбари соҳибжамол,
Дурри матлабни харид этгум вафо бозоридин.
Мансурий мақсадга етди қалбида армони йўқ,
Бахтиёр авлодлигин уқдим анинг ашъоридин.

ЧУЛҚУВАР САНАМГА

Отойига назира

Ул санамким, чўл яқосинда жасорат кўрсатур,
Чўлқувар қизларга ҳам ибрат-маҳорат кўрсатур.
Гулсанамлар сайлини кўрдим бугун бўзлар аро,
Беллашиб ишда йигитлар бирла ғайрат кўрсатур.
Бўз очиб бунёд этибди янги гулшан, янги боғ,
Чин ватанпарварлигинин зўр садоқат кўрсатур.
Қомати рулга ярашган, бошда чамбар дурра соч,
Техника асроридин, кўргил, каромат кўрсатур.
Шўх канал бўйида учратдим уни тонг пайтида,
Сув парисидек кулиб рухсору қомат кўрсатур.
Келгин, эй Мансурий, сен ҳам шул санам ёнида қол,
Севса ҳар ким ёрини ёнида ғайрат кўрсатур.

НАЙ

Аслини билсанг агар банди тўқайзор эрди най,
Куйлаганда мисли Мажнун мунгли овоз берди най.
Қалбини ўйди-ю, инсон унга тил берди равон,
Доғлама бағри дилим, деб эътироз билдирди най.
Лабларингга лаб қўйиб ишқдин-вафодин сўзлагай,
Куйлаб инсон арзи-ҳолин даври даврон сурди най.
Гоҳ ҳазину, гоҳ майину, гоҳида ўтлуғ наво,
Жўр бўлиб созлар билан гоҳ базмимиз қиздирди най.
Мавжида дарё равону авжида уммон ниҳон,
Чил-чил айлаб шиваи дилларни гоҳ синдирди най.
Гар «Муножот» айласа «Чўли ироқ» саҳросида,
Эслатиб ўтмиш азобин дилгинам куйдирди най.
Гоҳи созлаб давримиз-давронимиз шўх ялласин,
Мансурийни яшнатиб, дўстларни ҳам кулдирди най.

Жумабой МАТЌУБОВ

1949 йилда Қўшқўпир районидаги Янгиобод қишлоғида туғилди. В. И. Ленин номидаги Хоразм Давлат педагогика институтида ўқиди.

1965 йилдан бери шеърлари республика газети ва журналларида эълон қилиниб келади.

ЎЗБЕКИСТОН ШУНДАЙ ЎЛКАДИР...

Тандирнинг тафтидай тафт келар ердан,
Арилар бол йиғар, қушлар хиромон,
Боғларда фарқ пишган олма, анжирда,
Тўкин-сочинликнинг рамзин кўраман.
Шу онда қалбимда ҳислар қалқадир,
Боғлар, далаларда яёв юраман.
Дўстлар, Ўзбекистон шундай ўлкадир,
Ҳар ёнда тўкинлик, ҳар томон чаман.

Тандирнинг тафтидай тафт келар ердан,
Бироқ сувчи юрар далада вазмин.
Унинг юзларидан оққан қатрада
Кўраман бўлғуси миллионлар вазнин.
Шу онда қалбимда ҳислар қалқадир,
Дўстлар даврасига ўзим ураман,
Дерлар, Ўзбекистон шундай ўлкадир.
Шундан ифтихорга тўлиб юраман.

МУҲАББАТ

Кимларнинг қалбида мунгли бир инграш,
Кимларда сабрсан, кимларда тоқат.
Ким учун музсан сен, ким учун оташ —
Муҳаббат!
Ғазабсан, кўзларни қонларга ювган.
Меҳрсан, бахш этган дилга ҳаловат.

Гоҳида қувғинсан, гоҳ эса қувган —
Муҳаббат!
Йўқ, сен ҳаётимнинг мақсад-маъноси,
Сен иқбол ҳақида мангу ҳақиқат.
Ақлу қалб баҳсининг сен интиҳоси —
Муҳаббат!

ДАРЕ ОҚАР...

Дарё оқар...
Оқар сокин, жимгина.
У яна сокинроқ
Оқарди, агар
Бағрин тилмаганда
Шоҳлар-шаббалар.
Янада сокинроқ
Оқарди унинг —
Йўлин тўсмаганда
Кўприк устун.
Қирғоқда қамишлар,
Ногоҳ бурилишлар
Бўлмаганида.
Шамоллар уфуриб

Манглайга ажинлар
Солмаганида.
Янада сокинроқ
Оқарди.
Агар
Ҳали тун чодирим
Ёпдим деб хабар
Бериб-бермасдан,
Бағрида нозланган
Ойни кўрмаса,
Умрини тикмаса
Шу ишққа, ойга
Оқарди, жимгина,
Оқарди!..

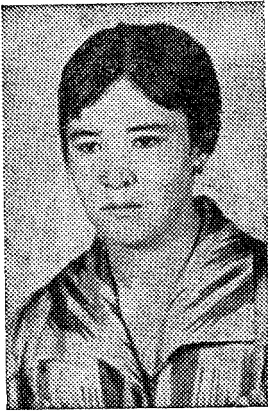
БИР СЌЗ АЙТДИНГ...

Бир сўз айтдинг, булут тўсди қуёшни,
Боғдаги гулларни савади ёмғир.
Гулдурак гумбурлаб, чақмоқлар чақиб,
Сўнгра сукунатда қолди чўлу қир.

Бир сўз айтдинг, қолди булут армонда,
Гуллар ёноғида минг қуёш балқди.
Қўшиқлар, шўхликлар бутун жаҳонда —
Иқбол уммонида юрагим қалқди.

Бир сўз айтдинг...

Мавлуда МАВЛОНОВА

1958 йилда Бухоро область, Пешкў районидаги Ибн Сино номли колхозда туғилган. 1975 йилда Бухоро шаҳрида ўрта мактабни тугатганидан бери шаҳар ички ишлар бўлимида ишламоқда. Шеърлари «Ўзбекистон маданияти», «Ёш ленинчи» ва «Бухоро ҳақиқати» газеталарида босилиб туради.

ҲАЁТ ҚҶШИҒИ

Бир қўшиқ таралмоқда ўйларимдай беғубор,
Оҳанги вужудимда эҳтирос уйғотади.
Кўзларимдан уйқуни тарк этиб айлар бедор,
Сехридан жилоланиб мусаффо тонг отади.
Шундан умрим мазмуни чирой очар безавол,
Орзуларим жонланиб энтикаман ҳавасда.
Дилбар қўшиқ сехридан маст бўлиб ошиқ мисол,
Чаманларнинг атрига юз тутаман ораста.
Бир кўшиқки, қалбимга ширин ҳислар этиб жо,
Дилгинамнинг ғашлигин олиб кетар олисга.
Юрагимда орзулар мавж уриб мисли дарё,
Шу қўшиқнинг бағрига сингиб борар оҳиста.
Оромимни ўғирлаб айлабди қалбни макон,
Билмам, қайдан бўлибман шу қўшиқнинг ошиғи.
Кўҳна дунё борлигин этган элга намоён,
Бу келажак, истиқбол — ёрқин ҳаёт қўшиғи.

ТҶЙИБ ОЛ, ЮРАГИМ!

Табиат сехридан баҳра ол бир он,
Нурлар чашмасига чайгил юзингни.
Тоабд қалбингда қуролган ошён,
Ҳаёт ёғдусидан тўсма кўзингни,
Тўйиб ол, юрагим!
Булбул хандон урса саҳарда, шомда,
Вужудни ёндирса гул карашмаси.
Шабнам жилва қилса лола жомида,
Демак мунаввардир тунлар эртаси —
Тўйиб ол, юрагим!
Ҳаётда бахт борки, бор албат фиғон,
Дилда муҳаббат ҳам ўкинчу ҳижрон,
Бу олам жилвагар — нурга қон жаҳон,
Лекин яшамаймиз қайта ҳеч қачон —
Тўйиб ол, юрагим!..

ОҢ ФОТИҲА БЕРГИЛ, ОНАЖОН!

Қалбимда бир учкун порлаётир,
Порлаётир, ойдин, беғубор.
У олис манзилга чорлаётир.
Чорлаётир жўшқин, шиддаткор.
Кўзларимда умид, ҳаяжон,
Оқ фотиҳа бергил, онажон!
Вужудимда жаҳоний сурур,
Эркин парвоз этар туйғулар.
Олисларга боқаман мағрур —
Дил тубида зўр умид кулар.
Тинмас юрак гупури бу он,
Оқ фотиҳа бергил, онажон!
Орзу тоғин забт этмоқ учун,
Ато этдинг қоядек қудрат.
Юзларимда нур кулса гулгун,
Кўзларимни тиндирмас шухрат,—
Барин юртга этгум армуғон,
Оқ фотиҳа бергил, онажон!

Қурбон НАЗАРОВ

Қурбон Назаров 1947 йилда Қашқадарё областининг Косон районидаги Оброн қишлоғида туғилган. Қарши Давлат педагогика институтининг рус тили ва адабиёти факультетини тамомлади. Айни пайтда у Ўзбекистон ёзувчилар союзи бадий адабиётни пропаганда қилиш бюросининг Қашқадарё области бўйича вакили.

ҚОЛИБ КЕТДИМ БОҒДА БУ ОҚШОМ

Қолиб кетдим боғда бу оқшом,
Қолиб кетдим то тонгга қадар.
Беихтиёр мени этди ром
Туни бўйи ой тараган зар.
Қолиб кетдим боғда бу оқшом,
Сохрлади дилбар чалган куй.
Кўтармайман, дўстим, бу кеч жом,
Шеърингни ҳам бир чеккага қуй.

Деразанга қолди хаёлим,
Қолиб кетди то тонгга қадар.
Юрагимни тўлдирди лим-лим,
Куйинг худди ой тараган зар.
Куй ҳам тинди минг хил оҳангда,
Ҳаяжондан кеча оқарди.
Рубоб чалган бармоғинг тонгда
Юрагимни чалиб юборди.

* * *

Кундузлари тиним билмай, кечалар мудраб,
Беланчакни тебратади бедор келинчак.
Орзуси шу, умиди шу, хаёлин судраб,
Нари-бери бориб-келар нотинч беланчак.

Гўдагининг оромини истайди танҳо,
Бир нафасга тинчиса у берар жониня.
Оналикнинг меҳри билан билмайди аммо,
Бу дунёнинг беланчагин тебратганини.

ИККИ МАНЗАРА

1.

Ниҳоллар тебранар оҳиста,
Бешиқда мудраган боладай.
Ўйларим товланар минг ҳисда
Бўёққа бўялган толадай.
Юзимни сийпалаб ўтади
Танимга қадрдон бир нафас.
Шамоллар хаёлим тутади,
Қалбимда ўйғонар бир ҳавас.
Жимгина олмақда даммини
Онагинам, она заминим.

2.

Дарахтлар эгилар сингудай
Бўғотда безовта мусича.
Шамолдан осмон ҳам энгудай,
Шамоллар кўрқинчли мусиқа.
Дунёнинг бурчидан ўт-тутун
Учмоқда елларнинг отида.
Тўсилиб қолмоқда ою кун
Тинимсиз тўполон ортида.
Шамолмас буларнинг ҳаммаси,
У ернинг ташвишли нафаси.

ЛАВҲА

Тонг ортига чўқди-ю куёш,
Алаמידан ўртанди, ёнди.
Кўзларидан юлдуз бўлиб ёш
Кенг самонинг бағрига томди.

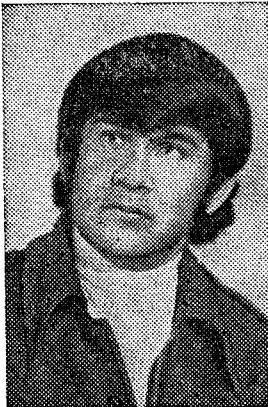
Туни бўйи талпиниб тоққа
Зулматларни раҳмсиз ёрди.
Охир чиқиб сўнгсиз уфққа,
Зар қатимлар тортиб юборди.

* * *

Бу оламни босиб олмиш оқ туман,
Мен ҳақ деган қуёш бугун ботгандай.
Бутун борлиқ сеҳргар бир ёсуман —
Айтган эртақ оғушида ётгандай.
Юзларингга тутибдилар оқ парда,
Мен сиғинган қуёш бугун тутилмиш.
Бугун тақдир айтган эртақ бепарда
Ўртамизга туман бўлиб тўсилмиш.
Парда оппоқ, фотиҳа оқ, бахтинг оқ,
Булар бари сеникидир, сеники.
Оппоқ севги, оппоқ тилақ, оппоқ оқ —
Булар бари меникидир, меники.
Оппоқ севги, оппоқ парда, оқ туман,
Оқ рангларни севар эдим, дўстгинам.

□

Тўра НОРМАТ

1952 йили Сурхондарё область, Шеробод районида туғилган. 1978 йили Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти бўлимини тугатди. Ҳозир Ф. Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриётида ишлаяпти.

ШЕЪРИЯТ

Қайдан ҳам мен сенга мубтало бўлдим,
Қайдан ҳам мен сенга қолдим боғланиб.
Ё алҳазар, айро тушганда баъзан,
Кунларим ўтади ҳажрингда ёниб.

Сени деб тарк этдим ҳаловатимни,
Кечдим бу ҳаётнинг неъматларидан.
Ёниб куйладим-у муҳаббатимни,
Юз ўгирдим унинг лаззатларидан.

Сени деб, шеърият, умрим бераман,
Бераман борича бор тоқатимни.

Керак бўлса ҳатто жоним бераман,
Бераман не бўлса, бор бисотимни.

Ким билади ҳали, тугёнли дилни
Кутиб турар олдда не-не машаққат.
Мен-ку, майли, шунда не бўлсам бўлар,
Фақат сен сўнмагин, сўнмагин фақат.

Қалбни ҳадик босар гоҳида аммо
Оқлай олурманми шаънингни сенинг?
Сен ҳам эзгу номлар сираси аро
Лозим кўрармисан номимни менинг?..

* * *

Сен менинг қуёшим. Бошимда тургин.
Сен менинг бахтимга саломат юргин.

Мен-ку бир мунисинг, ёнингда юрай,
Қалбингда эзгулик ила қулф урай.

Ўзгалар рад этса, сен мени ёқла,
Ниҳолман, ниҳолдай авайлаб сақла.

Дунёда ёлғизим, паноҳим сенсан.
Қувончим, ғурурим, дил оҳим сенсан.

Сен менинг қуёшим, бошимда тургин,
Сен менинг бахтимга, саломат юргин.

ИУҚЛАШ

Бугун тонг маҳали ёдимга тушдинг,
У ўтган севгини эслаб бўзладим.
Не қилай, дардимга яна дард кўшдинг,
Тонг маҳал хаёлан сени изладим,—
Марҳабо, қайдасан, Марҳабо қайда?!

Кунбўйи ёдимдан ўчмадинг сира,
Учраган ҳар жойда аксингни кўрдим.
Кунбўйи ёдимдан кўчмадинг сира,
Кечгача хаёлан сен билан юрдим,—
Марҳабо, қайдасан, Марҳабо қайда?!

Тун узоқ, инмайди кўзимга уйку,
Ненидир кутаман бетоқат бўлиб,
Эса ҳам қалбимни ҳазин бир туйғу,
Рухим учиб борар сен томон тўлиб,—
Марҳабо, қайдасан, Марҳабо қайда?!

Сендан-ку бўлмайди, ҳеч акси садо,
Энди сен, шубҳасиз, ўзгага ёрсан.
Менинг-ку зоримга макондир само,—
Айтсанг-чи, Марҳабо, сен кимга зорсан?
Марҳабо, қайдасан, Марҳабо қайда?!

□

Жамшид ПИРИМҚУЛОВ

Ленинобод область, Уратепа райони, Чорбоғ қишлоғида туғилган. Мактабда ўқитувчи.

МЕНИ ЁНМОҚ УЧУН ТУҚҚАНДИР ОНАМ

Мени ёнмоқ учун туққандир онам,
Баъзи бир ишлардан чеккум изтироб.
Инграйди бемордай муштдек юрак ҳам,
Гўё у дард тўла бир коса шароб.
Кимдир менга лойиқ ном ҳам топганмиш...
«Куюнчак, ўзини ўйламас бола!»
Рост, бироқ мени деб тортмангиз ташвиш.
Дардимдан улашсам, айтинг, ким олар?
Мен замин кифтида қуртдай семирган
Баъзи ҳиссизларга қаҳримни ёзгум.
Мен бир умр мазмунин эзгулик билган
Оқил инсонлардан фаҳримни ёзгум.
Одамлар ва йўллар... Кимдир шу онда
Ҳаёт китобига сайқал бермоқда.
Ўзин одам санаб, борман деб сонда,
Кимдир «хизматидан» оғиз кермоқда.

Тиргак бўлмоқчидай дунёга биров,
Зўр бериб йиғмоқда латта, мол ва пул.
Эл-юртнинг тузини ўйламас бир ров,
Қорнин кўпчилишда хаёли буткул.
Кимдир ўз касбида танҳолик истаб,
Панада пай қирқар, ўрним олар, деб.
Эгалик бойликка — ягона истаб,
Судрар хас, темирни керак бўлар, деб.
Наҳот одамликдан буюмлар устун?
Наҳот қул бўлмоқлик бачкана ҳирсга?
Тенгдошим, шуларни ўйлайман тун-кун,
Нафратим беҳаддир бегона ҳисга.
Ҳеч маҳал яшолмам бепарво, лоқайд,
Сенинг ташвишингда тепар юрак ҳам.
Буюрар: Бор умринг ҳақиқатни айт!
Мени ёнмоқ учун туққандир онам!

ЮРАКДАН УТИНЧИМ

Дук-дук-дук...
Бир маром, беором тепмоқда юрак,
Гоҳ ҳислар баҳрида ошар шиддати,
Оромсизлик унинг олий ҳислати,
Дук-дук-дук...
Беором тепмоқда юрак.
Эъзозлаб шунча йил олиб юрибман,
Оғир довларда порласин дея,

Кураш майдонига чорласин дея,
Умид кўчасида ёниб юрибман!
Юрагим,
Сукунат қаърига отма, ўтинчим,
Елкамга қўй, майли синов тошингни.
Имтиҳон этиб кўр аҳд, бардошимни,
Фақат бир ниятим,
Сен қолмагин жим!

* * *

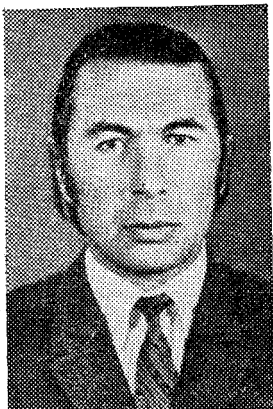
Кўк юзига ёйиб қора чимматин,
Булут қарвонлари ўтдилар ногоҳ.
Висол нашъасидан сархуш иккимиз,
Бўлғуси ёмғирдан этгандай огоҳ.

— Чақмоқдан кўрқаман,— дегандинг эркам,
Хурак охулардай эгганда бошинг.
Чақмоқни маҳв этиб, бағримдан нечун
Сезмадинг чиққанин иқбол қуёшинг!?

ЛАҲЗАЛАР

Вақт деган ҳукмдор шафқат билмайди,
Умр лаҳзаларин юлқир-у, кетар.
Қанийди армонли қалбларнинг у ҳам
Арзини тингласа, чопмасдан, нетар?!
Вақт мудом бонг урар, шошил, деб инсон,
Бетўхтов чиқиллар осиялиқ соат.
Гоҳ дардинг айтишга улгурмайсан ҳам,
Сиямайди на ҳаддинг, на бир шикоят.
Майли, ёшлигимнинг кўркини олсин,
Майли, ўтаверсин, чўкмагайман тиз.
Дўстим, юз ажини, ўтган вақт эмас,
Даҳшатдир ҳаётдан кетмоқлик беиз.
Уйлайман: ҳар лаҳза қадрини кимдир —
Недир бунёд этиб, туяр юракдан.
Бир илиқ сўзда ҳам лаҳза қиммати,
У жило топади орзу, тилақдан.
«Елга сочди» дерлар бировлар ҳақда,
Бу умр сўнгида аянч, изтироб.
Енгилтак турмуш бу, умр видоси,
Бу инсон маънини қилмоқдир хароб.
Истайман: ҳар лаҳза табассум бўлсин,
Висолга етишсин илҳақ кутганлар.
Баъзи муз танларга ҳарорат кирсин,
Чеҳрани очинг, ҳай, феъллари танглари!
То бўлсин лаҳзалар ширин хотира,
Сарҳисоб берар кез қийналмай виждон,
Мамнун эслаш учун эзгу ишларинг
Умрингни безашга шошилгин, инсон!

Самад ПУЛАТОВ

Тошкентда туғилган. Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатган.

Ҳикоя ва ҳажвиялари «Совет Ўзбекистони», «Ўзбекистон маданияти» газеталарида эълон қилинган.

ОДАМЛАР

Ҳар гал шу кўприкдан ўтаётганимда деворининг ярми қулаган ҳовлидаги бир туп ёнғоқ кўриниши билан кўнглимнинг аллақериди бир нима йилт этгандай бўлади. Нега? Ўзим ҳам билмайман. Ҳар қалай, у менга янги оламнинг эшигини очиб бергандай, энтикиб кетаман.

Эсимда: баҳор ойлари эди, ҳаммаёқ кўм-кўк. Ариқ бўйларида қоқи ўт, ялпиз. Сувлар — бўтана. Борлиқ фусункор, табиат ишвали. Гўё олам ўн еттида эди ўшанда. Ҳар кун у билан осма кўприк олдида тўқнашардим. Лекин бирон нарса дейишга ботинолмасдим. Отини ҳам, зотини ҳам билмасдим-да ҳали. Фақат унга ўзим ҳам маъносига тушунмайдиган назар билан қараб кўярдим. У бўлса менга парво қилмай, сувда қалққан лоладек одамлар дарёсига кўшилиб, дам кўриниб, дам кўринмай «оқиб» кетарди. Уни излаб, атрофга аланглардим: қатор-қатор чодир уйлар, гавжум кўчалар, қулф уриб яшнаган дарахтлар орасига шўнғигандек. Улкан кранлар табиий офат «таъғалаган» бинолар олдида йўрғалайди. Кенг асфальт кўчадан икки «кўли»ни симга тираб троллейбус ўтади. Машина, трамвайларнинг кети узилмайди. Одамлар оқимининг чеки йўқ.

Доим шунақа. Кўзимни шамғалат қилиб, гоҳ автобуска, гоҳ трамвайга тушиб, ғойиб бўлади у. Қораси йўқолгунча қараб-қараб, охири мен ҳам кетиб қолардим.

Кунларнинг бирида орадан анча вақт ўтгач, уни мен Урда бекатида учратиб

қолдим. У бир оз тўлишган, кулча юз, қорақош. Тиқмачоқдеккина қомати уни янада дилбар ва кўркем қилиб кўрсатар эди.

Кутилмаган бу учрашувдан қувонибми ё бошқа бирон илинж биланми, ҳар қалай, оралиқ масофа икки-уч қадам қолганида мен унга: «Салом!»— дедим, ғайритабиий бир илтифот билан. «Салом!» дегандай бўлди у ҳам. Кейин, нима дегарини билмай: «Оҳ, роса кетворган эканми?»— десам бўладими томдан тараша тушгандай, унинг олам-жаҳон ҳуснига маҳлиё бўлиб. Ақли тиниқ жувонлардан экан (кейин билсам), ҳайтовур, индамади. Ўзим хижолатда қолдим. Кошки, эшитмаган бўлса?! Эшитди, лекин... Хаёл билан тротуардан машина йўлига тушганимни биламан. Бир нима «гум» этди-ю, қулоғим шанғиллаб кетди.

Кўзимни очсам — тумонат одам, ғалаговур. Қулоғимда узук-юлуқ гаплар:

— Вой, кўзини очди!

— Сув беринглар сув!

— Дўстим, ёрдамлашиб юборинг... Скорий келгунча... уйга олиб кира қолайлик...

Мана бу бино орқасида...

Мен ҳеч нарсага тушунмадим. Кўркувдан ҳушимни йўқотган эканман, шекилли, ўзимга келиб қарасам, палаткада ётибман. Уша машъум табиий офат рамзи бўлган палаткада. Тепамда нотаниш йигит. Димоғимда ёқимли хушбўй атир иси.

— Тузукмисиз, оғайни?

— ...

Туриб ўтирдим, уёқ-буёққа алангладим. Ярим девори қулаб тушган ҳовли, томи босиб қолган уйу палаткадан бошқа ҳеч нарса кўринмади кўзимга. Хавотирландим.

— Кечирасиз, нима бўлди?

— Фалокат оёқ остида, деб шуни айтидилар-да, оғайни, кўргулик экан, учиб келаётган машина... — деди йигит гапнинг иккинчи бўлагини айтгиси келмай.

— Ҳечқиси йўқ. Ўтиб кетади. Ҳалиги доктор айтганидай. — У яна нималар демоқчи бўлди-ю, лекин рўпарадаги ёнғоқ тагида шарақлаб қайнаб турган самоварга кўзи тушиб, ўрнидан турди:

— Мен ҳозир... Зебинисо! Чойингиз қайнади,— у ёнғоқ панасига ўтди-ю, кўздан йўқолди.

Тавба, дейман унинг ортидан қараб ўзимча. Зебинисо ким? Бу йигит ким? Мен қаерданман ўзи? Қани менинг бағри кенг ҳовлим? Уйлаб ўйимга етолмайман. Айтмоқчи, машина... дейдими? Дарвоқе, катта йўлга ўтаётганимда орқадан машина келаётган эди. Демак, учиб келаётган машина «туртиб» юборган. Йиқилганман. Қаттиқ йиқилганман.

— Отигиз нима, меҳмон?— Бир қўлида чойнак, бир қўлида пиёла кўтарган ҳалиги йигит мулойим табассум билан ёнимга келиб ўтирди.

— Қамбарали,— дедим бир оз қисиниб,— айбга буюрмайсиз, анча ташвишга қўйибман сизларни.

— Э, қизикмисиз, ташвиши бор эканми. Мени отим Жўравой. Баҳона билан танишиб олдик-да.

У пиёлага чойни қуйиб, бир неча бор қайтарди-да, менга узатди.

«Жўравой! Исми жисмига монанд йигит экан»,— дедим ичимда.

— Олинг, қайноқ-қайноқ ичинг. Енгил тортасиз.

Чой сабаб бўлиб гапимиз ўз-ўзидан қошушиб кетди. Бу орада у менинг кимлигимни, қаерданлигимни билиб олди. Мен уни. Яқинда уйланган экан. Хотинининг номи сира оғзидан тушмайди.

— Шунақа денг, битирсангиз агроном бўларкансиз-да, яхши. Ҳамкасб бўларканмиз. Халоскорингиз Зебинисо ҳам студентка. ТошМИда ўқийди. Бунга қарангки, у кўриб қолибди сизни. Киоскадан газета олаётган эдим. Бирдан қулоғимга унинг овози чалинди. Қарасам, фалокат... Зудлик билан уни телефонга йўллаб, ўзим «тез ёрдам»ни кутишга сабрим чидамай, сизни мана шу ерга олиб келиб ётқиздим. Кетма-кет «тез ёрдам» ҳам етиб келди.

Жуда хавотирланган эдим. Хайриятки, ҳеч нарса қилмаган экан. У ер-бу ерингиз бир оз шиллинибди, холос. Чойга қаранг.

Чойдан хўллаб, бошимни кўтараманми, бирдан кўз олдим тиниб, юрагим қиндан чиққудек бўлиб кетди. Рўпарамда ҳалиги жамолига махлиё бўлганим — жувон келарди. Тушимми, ўнгимми? Ё тавба! Худди ўзи. Уша! Билмадим, Жўравой сездими-йўқми, ҳар қалай жуда ҳаяжонландим. Ҳозир!.. Ҳозир келади-ю, эри олдида бир пул қилади мени, дейман ўзимга-ўзим. Ана келаяпти. тамом... Йўқ, хайрият, ҳеч нарса демади. Фақат чойни янгилаб кетди холос. Уҳ!.. Оғир хўрсиниб қўйдим.

— Олинг, асал билан ичинг! У асал тўла пахта гулли пиёлани менга яқин сўриб, ўзи ошхона томон йўл олди.

«Тавба! Ўзи чодирдаю кўнглига олам сиққудай-а!..» дейман ичимда, Жўравой, Зебинисоларга ҳаваси келиб. Булар қанақа одамлар ўзи, мени танимаса, на отимни, на зотимни билмаса-ю, йиқилсам суяб, уйига олиб кирса, уйининг тўридан жой берса?! Яна кимга! Беҳаё бир йўловчига! Ўзимдан-ўзим нафратланиб кетаман. Кимдир менга: «Хайф сенга, эй йигит! Фалакнинг гардиши билан дунёга келибсан-у, лекин одам бўлмабсан!» деяётгандек, хаёл дарёсига чўмаман.

Нима қилсам экан? Шартта ўрнимдан туриб, Жўравойга шундай-шундай деб, этагимни қоқиб чиқиб кетаверсаммикан? Йўқ, бу номардлик бўлади. Кўнгил — бамисоли ойна. У синиши ёхуд дарз кетиши мумкин. Майли, ёпиғлиқ қозон ёпиқлигича қолаверсин!

Шу ўй билан ўрнимдан туриб дарвоза томон йўл оламан. Яна ўша ёқимли, хушбўй атир иси димоғимга урилади. Ошхонадан кимнингдир шивирлагани эшитилади: «Жўрака!»..

— Ие, ҳа, оғайни?— дейди Жўравой бир оз ранжигандек менга пешвоз чиқиб.— Бу қанақаси?

— Қаёққа шошилаяпсиз, бемор нарса?— ҳалиги жувоннинг самимий, меҳрибон овози баралла янгради.

— Хафа бўламан-а!

— Анча ўзимга келдим. Раҳмат сизларга! Энди борай. Эр-хотин йўлимни тўсиб, яна бир оз ўтиришга, бир луқма ош еб кетишга ундайди.

— Ҳеч қаёққа кетмайсиз. Фақат ошдан кейин,— оёғини тираб туриб олди Жўравой.

Ош ўтармиди мендан ҳозир. Лекин ноилож кўндим.

Ошдан кейин эр-хотин мени анча жой-гача кузатиб чиқишди. Улар билан хайрлашдим. (Йўқ, улар орқали кечаги бебош, беҳаё Қамбарали билан видолашдим.) Хайрлашдим-у, ammo мен уларнинг бир умрга унутмайдиган меҳрини олиб қайтдим.

Ҳали кўприкдан ўтаётганимда кўнглимнинг аллақарида бир нима йилт этгандай

бўлди, деганимда, мозийдан қолган ўша азим бир туп ёнғоқ, ўша чодир уйу қалбига оламни жо қилолган ҳамюртларим — Журавой, Зебинисолар кўз олдимга келган эди. Энтикканим ҳам шундан. Кўнглимнинг туб-тубида йилт этган нур эса кечаги ҳаётдан олган сабоғимнинг сурури бўлса ажаб эмас.

Азиз ва меҳрибон одамлар...

1950 йили Тошкент шаҳрида ишчи оиласида туғилди. Совет Армияси сафида хизмат қилди. 1973 йилда ТошДУ филология факультетининг кечки бўлимига ўқишга кирди. Ҳозир VI курс талабаси. «Совет Ўзбекистони» газета редакциясида ишлайди.

УЧРАШУВ

Анҳор ёқасида ўсган қийшиқ дарахт шохлари ҳар томонга тарвақайлаб, катта бир шохи сувга соя солган. Барглари кўм-кўк бўлиб кўринса-да, ботаётган қуёш нурлари олтиндек сарғайтириб юборган бир неча барғни илғаб олиш мумкин. Дарахтдан икки қадамча наридаги суянчиғи йўқ скамейкада ўтирган икки ёшнинг сояси сувда жимирлаб, бир-бирига қўшилиб кетаётгандек.

Йигит пешонасига тушиб турган сочини асабий бир ҳаракат билан тўғрилар экан, қизга сўз қотди:

— Нега охириги учрашувга чиқмадингиз? Орадан шунча вақт ўтган бўлса ҳам ўйимнинг тагига етолмаяпман. Ахир шу пайтгача орамиздан ҳеч гап қочганмиди? Бирор гапим ёқмаса дарров ўзимга айтардингиз-ку? Ёки бирор ҳаракатим билан хафа қилдимми? Менинг тўғримда ёмон гап эшитдингизми?

Қиз кўзини сувдан олмас, янги тиктирилган ёқаси очиқ гулли кремплин кўйлагининг этагини икки кафти орасида ғижимлаганча ичидан отилиб келаётган қандайдир кучни тутиб қолишга ҳаракат қиларди. Оқ-сарик юзлари саволларданми, қуёш нурлариданми ловиллаб ёнаётгандек. Қиз ўзини тутиб олиш учун чуқур нафас олди. Нимқизил нафис лаблари аста титираб пичирлади:

— Кечиринг... мен ўзи нима бўлаётганини ҳам билмай қолдим...

Бу сўзлардан йигитнинг қорачадан келган чўзиқ юзлари мулозимлашгандек, боқишлари юмшагандек бўлди. Енги калта оқ кўйлагининг тугмаларини пайпаслар

экан, шабада тўзғитган сочларини иккинчи қўли билан силаб тузатди.

— Уша куни қоронғи тушгунча кутдим, уйингизга кўнғироқ қилишнинг иложи бўлмади. Эртасига ишхонангизга борсам, отпусмага чиқди, дейишди. Икки кундан кейин бир ойга командировкага жўнаб кетдим. Кеча келсам, сиз ёзган хатни беришди.

Қиз намлана бошлаган кўзларини сөз-дирмасликка ҳаракат қилиб, ер остидан йигитга назар ташлади.

Уша-ўша кўзлар: мулойим, беғубор, уятчан, лекин қандайдир ички дард соя солибди. Ҳали бор ҳақиқатни билмайди бу кўзлар... Нимасига учдим ўшанинг? Ширин-ширин сўзларигами? Ахир севганим бор эди-ку! Бор гапни айтсаммикан? Айтолмайман ҳам, хатони тузатишнинг иложи йўқ энди.

Қиз йигитнинг сўздан тўхтаб, кўзларидан ҳайрон боқиб турганини сизди. Йигит нимадир демоқчи эди, қиз шошганча гапирди:

— Фақат ҳеч нарса сўраманг, илтимос, ҳеч нарса гапирманг. Сизни... сизни... Мени кечиринг.

Қиз ўрнидан турди-да, юзларини юваётган қайноқ кўз ёшларига ҳам парво қилмай, тез-тез қадам ташлаб йигитдан узоқлашди.

Орқасидан боришни ҳам, бормасликини ҳам билмай, ҳайкалдек қотиб ўтирган йигит қоронғи тушганини пайқамай қолди. Анҳор суви хира ой нурида жимирлар, шамол йигитнинг сочларини тўзғитиб ўйнарди. У эса сувга тикилганча ўтирарди.

* * *

Анҳор ёқасида ўсган қийшиқ дарахт шохлари бир неча бор кўк либосга бурканиб, яна ечинди. Суянчиғи йўқ скамейка ўрнини кўк рангли, суянчиқли бошқаси эгаллади. Анҳор суви ҳамон ўйноқлаб, қирғоқларга сапчиб, кумуш зарралар сачратиб оқмоқда. Янги скамейканинг бир четида ўрта яшар, дўндиққина бир жувон ўтирибди. Тиззаларига ёпишиб, бошини орқасига ташлаб олган уч ёшлар чамасидаги қизча уни саволларга кумиб ташламоқда.

— Ойи-йи, нега кўз-зиз йилавотти? Адамлага қачон обoras? Нимага ўзлари кемийла?

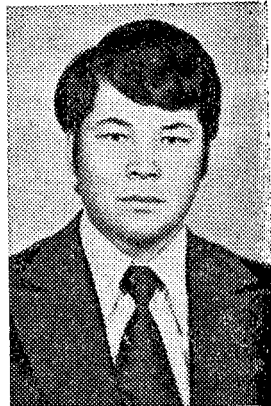
Аёлнинг гўзал юзидан бир неча қайноқ томчи юмалади. Лаблари, салгина очилса ичидан бутун дарди алами отилиб кетадигандек, қаттиқ қимтилган. Маъюс кўзлари маңгу орқага қайтмаслигини билса ҳам бепарво, ўйноқлаб оқаётган сувга қадалганча қотиб қолганга ўхшарди.

Қизча онасининг ўйчан кўзларига тикилганча, саволларига жавоб кута-кута охири этагидан тортқилади. Аёл қизчанинг жажжи қўлчаларидан ушлаб бағрига тортди. Бирдан нигоҳлари қарши қирғоқнинг асфальт йўлкасида келаётган эрхотинга тушди. Улар икки ёшлардаги болани қўлларидан ушлаб олишган. Хаёлига чақмоқдек урилган фикрдан шошиб ёшини артди. Диққат билан уларга тикилди. Эркакнинг тўлишган қадди-қомати, қадам ташлаши танишдек туюлди. Бир лаҳзада бадани бўшашиб, қўллари шалвираб тушди. Кўз олдини қуюқ туман қоплаб, қулоқлари шанғиллаётгандек бўлди. Салдан сўнг ўзини тутиб, яна қирғоққа кўз ташлади. Қалбини эзаётган нарса ҳавасми, ҳасадми, ўзи ҳам била олмай, кўзларини узолмай анча вақт ўтириб қолди.

Дарахт барглари майин эсган шабаддан аста тебранар, анҳор бепарво, ўйноқлаб оқарди...

□

Иноят РАҲМОНОВ

1949 йилда Бухоро областининг Навоий районида туғилган. Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтини 1975 йилда битирди. Шу йилдан бошлаб А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтининг «Болалар адабиёти бўлими»да илмий ходим бўлиб ишлаяпти.

ҚОРА БАРОҚ

Мушук чап кўзини очди, ўнг кўзи юмшоқ парёстиққа ботиб тургани учун кўринмасди. Тонг отибди, шекилли, хона ёритиб, деразага тутилган сариқ тўрпандани шамол аста тебратяпти. Мушук яна кўзини юмиб олди. Йўқ, у уйқудан роса тўйди; шундай бўлса-да, бурчақдаги каравотда ётган бекасининг туриб келишини кўтиб ётди. Деворга осиялиқ қадимги катта соат еттига занг урди. Мушук пахмоқ бошини кўтариб бекаси томонга қараб олди. Бека ётган каравотдаги кўрпа қимирлагандай туюлди. Мушук ҳозир унинг туриб келишини, қоп-қора тўсдай юнгларини ёқимли силаб-сийпалаб эркалатишини кўтиб кўзларини яна юмиб олди. У шунга одатланган эди. Лекин... Хона жимжит.

Мушук ҳайрон бўлди. Нега бунча нохуш жимлик? Бека аллақачон турган, унга кичкина кастрюлькада иссиқкина сут, бир бўлак қолбаса тайёрлаб қўйган бўларди-ку! Наҳотки эсидан чиқиб қолган бўлса? Ёки бирон нима бўлдимикан? Йўғ-э... мушук кўзларини очиб, хумдай бошини кўтарди. Устига ёпиб қўйилган оқ чойшабли кўрпадан аста сирғалиб чиқди-да, атрофга қулоқ солди.

— Чиқ-чиқ... чиқ-чиқ... чиқ-чиқ...

Қора бароқ эринибгина керишди. Баданига қоннинг ёқимли югуриши иштаҳасини кўзгаб юборди. У силкинди. Оҳ-оҳ... қандай маза! Мушук роҳатланиб шўх қичқирди:

— Мия-ўй!..

Шундан сўнг чўнқайиб ўтирди-да, олдинги оёғини тили билан ҳўллаб, юзини,

кейин бўйинини ювган бўлди. Яна бир марта роҳатланиб керишгач, каравотчасидан паства, чиқиб-тушиш учун қўйилган курси устига тушди, ундан полга сакради. У жуда очқаган эди. Секин тимирскиланиб эшик олдидаги бурчакка, ҳар куни овқат ейдиган жойига борди. Ҳамма нарса кечагидек турибди. Бароқнинг ишонгиси келмади. Кастрюлькани ҳидлаб кўрди: сут ҳиди келгандай бўлди. Тумшуги билан қопқоқни секин сурган эди, қопқоқ полга тушиб таранглаб кетди. Мушук чўчиб тушди. Шу пайт кампир ётган каравот томондан заифгина товуш эшитилди:

— Пишт...

Кастрюльканинг ёнида ярим бўлак қолбаса ётарди. Мушук уни ҳам ҳидлаб кўрди: кечаги! Бароқ қорни таталаб бораётганига қарамай, уни емади. У сарқитиб ўйрганмаган эди. Бекаси ҳар гал овқат пиширганда олдин мушугига, кейин ўзини сузарди. Мушукка алам қилди, шикоятмиз миёвлаб қўйди.

Бароқ анчагина оғир эди. У жуда кам ҳаракатланганидан курсисиз каравотга чиқиб-тушишга ҳам эринарди. Шунинг учун бу ортиқча мажбуриятдан зорланди. Бошқа илож ҳам йўқ-да. У бир оз куч тўпландида, сакради. Мўлжал тўғри олишдан экан, тўппа-тўғри муштдақкина бўлиб ётган кампирнинг қорнига тушди. Кампир чўчиб, уйғониб кетди. Мушук кампирнинг авзойини кўриб кўрқди, нима бўлди, дегандек беозор, аммо ҳазингина чинқирди:

— Мия-ўй!..

Кампирнинг иситмадан толиққан, яна м кичрайиб бужмайган кепчик башара- дашшатли тус олди, унда хирагина нур қиб турган кўзлари мушукка тикилди. Кин жонлаган лабларининг чети пирпи- иб учди. Ниҳоят қовушиқсиз лаблари амли титраб очилганда, тишсиз милкла- и хунук кўриниб кетди.

— Ҳа, барок, сенмисан?.. Етимча бў- ладиганга ўхшайсан...— деди ҳолсиз, иф овозда.

Кампир бурушиқ, олов бўлиб ёнаётган ллари билан мушугига жой кўрсатди. ушук ҳам дарров ўша жойга ўтди. Кам- ир бир оз енгил тортгандай чуқур тин иди.

— Шарофат ишга кетиб қолмадимн- а?— деди кампир яна қарахт юзини ёл жонлантириб.— Бир қараб келмай- нми?.. Ҳа, сен нимаяям тушунардинг. ўрининг очқаса миёвлайсан— шу. Уф... иғизлигингни мана шундай кунда, бо- инг ёстиққа етганда биласан...

Кампир оқ тортид, афтидан, ўзининг пи ўзининг хўрлигини келтирди, шекил- и, хира кўзлари орасидан тиниқ томчи- р сизиб чиқди.

Кампирнинг йиғлаганини кўриб мушук м аянчли миёвлай бошлади.

— Ээ.. сен ҳам йиғлаяпсанми, жони- р? Кўй, миёвлала... баттар юрагимни иб юборяпсан!..

Кампир мажолсиз кўлини кўрпа ости- н зўрға суғуриб олди-да, силамоқчи либ мушукнинг бошига қўйди. Лекин лашга қуввати етмади. Мушук унинг рмоқларини ҳидлади, кейин меҳр билан ай бошлади.

— Ҳа, сенгаям қийин бўлади,— деди мпир хўрсиниб.— Бир-биримизга суяниб пувдик. Овқат ейсанми.. Ҳимм, нимаси- айтасан? Шарофатни чақирсақмикан-а? ма дейсан? Ишига кетиб қолмадимн- и?.. Индамайсан... ҳа, сан шўрлик нима- дея олардинг? Худо сенга жағ бер- и-у, тил-зувон бермаган. Вой, худойим... бошим бирам оғриб кетяптики... Вой, и... жоним... Ана у темпиратура ўлгир ирда бўлсайкин... иссиғимни ўлчаб кўр- л девдим. Аъзойи баданим ўт бўлиб иб кетяпти-а! Нима бўлди экан-а? Қай- и менга бу бало тикилиб турувди... Э, и, шунча тортган азобларим етмаган- ди... Омонатингни олиб кўя қолмай- ми тезроқ!..

Кампир охирги сўзидан ўзи кўрқиб, и бўлиб қолди. Яна осма соатнинг бир омадаги юракка қайғу солувчи чиқ- чи- эшитила бошлади. Кампир уф тортид,

хонадаги мудҳиш сукунат бирпасга чекин- ди. Энди кампир унсиз йиғлай бошлади, бу нола олдингиларидан ҳам оғирроқ эди.

— Бунча-ям пешонам шўр бўлмаса ма- ни... Қариган чоғимда ёлғиз қолиб... Эй, худойим-эй... Қандоқ қилай, суянарга то- ғим бўлмаса, ҳаққа кўнарга шохим бўлма- са?... Ҳу-ҳу-ҳуввв...

Кампир узоқ йиғлади, ниҳоят толиқиб кўзларини юмиши билан хира тасавури- да ўтмиш лавҳалари йилт-йилт ёнди.

...У колхозга биринчи бўлиб трактор ҳайдаб келди. У, ўшанда уни кўрқоқ эр- каклар нималар деб аташмади. Биров уни одам эмас, жодугар деди, биров уни бузук, диндан қайтган деди, яна биров қойил қолиб, юрагига балли, бало экан, деб кўйди. Ялангтуш эркаклар, узун кўйлакли хотинлар, жулдурвоқи болалар- дан тузилган оломон неча кунлаб унинг трактори орқасидан юришди. У, қандай ажойиб, ҳаяжонли эди у кунлар-а!.. Ке- йин... кейин у колхозга ҳосилот раиси бўлди. От миниб юрди. Одамлар яна гап-сўз қилди. У парво қилмади, одамлар- ни ишга солди, ўзи ҳам ер чопди. Ҳа, нималар бўлмади ўшанда; бировга яхши- лик, бировга ёмонлик дегандай... Уни қарғаганлар ҳам, олқаганлар ҳам бўлди. Ўша йиллари унга икки марта орден ҳам беришди, бошлиқлар кўлини сиқиб таб- риклашди... Кейин мажлисма-мажлис юра- диган, катта минбардан нутқ сўзлайдиган бўлди. Замона ҳам ўзгариб кетди; ҳамма- ёқни ўқимишли кадрлар эгаллаб олди. Ҳа, ҳаёт экан-да, ҳамма нарса ўтаверар- кан. Шунча югур-югурларнинг ҳаммаси ўтиб кетибди-ку! Ҳатто уруш вақтидаги қийинчиликлар ҳам ҳозир тушга ўхшайди. Бош омон бўлса кўп нарсаларни кўравер- раркан-да! Мана, беш йилки, чолидан ажраб шу уйга миҳланиб қолди. Шаҳар- да ўқийдиган қизи уни кўярда-қўймай кў- чириб келди. Фарзанддан ҳам худо оқ- тирмагандан кейин қийин экан-да. Алла- қандай саёқ йигитни топди-ю, чўлга ҳаю- ҳўйт деб жўнаворди. У ерда пул кўп- миш... тавба, ҳозирги одамлар пулни бунча яхши кўришмаса?... Уч йилдан бери дарагини бермайди-я! Тағин қишлоқдаги уйни ҳам сотишганига қуясанми? Эҳ, бо- лаларидан лоақал биттагинаси қайтганда борми, сираям бу кўйга тушмасди. Бахти- га қўшнилари яхши чиқиб қолди. Ишқи- либ, иссиқ-совуғидан ҳабар олиб тури- шибди, барака топгурлар...

Кампир танасидаги ҳароратнинг ба- ландлиги унинг хотираларини айқаш-уй- қаш қилиб юборарди. Мушук кампирга қараб туриб-туриб зерикди. Қаравотдан

полга сакраб тушди-да, эшикни тирноқлаб очиб йўлакка ўтди. Қўшни эшик тирқишидан мўралади, ёрдам сўрагандек миёвледи. Ичкаридан ҳеч садо бўлмагач, кирди.

Шу пайт машиначасини бағрига маҳкам босганча югуриб келаётган бола мушукни кўриб тўхтаб қолди.

— Латоп, а Латоп... бунга қайа. Сайа бувини Қойа байоғи телли!

Бошидаги бир лентаси осилиб қолган, дўмбоққина қизча югуриб келди-да, баҳайбат мушукни кўриб қўрқди.

— Вўй... катталигини! Ушаб оламан...

Қизча мушукка интилди. Қора бароқ унга ажабланиб қаради. Қизча мушукнинг ҳайбатидан қўрқиб, ўзини орқага олди. Бароқ чўнқайиб ўтирди-да, яланиб олгач, сенлардан кўра каттароғи йўқми, дегандек миёвледи. Латофат йўчиб акасининг энгидан ушлаб олди ва уни ҳайдаб юбор, деб ялина бошлади. Акаси ноилож:

— Пишт, пишт!— деб ҳайдади.

Бароқ ҳайдашмаса ҳам кетмоқчи эди. Болалар уни тушунмади. На чора? У худди сакрамоқчидай белини букчайтириб ҳурпайди. Болалар қочиб кетишди. Мушук изига қайтди.

...Кечқурун бир сиқимгина гуруч сўраш учун товоқча кўтариб болаларнинг онаси—Шарофат чиқди. Кампирни каравотда тахтакачга тортилгандай ётишини кўриб қўрқиб кетди. Тез-тез юриб келиб кампир устига энгашди.

— Вой, сизга нима бўлди? Сарабуви?

Аёл уни секингина туртди. Кампирнинг афти ғалати бужмайиб, киртайиб қолган кўзлари хиёл очилди. Анча пайтгача тепасида ким турганини билолмади. Боши лўқ-лўқ оғрир, мияси атрофдаги воқеаларни илғашдан ожиз эди. Кампирнинг назарида кичкинагина қоқ суяк кўлчаси аста-секин катталашиб бораётгандай, ниҳоят ўзидан ҳам катталашиб кетгандай туюлди. У муштин бунчалик катта эмас эди чоғи, деб ўйлай бошлади. Уйлай-ўйлай боши шишиб кетди. Шу пайт уй ҳам аста-секин, кейин тобора тезлашиб айлана бошлади. Кампир қўрқиб тугилган муштчасини очиб юборди, уй айланишдан тўхтади. Аммо кўп ўтмай унинг кафтидан сувга тош отилгандайдек тўлқин чиқа бошлади. Тўлқин ҳам аста-секин кучайиб олдин уйни кейин каравотни, энг охирида ўзини ҳам тебрата бошлади. Кампир чўчиб кўзларини очиб юборди... Энди у қимирлаётган одамни аниқ кўрди.

— Сизга нима бўлди?— сўради аёл ташвишланиб.

— Адо бўлдим!— деди кампир синиқ товуш билан,— ўламанми дейман...

Аёл кўлидаги товоқчани дераза тоқчасига қўйиб, муздай кафтини кампирнинг пешонасига босди.

— Қўйинг, унақа деманг!.. Иссиғингиз жуда баланд-ку! Кир-пир ювганидингиз?

— Йўғ-э, ювганим йўқ. Кеча ана у қаттиқдан озгина ичдим-у, ётдим. Шу бўйича ҳаммаёғим ёниб кетяпти. Бошимни ёстиқдан узолмаяпман...

— Ман «скорий» чақирай бўлмаса?

— Йўқ, болам. Нима кераги бор. Ундан кўра ўз уйимда... ўзи паймонам тўлганга ўхшайди. Бу дунёга шунча юк бўлганим ҳам етар. У... Қўра бароғим қаерларда қолиб кетдйкин?

— Ана, эшикни ёнида ётибди.

— Шунга қараб турсангиз бўлди, болам. Мен ҳамма нарсадан розиман. Бор буд-шудимниям сизларга қолдираман... Йўқ дема, болам,— кампир яна тилга кирди.— Сизлардан бошқа кўмадиган кимим бор. Ҳаммаси сизларга, менга кўп яхшилик қилгансизлар, буюрсин... Айтганча, ана у сандиққа ўлимликларимни солиб қўйганман. Ичида пул ҳам бор, керак бўлади. Калит мана бу еримда эди...

У шундай деб тўзғиб, тагида эзиллиб ётган сочлари орасидан калитни олмоқчи бўлди. Аёл шошиб, қўлларига ёпишди. Қўйинг, ойижон! Сиз буларни ўйламанг... Сиз дам олишингиз керак. Ман ҳозир ачиққина мастава қилиб бераман, кўрмагандай бўлиб кетасиз...

— Э, қазим. Кўрмагандай бўлиб кетганимдан кимга фойда? Уйламай бўлади-ми? Бир оёғинг гўрда турганда охирагани ўйламан-да...

Аёл анча уриниб кампирни тинчлантирди, кейин доктор чақириб келгани чиқиб кетди.

...Қош қорайиб қолганда оқ халатли икки доктор бирин-кетин кириб келди. Уларнинг орқасидан қўшни хотин, унинг этагидан ушлаб олган—қўрқибми, ҳаяжонланибми турган қизча кўринди. Докторларнинг бири—эркак, у қанчалик новча бўлса, иккинчиси—аёл, у шунчалик семиз ва пакана эди.

Новча доктор апил-тапил столга ўтириб олди-да, катта дафтарни очиб, тиззасига қўйди, кейин:

— Бемор ўзи гапира оладими?— деб сўради.

— Ҳа,— деб жавоб берди қўшни хотин.

Новча анкета тўлғаза бошлади. Семиз хотин кампир ётган кўрпани ижирғаниброқ нари сурди-да, омонатгина ўтирди.

Чўнтагидан термометр чиқариб уни кампирнинг кўлтиғига қистирди. Кейин оғзини, тилини, кўзларини текшириб кўрди. Кеча нима еб-ичганини, нималар қилганини суриштирди. Жавоблар қониқарли бўлгач, новча доктор туриб, топчадаги ярим банка қатиқни олди. Олдин уни иложи борича узоқроқ тутиб ҳидлади, кейин чўнтагидан темир таёқча олиб қовлади-да, яна ҳидлаб кўрди, ниҳоят қошларини чимириб, елқасини қисди-да, банкани жойига қўйди.

— Сиз нима деб ўйлайсиз?— деб сўради у ҳамкасбидан.

Семиз доктор, афтидан, жавоб беришга шояшлмади. Кампирнинг қўйнидан термометрни олди-да:

— Уттиз тўққиз-у, тўққиз!— деди секингина. Кейин кўшиб қўйди.— Жуда баланд. Ҳеч тушмаяптими?..

Кампир, йўқ дегандик нола қилди. Семиз доктор қошларини чимириб бирпас ўйлаб қолди-да, астагина:

— Лихорадка-ку!— деб қўйди. — Тез касалхонага олиб бориш керак.

— Наҳотки?— деди новчаси ҳайратга тушиб, кейин дераза раҳига суяниб пастга имо қилди.

— Ҳаммаёқни дезинфекция қилиш керак,— деди пакана доктор ўрнидан туриб уёқ-буёққа юраркан. Унинг ларзонлигидан эски пол ёқимсиз ғичирларди.— Сизларни ҳам текшириш керак,— шундай деб у она-болага юзланди.— Бу жуда юқумли касаллик.

Шарофат кўрқиб қизига қаради. Шу пайт носилка кўтариб оқ халатли икки норғул йигитлар кириб келишди. Улар кампирнинг дод-войига ҳам қарамасдан носилкага жойладилар.

— Бароғимдан хабар олиб туринг, айланай... — деб тайинлаб қолди кампир.

Орқадаги йигит носилкани кўтариб эшикдан чиқаркан, тиржайиб ҳайратини яширолмади:

— Узиям қушдай енгил экан!..

Қўшни хотин эшик кесақисига суяниб, ўйга толди: «Бояқиш кампир. Бир суткадан буён иссиги қирқ экан-у, қушдай енгил бўлмасинми? Қовжираб қолибди-я! Э, худо-эй, дардинг ҳам кўп экан-да, ишқилиб, ўзинг асра!..»

...Орадан икки кун ўтди. Йўлдаёқ узилган кампирни олиб келишиб, йиғи-сиғи, ирим-сиримларини ўтказишди. Қора бароқ ҳеч кимнинг эсига ҳам келмади. Бугун яна қўни-қўшниллар тўпланишиб, кампирнинг учини ўтказишадиган бўлишди. Шундагина Шарофатнинг эсига Қора бароқ тушди.

— Айтганча, Қора бароқ кўринмайди? Шўрлик оч қолгандир-а,— деди у.— Раҳматлик, қараб тур деб васият қилувди.

— Эгаси ўлган уйдан мушук қочиб кетади!— деди уй тўрида ўтирган қора мағизли семиз жувон.— Ҳамма нарса аппонсаппон бўлгандан кейин ўзи кириб келади.

— Раҳматлик мушук боққинча, биронта бола олиб боқмабдида-а?— деб қўйди унинг ёнидаги рангпар аёл.

— Э, ҳар ким кўнглига маъқул келган ишни қилади-да!— гапга аралашди ўртада чой қуйиб ўтирган жувон.— Манг, қуда, иссиққина экан, ичиб олинг...

Шу тариха йиғилганлар марҳумнинг қанақа одам бўлганлигига нимани ёқтириб, нимани ёқтирмаслиги тўғрисида мунозара бошлаб юборишди.

...Кечга яқин Қора бароқ пайдо бўлди. Аммо у олдинги мушукка сираям ўхшамасди, озиб, кичрайиб кетибди. У эшикни зўр-базўр тирнаб очди-да, тўғри кампирнинг каравоти томон юрди. Каравот устига сакраб чиқиб кўрпа ва ёстиқларни узоқ узоқ ҳидлади. Кейин мунгли-мунгли нола қилди:

— Мия-ўўвв... мия-ўўвву!!

Олдига кулранг фартуг тутган қўшни хотин оҳиста юриб келди-да, мушукнинг устига энгашди.

— Вой, шўрлик!— деб юборди у.— Озиб-тўзиб қолибсан-ку! Бечора кампирга куйдингми-а?.. Ё очқадингми?.. Комил, бор, бир бўлак колбаса олиб кел!

Аёл шундай деб мушукни авайлаб кўтариб олди. Комил ичкарига югуриб кириб кетди, бирпасдан кейин бир бўлак колбаса кўтариб қичди. Аёл мушукни астагина ерга қўйди.

— Ма, ол, е!— деди.

Қора бароқ гўштга қайрилиб ҳам қарамасди. У яна мадорсиз оёқларини қилтилатиб каравот олдига кетди. Она-бола ҳайрон бўлиб қолишди. Мушук каравот тагига узала тушиб ётиб олди-да, худди боласидан айрилган онадек фарёд солиб миёвлай бошлади. Шарофат олдинига кўрқиб кетди, кейин юраги туздай ачишди.

— Тавба!— деди ёқасини ушлаб.— Тавба, худди одамдай куйапти-я!

...Қора бароқ хуфтонгача шу алфозда ётди. Унга сут олиб келган хотин мушук кўзидаги ёшни кўриб кўрқди. Бароққа жуда ачинди. Мушук энди қаттиқ миёвланмас, лекин унинг юрагидан отилиб чиқаётган фарёд олдингидан ҳам кўра аянчлироқ ва мунглироқ эди. Унга тикилиб турган хотин бирдан ўзини ғалати ҳис

қилди. У ўзини кампир бечорага шу махлуқчалик ачинолмаганини, «э, раҳматлик, келди-кетди-да», деб қўйганини тушуниб қолди. Бирдан унга онасидай бўлиб қолган нуроний кампир ўлганлиги, энди унинг ҳеч қачон қайтиб келмаслиги аён бўлиб қолди. У бундан кейин кампирнинг оппоқ сочларини кўриб туриши, мулойим-мулойим сўзларини эшитиши, ҳангомалашиб, юрак чигилини ёзиши қаёқ-да! Жувоннинг кўзларига ёш қуйилиб, томоғини муштдек нарса ачиштира бошлади. У йиғлаб юбормаслик учун бирдан юзини фартуғи билан бекитди-ю, «эссизгина ойижоним!» деганча ўзини нариги хонага урди.

Хонага қоронғилик бостириб келганда Қора бароқ нола қилишдан тўхтади. Ҳаммаёқ зим-зиё бўлиб кетди. Ҳатто осма соатнинг таҳдидли чиқ-чиқи ҳам эшитилмасди. У ҳам аллақачон тўхтаб қолган эди. Мушук ухлаб қолгандай ётарди. У туш кўрди. Тушида кампир уни роса эркалатаётган эмиш. Лекин бекаси, нима учундир, оппоқ кийиниб олибди. Кампир уни юмшоққина ўринга ётқизиб ҳадеб:

«Ухла энди, кеч бўб қолди», дермиш. Бароқнинг эса ҳамон ўйнагиси келармиш... Ниҳоят, уйқу зўрлик қилибди. Бир пайт кампир оппоқ рўдапо кийимини судраганча уни қаравот-паравоти билан осмонга кўтариб учибди. Бароқнинг қўрқанидан юраги орқага тортиб кета бошлабди. У кўзини очиб юбориб қараса, уни бекаси эмас, баҳайбат бир қора ит кўтариб борётган эмиш... Унинг оппоқ бигиз тишлари юлдузларнинг нурида ялтирармиш. Қўриқиб кетган шўрлик мушук ўзини ерга отибди... тушиб келаётган аллақандай кукиш туманли ерлардан, хирагина ёниб турган юлдузлар орасидан ўтибди... Мана, ниҳоят ерга келиб урилибди! Оғриқ ва даҳшатдан чинқириб юборибди:

— Мия-ўй!!

Бугун кампирнинг уйда чироқ ёқилмади. Дераза рўпарасига келиб қолган тўлин ой, уйга парвосиз назар солди. Гўна менга бунақа ҳодисалар янгилик эмас дегандек қаравот ёнида узала тушиб ётган Қора бароқнинг жасадига совуқ нури сочди...

□

Абдумўмин САЛОҲИДДИНОВ

Андижон область, Хўжаобод районидаги Булоқ-боши қишлоғида туғилган. Н. Островский номили 7-ўрта мактабда тил ва адабиёт ўқитувчиси бўлиб ишлайди.

ИФТИХОР ЭТДИМ

Ғазал бўстонларин, дўстлар, кезишни ихтиёр этдим,
Кўриб анда Навойини ўзимни бахтиёр этдим.
Шеърят қасрида султон бўлиб таҳсил берар устоз,
Ёнида ўлтириб бирпас сўзига эътибор этдим.
— Ғазал қимматбаҳо дурким, нетай, баъзи мунаққидлар,
Анинг қадрига етмайдир, етар деб жон нисор этдим.
Вале Эркин, Ҳабибийдек ғазал ошиқларига, чин —
Юракдан офарин минг бор, деди кўп ифтихор этдим.
Азиз устоз каломидан Мўмин шодмон бўлиб дерки:
Ғазал шайдоларига мен бу сўзни ошкор этдим.

ҚАДАМ

Жонажон дўстлар уйимга қилса гар пайдо қадам,
Дўст билан кулбамга киргай бир жаҳон маъно қадам.
Гарчи дўстлар келса йўқлаб не учун шод ўлмайин,
Мисли гулдек суҳбатига бўлди дил шайдо қадам.
Гоҳ Навоий, гоҳ Фузулий ашъоридан сўз очиб,
Шеърпараст кўнглимни шеърга қилди кўп ошно қадам.
Йўқ, алишмам сийму зарга покиза нурдек пойин
Мен учун тиллодан ортиқ бир ноёб кимё қадам.
Эй, Мўмин, сипқар бу дўстлик бодасидан тўйгунча,
Дўст азиз, дўст кут жаҳонда қилса деб пайдо қадам.

ХОЛ

Санам, гулдек кулиб турган қора қошинг аро бу хол
Мени ром айлабон этди ўзига маҳлиё бу хол.
Ҳусн султонидек қанча жамолингга жило бермиш,
Билолмам ўзгага қандай, менга чин тўғиё бу хол.
Ҳофиз бир хол учун берса Самарқанду Бухорони,
Берай, майли, жаҳонни мен чунон қимматбаҳо бу хол.
Бу олам ташвишидин зўр туюлур ташвиши менга,
Қилур деб кўрқаман бир кун мени охир адо бу хол.
Агар хуш кўрмасанг, дилдор, менингдек хол гадосига,
Бўлур умрим бўйи доим бошимга минг жафо бу хол.
Ғазалхон созида бунча куйиб куйлар дема ҳаргиз,
Мўминга, эй санам, билсанг, ажаб кайфу сафо бу хол.

Фаргона областининг Фаргона районида туғилган. Касби — ўқитувчи. Ҳикоялари республика газета ва журналларида эълон қилиниб, «Ёш гвардия» нашриётида эса «Дийдор» номли ҳикоялари тўплами чоп этилган.

ОТА

Моҳира дасталанган косаларни юваркан, тўсатдан дармони қуриганини, боши айланиб кетаётганини ҳис қилди-ю, столга суяниб қолди. Зум ўтмай чуқур хўрсиниб, кўзини очди. Стол устида ҳамон ўша дасталанган косалар, сочиқ, капгир ётарди. Негадир унинг кўнгли беҳузур бўлди.

«Бир пиёла қайноқ чой ичсам ўтиб кетади,— деб ўйлади у идиш-товоқни бир чеккага суриб.— Ҳали тузукроқ овқатлансам бўларди ўзи...»

Шунақа дейди-ю, кўнгил овқат тусамаса нима қилсин. Умуман, кейинги пайтларда унинг боши айланадиган, кўнгли аччиқ нарсалар тусайдиган бўлиб қолди. Шунинг учун боя ҳам тузукроқ овқат емади.

— Мен кетдим, Моҳи!— айвон томондан Дамирнинг товуши келди.

— Ҳозир!— Моҳира шошилиб ошхонадан чиқди. Дамир остонада туфлисининг боғичини боғлар эди.

Моҳира кўнгли хижил бўлиб турганига қарамай, эрига жилмайди.

— Яхши бориб келинг!

Дамир бир нима демоқчи бўлгандай унга қараб қўйди-ю, индамай зинадан тушиб кетди.

«Дамир акамга ҳам қийин,— деб ўйлади. Моҳира унинг кетидан тикилиб қоларкан.— Тунги сменада ишлаш осонми?»

У кетгач, уйга қайтиб кирди. Қайнанаси, иккита қайсинглиси, қайнилари телевизор кўриб ўтиришарди.

— Ҳай келинпошша, ўтиринг бундоқ. Концерт бўляпти,— деди тўрдаги кўрпачада ўтирган қайнанаси шанғиллаб.

— Майли, кейин,— Моҳира ўз ўйи мон ўтаркан, секин қўшиб қўйди.— Дамлолим бор эди.

У келинлик либослари ҳали йғиб олинмаган хонага кирди. Столнинг бир ченна сига дазмол қўйди. Ҳали ишдан келгани да Дамир акасининг қўйлақларини юмган эди. Шунга дазмол қилиш учун столига адел ёзди.

Бурчакдаги трюмо олдидан ўтиб ётираркан, беихтиёр кўзуга разм сплди Унга кўзлари киртайган, сочлари парини қиз тикилиб турарди. Моҳира яқинроқ келди-ю, беихтиёр кулиб юборди. Унинг пешонаси, иягигача қоракуя бўлганди.

«Дамир акам роса қулгандир ичидан», деб ўйлади у шоша-пиша иягини артари экан.

Бугун қайнанаси, қўлбола ош қилиб тарасиз, деб эркалик қилди. Моҳира тахт плитасида ош қилмоқчи эди, койиб ётибди. «Газнинг оши ошми, келинпошша, ичройи ош егандан кейин ўчоқни ошининг ейиш керак-да!»

Моҳира ошхонада қарағай тахта ёқиб ош қилди.

У эрининг қўйлагига дазмол босганидан, кўнгли қандайдир бўм-бўш қолганди. У бу оилага келин бўлиб тушганига икки ой бўлиб қолди. Дамир билан севишиб турмуш қуришди. Дамир Моҳира ишлайдиган тиш поликлиникасига икки-уч марта чиқди-ю, бир-бирларини ёқтириб қолди. Моҳира электрон-техника заводида ишлайдиган бу йигитнинг камтарлиги, мушайимлигини ёқтириб қолди.

Бировдан кам эмас, бировдан кун ҳам

эмас, ўртача тўй қилишди. Моҳира бу оилага фарзанд бўлиб кириб келди. Ўзи ёлғиз қиз бўлгани учунми, отасиз ўсганиданми, «қий-чув»га тўлиқ, серфарзанд бу оилага дарров кўника олмади. Дамирининг иккита бўйи етиб қолган синглиси, учта укаси бор экан.

Кўп йиллар раҳбарлик ишларида ишлаган, энди раҳсияга чиққан қайнатаси Моҳиранинг чилласи чиқмасданоқ Чортоққа — санаторийга дам олгани кетиб қолди. Аслида қайнанаси ҳам Моҳирага ёмон гапирмасди-ю, хонадонда ғалати қоидалар бор эди. Ҳаммадан илгари туриш, ҳовлини супуриб-сидириш, чой қайнатиб болаларга нонушта тайёрлаш, кир ювиш, ишдан келиб овқат қилиш, ҳаммаси Моҳиранинг зиммасида эди.

Бир куни Моҳира уйига борганида шуни опасига айтиб, ҳасрат қилди:

— Чарчадим, ҳамма иш менинг зиммамга тушиб қолган. Ўзим кунбўйи ишлаб чарчасам...

Опаси уни койиб берди:

— Келинликнинг шунақа қийинчиликлари бўлади, болам. Биз шўрлик келин пайтимизда қайнамаиз ётти ямлаб бир ютаман, дерди. Худога шукур, қайнананг яхши кампир. Беш кунлиги борми, йўқми, ўшанинг дуосини ол.

Моҳира кўнди. Ҳозир шошилмасдан дазмол босаркан, шуларни ўйлаб хўрсиниб қўйди.

Нариги уй бирдан қий-чув бўлиб кетди-ю, Моҳиранинг хаёли бўлинди. Дазмол иллагини суғуриб, айвонга чиқди. Уйдан нариги уйга ўтди-ю, хона ўртасида турган қайнатасига кўзи тушди. Олимбой ота бир қўлида чамадон ушлаганича жилмайиб турар, Моҳиранинг қайнилари дадасини кучоқлаб олишганди. Олимбой ота бирдан шу томонга қаради-ю, чамадонини ерга қўйиб, Моҳирага томон юрди. Моҳира ийманиб салом берди.

— Тузукмисан, қизим,— деди у Моҳиранинг пешонасини силаб. Моҳира эшитилар-эшитилмас сўради:

— Яхши дам олдингизми, дада?

— Раҳмат, қизим раҳмат,— у Моҳиранинг бурилиб кетаётганини кўриб оҳиста қўл силтади.— Шошма, қизим, у энгашиб чамадонини ерга ётқизди-да, очиб ичидан газетага ўроғлиқ нарса олди.— Буниси — сенга, қизим. Атайлаб Наманганга тушиб харид қилдим.

Моҳира қайнанаси, қайнсингиллари ўзига тикилиб туришганини кўриб, эсанкираб қолди. Беихтиёр газета қатини очди, ярақлаб турган Марғилон атласидан кўзи қамашиб кетгандай бўлди-ю, оҳиста пичирлаб «раҳмат», деб қўйди.

...У кеч уйғонди. Ҳар куни будильник уни соат олтида уйғотарди. Ҳозир эса еттидан ошганини кўрди, илдам ўрнидан турди. Шу ондаёқ, кеча қайнатаси дам олишдан қайтганини эслади. Баттар мулзам бўлди. «Жуда уят иш бўлди-ю», деб ўйлади ўрнини шоша-пиша йиғиштираркан.

У тез-тез юриб айвон эшигига келди-ю, бир зум тўхтаб қолди. Нариги уйда Олимбой отанинг босинқи товуши келиб турарди. Моҳира ўзига тегишли гап бўлаётганини эшитиб беихтиёр туриб қолди.

— Келиннинг мазаси қочиб қопти-ю, хотин. Инсофинг борми ўзи!.. Келинлар чўрилик қиладиган замон эмас ҳозир. Тағин ҳам инсофли экан... Сигирдай қизларинг нега қарашмайди. Эрта-индин улар ҳам бировнинг хонадонига боради. Ўзингнинг қизингни биров чўри қилса борарсан бобиллаб,— Олимбой ота зарда қилмасдан босиқлик билан гапирарди.— Билиб қўй, бугундан бошлаб келин овқат қилмайди. Ишдан чарчаб келади бечора. Қизлар қилсин. Бошқа ишларгаям боқишишсин.

Моҳира Олимбой ота қайнанасини койиётганини тушунди. Айвоннинг эшигини товушсиз очиб ҳовлига тушди-ю, шоша-пиша ювиниб, ҳовлини супура бошлади.

Аммо бугун ҳовли супуриш унга ҳар кунгидай малол келмас, кўнглида алланечук енгиллик бор эди.

Қодиржон СОБИРОВ

Марказий Фарғонада жойлашган Комсомолобод районида яшаб ижод қилади. Унинг қатор ҳикоялари «Гулистон», «Муштум» журналлари, Андижон область «Коммунист» ҳамда Ўш область «Ленин йўли» газеталарида босилган.

МУҲАББАТ

Дейдилар худонинг юзта оти бор,
Муҳаббатнинг бордир юз минг сифати.

АСҚАД МУХТОР

Манзураҳон ая шоҳсупа ёнидаги курсига ўзини ташлади-ю, фақат шу топдагина жуда қаттиқ чарчаганлигини ҳис қилди. Иликлари зирқираб оғирди.

Бундан бир неча дақиқа аввал куёв-қайлиқ кириб кетган уйчанинг ҳарир дарпарда тўсилган деразаси хира шуъла сочиб турарди. Қаердадир хўроз қичқирди. Тун яримда тоғлардан эса бошлайдиган салқин шабада кўзғалди. Шарқдаги тоғ ўрқачлари устида хўкизнинг синган шохини эслатувчи кемтик ой пайдо бўлди-да, баланддаги бақатерак устига чиқиб кетди. Теракнинг барглари уни қутлаб, қарсақ чалиб юборди.

Ҳалиги шовқин-сурондан кейин ҳовли сатҳи анча жимиб қолгандай туюларди. Фақат узундан-узун столлар устидан эпчил қизлар йиғиштираётган ноз-неъматлар, бўшаб-бўшамаган шиша ва қадаҳларнинг жарангинга бу ерда ҳалигина катта базм бўлиб ўтганлигидан дарак бериб турарди.

— Уғил уйлантириш — дарс ўтиш эмас, ўртоқ хизмат курсатган ўқитувчи, — сўз қотди аяга яқин меҳмонлар ўтирган ичкари уйдан чиқиб келаётган хирург Валижон ака.

— Ҳечқиси йўқ, Валижон ака, бир кунлик ташвиш ҳам шу билан ўтди-кетди, — жавоб қилди ая унга курсидан жой берар экан. — Аммо елкамдан тоғ қулагандай

бўлди. Афсус, шу кунларни дадаси кўрмади-да...

Манзура аянинг кўзларида ёш йилтиради. Бу ёшда ҳовли ўртасида осилиб турган беш юз шамлик чироқ шуъласи акс этиб, марвариддек жило бериб турарди.

— Қўйинг, хафа бўлманг, — Валижон ака чўнтагидан бир парча қоғоз чиқарди, — дадасининг ўзи бўлмаса ҳам руҳи қатнашиди тўйингизда.

Ая Валижон акани ғирт атеист деб биларди. Шунинг учун ҳам бир оз жилмайиб қўйди. Ҳали Валижон ака «мана буни коммунизмга деб чет элдан олиб келганман», дея бир кийимлик парча узатганини, сўнгра «яна бир совғам бор, базмни ўтказиб олгач бераман», деганини эслади. Шундан бўлса ҳам сўради:

— Нима бу, хатми?

— Ҳа.

— Кимдан экан?

— Меҳмоналидан... Ажабланманг. Ҳатти охиригача ўқисангиз, бор гапга тушунасиз.

Ая шошиб конвертни очди-да, йўл-йўлакай хатга кўз югуртирди. Ичкарига кириб, диванга ёнбошлади. Яна хатга қаради. Ҳа, бу ўша, Меҳмоналининг қўли. Студентлик йилларида Меҳмонали Манзурага ана шундай чиройли дастхат билан севги мактублари битарди.

...Тошкентда уларга ҳаманинг ҳаваси келарди. Манзура ва Меҳмонали бир узукнинг икки кўзидай бир-бирига ярашиб тушган эдилар. Бўладан келган норғул йигит ва қадди-қоматидан назокат уфуриб турган қизни куёв-қайлиқ деб биларди кўплар.

Меҳмонали мединститутни, Манзура эса педагогика институтини тугаллагач, комсомол тўйларини ўтказишди. Иккаловиға бир районга йўлланма бердилар. Ойлар, йиллар ўтди. Ёш оила икки ўғил ва бир қизлик бўлди. Меҳмонали илмий ишга қўл урди. Лекин беҳол, нимжон Манзуранинг тез-тез бетоб бўлиб туриши унинг ишига ҳалақит берарди.

Фалокат оёқ остида деганларидек, фожиа тўсатдан рўй берди. Алпомишдай басафлат, хандон отиб, ўйнаб-кулиб юрган Меҳмонали тўсатдан, жуда қаттиқ оғриб қолди. Область ва район касалхоналарида уч ойдан ортиқроқ ётди. Касалик уни тобора кемира борар, Меҳмоналидан энди қоқ суяк қолганди. Манзуранинг бошига оғир кунлар тушди. Уёқда уч бола, буёқда эса кундан-кунга сўниб бораётган ҳаста эр. Кундузи — мактаб, дарс, кечалари — касалхона. Қарашадиган на унинг, на Меҳмоналининг бирон-бир яқини бор.

Эри эса кун ўтган сайин ўзгариб, тажанглашиб борарди. Унинг аввалги хушчақчақлигидан асар ҳам қолмади. Қандайдир тунд, «кичимдан топ» бўлиб қолди. Хотини бу нарсани қисилганликка, касалликка йўярди.

Манзура кунига икки маҳал эри яхши кўрган таомларни пишириб келарди. Беморнинг кўзларига тикиларди. Қани ҳеч бўлмаса лабларининг бир учи билан жилмайиб қўйса! Йўқ, Меҳмонали гўё ҳайкал, совуқ қоя. Унга тушуниб бўлмайди. Овқатни иссиқ олиб келса, «нега иссиқ» деб жанжал кўтаради, совуқ олиб келса, «нега совуқ» деб. Бир кун эса, ҳатто энг яхши кўрган овқати — откулоч ва ялпиздан тайёрланган чучварани косаси билан деразадан улоқтириб юборди.

— Мен сенга сигирмидим силос чайнагани!

Энг даҳшатли нарса эса ўлиמידан бир кун аввал юз берди. Манзура ўша кун юраклари қон бўлганидан дераза ёнига келиб йиғларди.

— Ахир мен сизга нима ёмонлик қилдим? Айбим нимада? Вой, менинг шўрлик пешонам...

Бемор каравотдан бошини аранг кўтарди-да, қалтираган, сўлғин, заъфарон лаблари билан шивирлади.

— Йўқол кўзимдан, нопок!

Йўқ, бунисига энди чидаб бўлмас эди.

— Нималар деяпти у ўзи! Нималар деяпти! — куйиниб ёнарди Манзура.

Шу ерда ўтирган бош врач ўринбосари Валижон ака Манзурани четга тортиб, юпатди.

— Хафа бўлманг, синглим, одамнинг кучи оғриганда тилига етади, холос.

Энди Манзура тамом ўзгарган эди. Эрининг ўлим тўшагида ётганлиги ҳам кўринмай кетди унинг кўзига. Бир машъум ўй хона ичига адашиб кириб қолган, аммо чиқолмай ўзини ҳарён урган мусичадай, унинг хаёл деворларига қайта-қайта уриларди: «Эр деганлари шу бўлса агар! Шунча йил ардоқлаб»... Манзура тишининг қавагида авайлаб, эъзозлаб юрган нарсасини, бебаҳо жавоҳирини йўқотиб қўйгандай ҳис қилди ўзини.

Эртаси тонготар пайтида Меҳмонали узилди. Аммо Манзуранинг қалбида бу ўлим ҳам жуда катта бахтсизликдек акс этмади. Албатта, мотам деган йиғисиз, дод-фарёдсиз бўлмайди. Лекин аёл қалбидаги ҳақиқий куйиниш, ачиниш, аянч, мусибат ўрнини ҳисси, алангасиз бир лоқайдлик эгаллаганди.

Йиллар ўтди. Уч фарзандни Манзуранинг бир ўзи тарбия қилиб, вояга етказди. Қишлоқда ҳурматли ўқитувчи сифатида обрў топди. Мана, онанинг илк орузи ушалди ҳам. Бугун тўнғич ўғли Шухратбекнинг бошини иккита қилиб қўйди.

Манзура ая деразага қаради. Ҳовлидаги курсида Валижон ака ҳамон тутун буруқсиги бўлиб ўтирар, қаёқларгадир ўйчан тикиларди. «Тўйинг қутлуғ бўлсин», — деб бошларди хат. «Тўйинг қутлуғ бўлсин, Манзу! Биламан, бугун мени эсладинг. Аммо нафрат билан эсладингми ёки севибми — буниси менга қоронғи.

Мана, ҳозиргина шу қўлларим билан таом тўла косангн деразадан улоқтириб юбордим. Энди эса ўша қўлларим билан сенга хат ёзмақдаман. Иложим йўқ, бўлмаса шу қўлларим билан майин сочларингни силаб қўйган бўлардим. Бир олам ширин-ширин сўзлар айтардим.

Бугун менинг кўзларимга илтижоли тикилиб «айбим нима?» дединг. Мен эса сени дунёдаги аёл киши шавнига энг номуносиб сўз билан ҳақорат қилдим.

Сенинг ҳеч қандай айбинг йўқ, азизам! Сен мен билган одамлар орасида энг беғуноҳ инсонсан, фариштасан, тоғларнинг зилол сувлари каби тозасан.

Эркак зоти бўлар, менчалик севар... Тақдирга минг қарра шуқурким, мени сен билан учраштирди. Тиниқ кўзларинг ту-

бига боқдим. Муҳаббатинг чашмасидан тўйиб сипқардим.

Аёл зоти бўлар, сенчалик севар. Буюк севгинг, коинот каби чексиз муҳаббатинг учун ташаккур.

Аммо, азизам, менинг кунларим санокли қолган. Ҳар куним, ҳар бир соатим ҳисобда. Буни мен яхши биламан. Чунки ўзим шифокорман. Балки йиллар ўтиб, уч ҳарфдан иборат бу даҳшатли касалнинг ҳам давоси топилар, аммо ҳозирча...

Шу ўтган ойлар давомида мени аччиқ бир ўй ташвишга солди: менинг ўлимимни кўтара олармикансан? Ироданг етармикан? Мабодо етмаса-чи? Унда болалар кимга қолади?

Мен ўзим уруш йилларида болалар уйида тарбия олганман. Она меҳрига нима етсин, Манзу!

Ўйлаб-ўйлаб, вақтинча сенинг қалбингдан ўчиб кетишга, сенда ўзимга нисбатан нафрат ўйғотишга қарор қилдим. Мен қалбингдаги муҳаббат ҳам деразадан улоқтириб юборганим косанг сингари чил-парчин синишини хоҳлардим. Тўғри, бу алдамчилик, риёкорлик, аммо ишон, ҳаёт йўлидаги болаларимизнинг бахти йўлидаги, сенинг саломатлигинг йўлидаги муқаддас риёкор-

ликдир. Фақат менга бўлган буюк нафратгина сени омон сақлаб қола олишига ишонаман.

Лаҳча чўғни кул остига яширган каби, мен ҳам қайноқ муҳаббатимни нафрат ниқоби остига яширишга мажбур бўлдим.

Шу мактубни битиб, Валижонга топшираётирман. Сенинг учун ҳам, менинг учун ҳам энг шодон кунда — тўнғич ўғлимиз Шўҳратбекнинг тўйи кунда мактубни сенга топширади у.

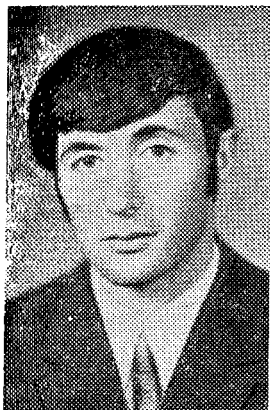
Мени, айбдорингни, кечир. Нимаики қилган бўлсам, сени деб, фарзандларимизни деб қилдим. Мени ҳаммавақт ўз ёнингда деб бил...».

Манзура ая хатнинг сўнгги сатрларини ўқиб тугатмасданоқ икки иягининг томирлари оғир лўқиллаётганини сизди. Бир дақиқадан сўнг у диванга беҳуш йиқилди.

Орадан икки кун ўтгач, Манзура ая тузалиб, оёққа турди. Мусаффо тонгларнинг бирида, қуёш тоғлар ортидан бош кўтармасдан туриб, қабристон томон йўл олди. Энг баланддаги, панжара билан тўсилган эски қабр ёнига келди-да, тиз чўкиб, тупроққа бош қўйди. Кўзларидан бир жуфт ёш сирғалиб тушди. Лаблари унсиз шивирлади:

— Мени сиз кечиринг!..

Аҳмад ТОШХУЖАЕВ

1952 йилда Наманган область, Шаҳанд қишлоғида туғилган.

1974 йилда ТошДУ журналистика факультетини тугатган.

Шеърлари «Гулистон» журналида ва республика газеталарида босилиб туради.

ШЕЪРИМ

Ҳар бир шеърим — кимларгадир хат,
Уқиганда бўлмангиз ҳайрон.
Сизгагина эмас у фақат,
Дилингизни этмангиз вайрон...

Ҳар бир шеърим — кимларгадир хат,
Аниқроғин айтсам мен сизга:
Адреслари қалбларда фақат,
Ҳавола у юрагингизга...

* * *

Пешонамни силайди осмон,
Тарам-тарам ёғдулар тўқар...
Қуёш кўзли,
кенг қалб,
меҳрибон
Осмон — менинг отамга ўхшар!

Олиб юрар кифтида замин,
Чечаклардан поёндоз тўшар...
Ул ҳокисор,
мунис,
камтарин
Замин — менинг онамга ўхшар!

* * *

Қўшиқман —
сен унга тутмайсан қулоқ,
Чашмаман —
сен унга теккизмайсан лаб...
Мен сени ахтариб учаман бироқ,
Бетиним оқаман мен сени излаб!
Юлдузман —
қўймайсан бир бора боқиб,
Қуёшман — тафтимни сезмайсан гўё...

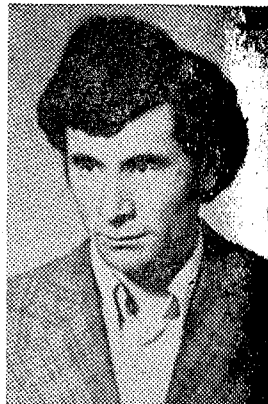
Бари бир тунларда тургайман балқиб
Кундузлар бошингдан сочгайман зиё!
Шамолман —
ҳаттоки силкинмас сочинг,
Меҳрман —
сен унга бўлмайсан эга...
Бир куни оҳиста эшигинг очиб,
Кўзингга термулиб, сўрайман:— Нега?!

* * *

Фазо чексиз,
Қоронғу, соҳир...
Таянч йўқ, муаллақ бўшлиқда
Бир-бирини топиб,
Туташди охир,
Икки кема — ул икки нуқта!

Замин мўъжаз,
Чароғон, зоҳир...
Бағридан ўчирмас бир тушган изни!
Кўзлар кўзга тушиб турса ҳам
Биз йўқотиб қўйдик бир-биримизни охир...

Очил ТОҲИРОВ

Қашқадарё область, Косон райони (ҳозир Муборак райони)даги Муборак қишлоқ Советига қарашли Нажи қишлоғида туғилди. У 1972 йили ўрта мактабни тамомлаб, «Главкаршистрой»да қурувчи бўлиб ишлади. Ҳозирда эса В. И. Ленин номли Тошкент Давлат университети журналистика факультетининг охири курс талабаси.

МЕҲР УЧУН...

Бир сўз бор
Беғубор тонг каби гўзал.

РАУФ ПАРФИ

Дунё дунёлигин топгандан буён
Рангин дунё шеър шаклига киргандан буён
Битта кўшиқ учун,
Ягона меҳр учун,
Тасвир излайдилар, титишиб бисотларин,
Фидойилик билан,
Шубҳали илинжларда
Кўпроқ ишончлар билан.
Умидли дунёнинг борлиги сабаб,
Эзгу-ниятларнинг йўқ учун кечи —
Пегас отларига босишиб эгар,
Илҳом илоҳига сиғинишиб,
Аҳли соҳиби қалам.
Талпинаман ўзимча мен ҳам,

Эзгу умидларнинг тутиб қўлидан
Етаклайман ўзимни,
Орзу-армонлар хиёбониға.
Шодлиғу ғамларни туйиб бағримга
Асрим армонини ушатмоқ учун
Даврим фармонини этиш-чун бажо
Яратмоқ шиорин кўтариб баланд
Кетаётирман.
Хайрихоҳлик шарафин елкамда
Дунё дунё бўлиб яралгандан буён,
Рангин дунё шеър шаклига киргандан буён
Эзгу-ниятларда тебранар қалам.
Битта кўшиқ учун,
Ягона меҳр учун...

ОНАМГА МАКТУБ

{Онам хотирасига бағишлайман}

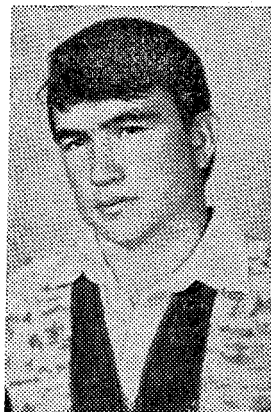
Қалбимда ҳисларнинг титроқ туғёни,
Шатирлаб томчилар оппоқ қоғозга.
Мен тўймаган меҳр — куйим армони,
Мунис онажоним Бибиниёзга,
Хаёлан эслайман, мактуб йўллайман.
Баҳорнинг селидек йиллар тўлқини,
Ўткинчи дардларни кетдилар ювиб.
Бироқ армон ичра онам меҳрини

Сўрайман йиллардан оқ сочин суюб,
Олис йилларимга мактуб йўллайман.
Биламан онажон интиқ эмассиз,
Энди пайғомимга, тўрт йўл сўзимга.
Барин кеч англадим гўдакман эссиз,
Буғун армонлидир дунё кўзимга.
Меҳрингиз кўмсайман, мактуб йўллайман.

* * *

Висолдан зериккан киприқлар
Аста хайрлашади.
Нурга чўмилибди олам,
Одатий ҳол, майда ташвишлар —
Ҳамма нарса йўлда,
Қуёш ҳам,

Одамлар ҳам,
Она Сайёра ҳам,
Жамики тирик жонзот.
Буларга қўшилиб мен ҳам боряпман,
Яшамогим шарт!
Токи киприқлар киприқка қовушгунича...

Илдиз ХАЙИРОВ

1950 йилда Тошкент область, Оққўрғон районида туғилган. Матбуотда яқиндан бери илк машқлари билан кўрина бошлади.

ДИЁРИМ ЧИРОЙ ОЧАР

Диёрим чирой очар замонам ҳар кунда,
Дунёда йўқдир унга тенг келар фусунда.

Юксалар шуҳрат ила «оқ олтин» бойлиги мўл,
Мардлари урар жавлон пахтазор тўлқинида.

Шоирлари мадҳ этса дилда орзу-ҳисларин,
Садоқат, муҳаббат бор ҳар сўзин мазмунида.

Фаровон яшар халқим зарраи армони йўк,
Тоабат тинчлик деган Ватаним қонунида.

Куйла Ватанинг, Илдиз, тобора топсин камол,
Ардоқлаб ғазал ёзгин ҳар кунинг якунида.

ҚАЛБИМ

Қалбим, ҳаёт уммони тугён этган тўфони бўл,
Ҳарорат бахш эт ҳар дилга, оташли нур афшони бўл.

Менга мутлоқ бегонадир лоқайд бўлиб ҳиссиз яшаш,
Меҳру муҳаббат чулғаган соф, покиза виждони бўл.

Чиқгил меҳнат майдонига халқим юкин енгил этиб,
Ҳар ишда кўрсат ўзингни, жавлон урган ўғлони бўл.

Четлаб ўтгил хиёнатдан лаънат-ла боқмасин кимса,
Гўё, хаста дилга шифо бергувчи бир дармони бўл.

Агар лозим бўлса халқу Ватан-чун жон фидо этмоқ,
Ватан заминига томган табаррук томчи қони бўл.

Халқу Ватан меҳри билан мудом ёниб яша, Илдиз,
Ки, замонанг ризо бўлсин, сен ҳақиқий инсони бўл.

КЎЗЛАРИМДАН БИЛИБ ОЛ

Меҳру-ишқимни, дилдор, кўзларимдан билиб ол,
Учрашганда анордай юзларимдан билиб ол.

Мақтовингга изламай баландпарвоз гапларни,
Дилдан чиққан самимий сўзларимдан билиб ол.

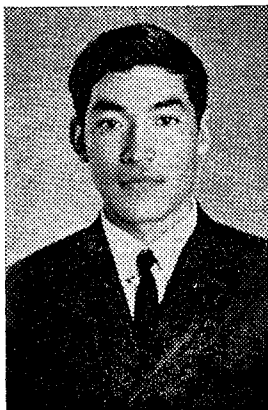
Журъат этиб барибир очолмайман кўнглимни,
Жаранглатиб чалганда созларимдан билиб ол,

Кўмсаб сени кечалар кезиб юрдим боғингда,
Ишонмасанг агарда изларимдан билиб ол.

Васлинг кутиб ҳамиша ўтказдим неча фасллар,
Кузу қишу баҳору ёзларимдан билиб ол.

Илдиз айтар боқмагин қадду жисму ҳолима,
Меҳру ишқимни, дилдор, кўзларимдан билиб ол.

Бозор ХОЛЛИЕВ

1951 йилда Қашқадарё областининг Чироқчи районидаги «Охунбобоев» совхозида туғилган. 1973 йилда Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтининг физика-математика факультетини битирган. Ҳозир «Уқитувчи» нашриётининг физика-математика бўлимида редактор бўлиб ишламоқда.

* * *

Тоza ҳаво, майин шаббода,
Оғушида яшнайти қишлоқ.
Шодмон учар тўрғай ҳавода
Юрагига наво кирган чоқ.

Буғдойзорнинг четида бу кун
Тебранади лолақизғалдоқ,
Сайраб-сайраб митти зарғалдоқ,
Буталарга қўнади мафтун.

Кўк юзида эринчоқ офтоб,
Қиздираркан қирлар этагин,

Она Ерга айлайди хитоб,
Сўзсиз сўйлар ҳаёт эртагин.

Тўлғанади тандирда олов,
Урмалайди юсакка тутун.
Келинчакнинг қўлида косов,
Узоқ йўлга термулар беун.

Ҳаёт аро завқлидир меҳнат,
Сув олмоқда кудуқдан биров.
Депсинади пишқириб, кишнаб,
Йўл четиға боғланган бедов...

ЕНАР ТОҒ

Кўп кўрганман ҳайбатли тоғни,
Замин узра сирли тоғлар кўп.
Тин олмаган тошлар бағрида,
Гўзаллик бор ажойиб ва хўб.
Гуллар унмиш унинг бағридан,
Сизиб чиқмиш ҳаётбахш сувлар.
Чирой қўшиб тоғнинг кўркига,
Чўққисида ўйнар оҳулар.
Жамолига тўймайман қараб,
Ҳайбатидан ҳайрат туяман.
Қотиб турган ранг-баранг тошлар,
Бир вақт лов-лов ёнган-ку дейман.
Ҳеч бир одам бўлмаган гувоҳ,
Нелар бўлган, билмам у чоғлар...
Кўз олдимга келади ҳар дам,
Ёнаётган залварли тоғлар.
Алвонланиб тўлганган чўққи,
Мовийликка бўй чўзар гўё.
Вулқонларнинг отилган чанги,
Булут каби сузади гоҳо.
Суяқ олов — магма оқими,
Ёниб турар кечаю кундуз.

Кўтарилиб тоғларнинг кифти,
Қудратини қилади кўз-кўз,
Оқиб келиб оппоқ лавалар,
Боса бошлар тошларни бутун.
Тўлқинланиб қатор тизмалар,
Ўтмишидан сўйлайди беун.
Ёнар тоғлар чорлайди мени,
Юсакликка кўтармоқ учун.
Оғушига борайин, майли,
Синаб кўрай бардошим кучин.
Ёнар тоғлар масканим бўлсин,
Лаваларни кечайин кунда.
Оташини сингдайра қалбга,
Матонатим тоблайин унда.
Гўзалликлар яратмоқ учун,
Майли ёнай ёнар тоғ мисол.
Токи умрим сўнгида дилда
Бўлмасин ҳеч армон ва малол.
Одамларнинг қалбига мен ҳам,
Бахш этайин ҳайрат ва туйғу.
Булутлардан юсакда бўлган —
Чўққи бўлиб боқайин мангу!..

ТҮРТЛИКЛАР

Кимсан? Ошиқман! Доим сўроқ ичинда бўлдим,
Васлингга етолмайин фироқ ичинда бўлдим.
Парвона бўлиб келгандим ёнингга нур истаб,
Эвоҳ, бу на қисматким, чироқ ичинда бўлдим.

* * *

Ишқинг қуёш эрур, қалбим қуёш ичра қолибдур,
Коринг қийнашки, дилинг синмас тош ичра қолибдур.
Чашми гирёнимнинг косасидур дарз кетмас осмон,
Бу дунё юлдузлар эмас, кўзёш ичра қолибдур.

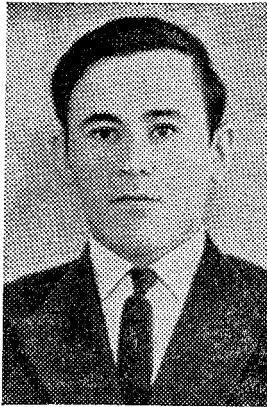
* * *

Шаклсиз кўзадир чексизлик — макон,
Унда сирлар майи азалдан ниҳон.
Тўнкарилиб турса кичик жом — осмон,
Қачон бўшатади кўзани инсон.

* * *

Ишқ дардига дунёнинг ҳеч бир жафоси етмас,
Ҳолимни айтарга сўзимнинг маъноси етмас.
Ишқ шамин ўчириб кўнгил уйим қаро қилдинг,
Кўнглим ёритмоққа юлдузлар зиёси етмас.

Ғафур ШУКУР

Бухоро шаҳрида туғилган. 60-йиллардан бери шеърлар машқ қилиб келади. Шеърлари «Ёш ленинчи», «Қишлоқ ҳақиқати», «Бухоро ҳақиқати», «Тошкент оқшоми» газеталарида чоп этилган.

ҚАТРА НУР

Оқ қоғоздан ҳаёт илмин ўқиб, туну кун
Оқ қалбимга қатра-қатра нур қуйилади.
Оқ қоғозга эгилгунча бошгинам секин —
Оқ қалбимдан қатра-қатра нур тўкилади.

Ёш қалбингни мафтун этса ишқ ё табиат,
Оқ қоғоздан ҳаёт илмин изларсан бир кун.
Қалбим тўккан қатра нурга дуч келсанг шу пайт,
Дўстим, унга нигоҳингни қаттиқроқ тиккин.

Шу қатра нур ичидадир менинг юрагим,
Сенга бўлган муҳаббатим, инсонлигим ҳам.
Шу қатра нур ичидадир бахтиёрлигим —
Агарда у, шод этолса руҳингни бир дам.

ИНСОН

Илк бор ўргатдинг, ташлашни қадам,
Дилимга жо этдинг ҳаёт ишқини.
Усмир ёшимда тутқазиб қалам,
Ўргатдинг дилкаш ашъор машқини.

Бир сатр шеър ёзиш ишқида ёниб,
Тунларим тонгларга уладим бир-бир.
Туйғулар, тугёнлар селида қолиб,
Шеър битдим, нур берди сендаги меҳр.

Ўтли нигоҳинг-ла эритдинг таним,
Қаршингда ҳар зумда эгиб турдим бош.
Сен бўлдинг ҳаётда излаб-топганим,
Сен бўлдинг йўлимни ёритган қуёш.

Забардаст умримни зарра нур этиб,
Қуёшим, нурунгни қўшолсам агар!
Борсайдим авлодлар қалбига етиб,
Нурларим симирса улар бир қадар.

Яшашни ўргатган, тутқазган қалам,
Авлодлар олдида руҳга берган жон.
Қўлларим кўксимга қўйиб ушбу дам,
Таъзимда турардим қаршингда, инсон!

БУЛОҚ

Булоқ бўйидаман, жимир-жимир сув —
Меҳримни тортади қалб тепар жўшиб.
Қўшиққа айланур нозик ҳис-туйғу,
Булоқни куйлайман туйғумга қўшиб.
Неча замонларки, шу кичик булоқ,
Олис манзилларга оқар бетиним.
Йўлида учраса тақир ва тошлоқ,
Меҳридан қондирар беминнату жим.
Оҳиста сингиб у сахий заминга,
Баҳорда гул бўлиб кўрсатар жамол,
Истагим: булоқдек, она элимга —
Умримни бахш этсам
ва топсам камол.

* * *

Қаранг, толим-толим нур киради хонамга,
Нурга қўшилиб ҳузур кирар хонамга.
Нур бўлиб, қўшиқ бўлиб туюлади бу ҳаёт,
Ўша нур ва ҳузур билан боқадурман,
оламга!

Қобил ЭШМАМатов

1941 йил Қашқадарёда туғилган. Тошкент Медицина институтида таҳсил кўрган. Айни пайтда Чироқчи районида врач бўлиб ишламоқда.

АРЧАЖОН

Шафқат билмас учқур фасллар —
Хукми дея у турланмади.
Упганида пойини еллар
Қаҳ-қаҳ уриб мағрурланмади.

Қояларни ёриб чиқди-ю,
Қояларни севди арчажон.
Шунданмикин... эъозлаб, суюб,
Юлдуз тақди арчага инсон!

ОЛТИН ҚОЗИҚ

Кўк тубида олтин қозик
Қаранг милт-милт қилади;
Гоҳ қизариб, гоҳ бўзариб
Қора тунни тилади.

Кимки мендек йўл йўқотса
Ундан нажот тилади.
Олтин қозик қадрини, эҳ,
Адашганлар билади...

БАРГЛАР ШИТИРЛАШДИ...

Барглар шитирлашди,
Шохлар силкинди.
Ўйим каловланди,
фикрим чувалди.
Дарахтга тикилдим шитирлаш тинди,
Аммо шўх кўзларинг кўриниб қолди.

Барглар яширмади,
Тут қўлтиғида,
Кулиб турар эдинг қўлингда қайчи.
Ақлимни йўқотдим, қайчинг тиғида,—
Баргми ё юрагим?!
Ростини айт-чи!..

ШОИР ҚАЛБИ

Шам ёққанни кўрганман...
Қалбини ёққанни ким ҳам кўрибди.
Одамлар авайланг!
Бечора шоир —
Сизга деб қалбини ёқиб юрибди.

САКСОВУЛ

Саксовул... саҳрода қурди-ю макон,
Қум-бўронлар билан курашиб ўсди.
Эҳтимол шу сабаб —
Дарғазаб бўрон —
Мангу бўлиб қолди қадрдон дўсти!

* * *

Тоғларга тоғ бўлиб қарагим келади,
Дарёда дарёдай яирагим келади.
Истасанг тоғ бўлиб, истасанг дарё бўлиб,
Дўстгинам, кунингга ярагим келади.

□

Ғойибназар ЭРНАЗАРОВ

Ленинободда яшайди. Урта мактабда тил ва адабиёт ўқитувчиси.

КУЗГИ ТУЙҒУЛАР

1.

Нурли қўли билан қуёш оҳиста
Силайди тонг чоғи пахта рухсорин.
Висол пайти йигит жилмайиб аста,
Эркалаб тургандек суюкли ёрин.
Шайдо бўлган чоғда пахтамга Қуёш,
Ахир мен ғурур-ла кўтармайми бош?!

2.

Тўлин ой самода кезар саргашта,
Эпкин қучоғида шивирлар гиёҳ.
Инжу тўладайин қора барқашда,
Ёғду сепар кўкда юлдузлар гўё.
Кузги туннинг бундай латиф кўрими,
Менга эслатади Пушкин шеърини.

МЕН — ТОҒ УҒЛИ

1.

Мен буюк Туркистон тизма тоғининг
Мармар ҳавосини сипқорган ўғли.
Бағрида кўраман ёшлик чоғимни,
Қояда яшнаган лоладай чўғ ул.

Бехазон арчанинг ҳар япроғида
Болалик фаслим бор: кўклам, ёз, қишим.
Ойнадай чашманинг пок ёноғида
Ва дуркун оҳунинг шўх ўйноғида

Намоён бўлгандай у бебошлигим,
Шу тоғнинг қўйнида қайноқ ёшлигим.
Шу тоғ менга улўғ қасри ҳашамдир,
Муқаддас Ватаним, азиз гўшамдир.

2.

Мен она юртимни улўглаб қайноқ,
Буюк чўққиларга ташладим разм.
У кекса посбондек собит ва уйғоқ,
Фарзандлик меҳри-ла айладим таъзим.

Чунки у ўлкамга қадимий ҳамдам,
Халқим ўтмишини кўрган оқсоқол.
Қутқулардан балки чеккандир алам,
Тинглаган ҳасратли нидоларни ҳам...

Оқ нур чўққисидан таралган тол-тол
Инқилоб қуёши балққанда яққол.
Элим иродаси келгач устивор,
Бобо тоғ қалби ҳам бўлган улўғвор!

3.

Кўҳна мозор ичра бор кекса арча,
Остида, дейдилар, бобом қабрини.
Зиёрат қилганда дейман: мардларча —
Кетганлар йўқотмас асло қабрини.

Ахир қинин кесган хунрез шамширдек,
Тоғ элин босмачи талаган чоғда,
Шу ёвқур бобомлар чиққан-ку шердек,
Хунрез ғанимларни қолдирган доғда.

Давом этган кураш ҳам жангу жадал...
Ногоҳ дуч келгунча дайди у ажал...
Курашсиз ҳаётни чирик кўраман,
Рухингизни бобом, тирик кўраман.

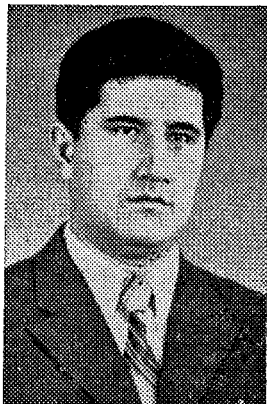
Юртим жамолига саодат наққош,
Бобо тоғим унга бир садди иқбол.
Кундузи бошига нур сепар қуёш,
Тунда елкасида дам олар ҳилол.

Мен ҳам унинг шаффоф қўйнида шодон,
Қамолим топарман тоғликларга хос.

Кўксимни ҳам ўмров қояларсимон
Юртим шони учун қиларман қалқон.

Унга падаримдек қўярман ихлос,
Садоқат ўргандим тоғдан беқиёс.
Тоғ бўлур мангуга музаффар тахтим,
Элим хизматида кулади бахтим.

Анвар ЮНУСОВ

Қўқон шаҳрида ишчи оиласида туғилган. У аввал Қўқон авто-йўл техникумини, сўнгра Тошкент автомобиль ва йўллар институтини тугатди. Инженер-механик касбини эгаллади. Анвар кўп йиллардан бери шеърлар машқ қилиб келади.

ГУЛ КҶЧАТ

Бир туп гул кўчат берай, экиб қўй гулзорингга,
Шохларидан бир умр гўзаллик аримасин.
Парваришин ишониб берай ихтиёрингга,
Хонаки кўчатлардай юз йилда қаримасин.

Қуёш билан уйғониб ўтсанг гулзор оралаб,
Пойларингга кўпириб, ғунчалар ёнсин ял-ял.
Ошиқларга ҳадя эт, гулдасталар саралаб,
Соясида ўлтириб мадҳига тўқи ғазал.

Тонг чоғи япроқларда шабнам кўрсанг—кўз ёшим,
Демакким соғинибман, висолга кел эртарақ.
Фигон этса булбуллар, билгин бу мен — қуёшим
Ўтли қўшиқлар куйлаб, қалбингга солгум қайноқ,

Гулзорингга кўрк бериб менинг қалбим яшнайди,
Ғунчалар атир пуркаб, япроқлари ўқир шеър.
Тиканларда рашкиму гулда севгим яшайди,
Меҳрим илдизларини қучоқлаб ётади ер.

Бир туп гул кўчат берай, экиб қўй гулзорингга,
Шохларидан бир умр гўзаллик аримасин.
Парваришин ишониб берай ихтиёрингга,
Бепарво бўлиб яна қуришиб қўйма фақат...

ОЛТИН КУЗ

Сувлар тиниб қолди, сумбула келиб,
Қошига чорламас зумрад булоқлар.
Ёзнинг этагидан тутмоқчи бўлиб,
Йўлкаларда чопар олтин япроқлар.

Салқин саҳарларни этади зебо,
Гулзорларда сўнгги ғунчалар фақат.
Она табиатга бериб кўрк, оро —
Боғларда куз гулхан ёқар бу фурсат,

Олма ҳиди тўлган ҳавода кезар,
Бобом кипригидек оқарган мезон.
Юлдуз чаноқлардан кўпиради зар,
Далалар бошида тунайди деҳқон.

Қуёш чиқар кўкка машъал ёндириб,
Тоғлар этагида водий нурланар.
Ўтган йўлларида кўшиқ қолдириб,
Олис манзилларга учар турналар...

ҲАЗРАТ НАВОИЙ

Чал, эй жафокаш мутриб, шикастаи рубобинг,
Бир нафасга оро бер дилхасталар базмига.
Жонона, сен уялма, кўтар юздан ниқобинг,
Тавозе-ла таъзим қил Навоийнинг назмига.

Кўшиқларинг сеҳридан май ичмай шоир сархуш,
Ғам инди кипригига, ашкиким кўкда юлдуз.
Чайқатма хаёлларин, кўрмоқда у ширин туш,
Чаманда куйлаяпти ўн саккиз ёшли бир қиз...

«Эй сабо, ҳолим бориб сарви хиромонимга айт.
Йиғларимнинг шиддатин гул барги хандонимга айт.
Балки, онинг аҳди паймонида мен ўлсам доғи,
Яхши фурсат топсанг ул бад аҳду паймонимга айт».

Ошиқларнинг оҳидан титрайди тонг сабоси,
Олтин торлар тўлғаниб, йиғлайди мусиқалар.
Жўр бўлади ғазалга машшоқларнинг навоси,
Севар ёрнинг савдоси юракларга ўт қалар.

Мажнундай куяр жони ишқ даштида ўртаниб,
Бу даштда боши узра япроқдай соя топмас,
Раққоса қиз ноз айлар, минг жокили чулғаниб,
Ишвалар шаробидан шоир бўлар яна маст.

«Гар жафо қил, гар вафоким дилистоним сен менинг,
Гар мени ўлтур ва гар тургузки, жоним сен менинг.
Хоҳ раъно қад била борғил ёнимдан жилвагар,
Хоҳ кел қошимгаким, сарви равоним сен менинг».

Алишер хаёлида жон топади мунис қиз,
Шоир бўйнига солар икки тутам сочини.
Тун қаъри, ваҳимада шовулла рнотинч денгиз,
Алвидо деб йиғлар қиз, кенг ёзиб қулочини.

Кўкдан қуёш узилди,
Дил йироқ ёр васлидан,
Заҳматлар етди жонга, замону бебақодан.
Ҳайҳот, шоир кечолмас жаннат олам васфидин,
Толе, уни халос эт ағёру бевафодан...

«Ошиқ ўлдим неча жавр аҳли замондин тортамен,
Улким — ошуби замондир бори ондин тортамен.
Ёр ила ағёр зулми ҳаддин ўтди, ваҳ, неча
Васл учун жаври-жафо яхши-ёмондин тортамен».

Ором йўқотган еллар изғийди кузги боғда,
Дарахтларнинг кифтидан юлар сўнгги япроқни.
Жим кузатиб туради шоир юраги доғда,
Ювиб ўтар шу онда иссиқ кўзёш ёноқни.

Бу кеч оташ юракда дилбар ғазал туғилди,
Бастакор бармоғидан жаранглайди янги куй.
Олам мунаввар бўлди,
Мисоли қуёш кулди —
Яна тақдир ҳақида устод суриб турар ўй.

«Чарх ранжинму дейин, даҳр шиканжинму дейин?
Жонима ҳар бирининг жавру жафосинму дейин?
Эй Навоий, дема қошу кўзининг васфини эт,
Қоши ёсинму дейин, кўзи қаросинму дейин?»

ЖАҲОН ПРОГРЕССИВ АДАБИЁТИДАН

Алишер Навоий. «Сабъаи сайёр»
Рассом М. Кагаров

ҚОРАСОЧ

Бу кўчадаги уйлар зич жойлашган. Кўча торгина бўлганидан иккинчи қаватдан қаршидаги уйни, хона ичидаги анжомларни кўриш мумкин.

Ана шу уйда ёшгина аёл яшайди. У баъзан кашта тикади, баъзан китоб ўқийди, баъзан бошини қуйи солганча хаёл суриб ўтиради, кўпинча эса тошойна олдида узоқ турганча сочини тарайди.

Унинг сочи тимқора ва узун — тақимига тушади. Узи ёшгина, баланд бўйли, келишган. Қаршидаги уйнинг деразасидан қараганда кўзлари қанақалигини пайқаш қийин, аммо нигоҳи мулойим, ғамгин.

Баъзан у каравотда ётганича соатлаб йиғлайди. Буни ҳеч ким билмайди.

Аёл уйда йўқлигида дераза ёпиқ бўлади. Бироқ, қиш кунларида соат иккидан кейин, ёзда эса тушга яқин дераза ҳаммаша очиқ туради. Бу вақтларда у дераза ёнида ўтирганча бирор нарса тиқиш билан машғул бўлади, гоҳо-гоҳо эса бировни кутаётгандек кўчага қараб-қараб қўяди.

Ниҳоят муюлишда жилдини орқасига осиб олган ўн яшарлар чамасидаги бола кўринади. Бу пайтда бола мактабдан қайтади. Шунда аёл ишини тўхтатиб, болага тикилади. У ҳам бошини кўтариб аёлга қарайди-да, кейин уйига кириб кетади. Боланинг қадам товушлари аёлнинг қулоқларига баралла эшитилиб туради. У қўшнилари-никида бирор марта ҳам бўлмаганига қарамай, иккинчи қаватга олиб чиқувчи зина-полярни ёддан билади.

Жилдини илиб қўйиб, бола дераза ёнига келади ва уни очиб, қаршидаги деразага қарайди. Аёл ўз иши билан бўлиб ўтираркан, ҳар кuni мактабдан қайтишини интизорлик билан кутадигани боланинг ўзига қараб турганини сезади. Бир неча дақиқадан сўнг бола деразани ёпиб, ўз хонасига чиқиб кетади.

Борди-ю, у бир оз кечикадиган бўлса, боланинг ўртоқларидан у нега кечикканини сўрашдан ўзини зўрға тийиб қолади.

Орадан икки йил ўтди. Бола ўн икки ёшга тўлди. Унинг туғилган кунини тантанали равишда нишонлашди. Шундан кейин кўп ўтмай бола онасидан қаршидаги уйда яшовчи ғалати қўшнилари ҳақида сўради.

— Ойи,— деди у,— бизникига жуда

кўп меҳмонлар келишди-ю, лекин нега қарши уйда турадиган қўшнилари-миз чиқишмади?

— Биласанми, ўғлим, у уйда жайнлар¹ оиласи истиқомат қилади. Улар маҳалламиздаги бирдан-бир жайнлар бўлиб, биз сикҳлар билан кирди-чиқди қилишмайди.

— Нима, улар уйларидан ҳечам чиқишмайди-ми?

— Нега энди? Чиқишади. Аммо қаршидаги қўшнилари-мизнинг оиласида катта бахтсизлик юз берди. Бундан бир неча йил муқаддам ёвуз ўлим уларнинг хонадонини ҳувиллатиб қўйди: яккаю ягона ўғлигина омон қолди. У уйланди, ўғил кўрди, аммо орадан икки йил ўтар-ўтмас у ҳам оламдан ўтди. Ундан кейин бир йил ўтмай боласи ҳам ўлди. Ҳозир ўша уйда икки бева аёл яшайди. Уларникига ҳеч ким кирмайди ҳам, чиқмайди ҳам. Кучи кўз ёшига етиб, йиғлаб-сихтаб кун ўтказишади.

— У кимнинг боласи эди?

— Майнанинг боласи эди, сен Майна холангни кўргансан-а?

— Ҳа, кўрганман. Ойи, нимага у доим деразанинг олдида ўтиради?

— Чунки жайнлар келинларини қаттиқ ушлашади, уйдан ҳеч қаёққа чиқаришмайди. Кейин уйдаям юмушлари кўп...

— Нимага энди уйдан чиқаришмайди?

— Уйларидан нима бўлаётганини бировга айтиб қўймасин деб шундай қилишади.

— Ойи, уйимизга келган хотинларни хола, она деб қақираман, мабодо ўша қўшними-зни кўриб қолсам, нима деб қақирай?

— Кимни? Майнаними?

— Ҳа, ўшани.

— Майна хола, дейсан-да.

— Бу қанақа исм бўлди?

— Ҳа, сенга ёқмаяптими?

— Йўқ, жудаям ёқяпти, фақат мен бунақа исмни ҳечам эшитмагандим. Ахир майна — қуш-ку, мен шунақа қушни тоғамникида кўрганман. Шунақаям яхши сайрай-

¹ Ж а й н л а р — Ҳиндистондаги фалсафий-диний оқимлардан бири бўлган жайнизмга этиқод қилувчи жамоа кишилари.

ди, гапирадик! Ойи, менга майна олиб берасиз-а?

— Тоғангдан сўрасанг беради.

Орадан бир неча кун ўтгач, уйлариди майна пайдо бўлиб қолди. У қафасда осилиб турарди. Бола бир ўзи қолган пайтларда қушни олдига олволиб, унга: «Ўтиради Майна хола ойна олдида», дейишни ўргата бошлади.

Бирмунча вақт ўтгач, майна бу гапни айтадиган бўлиб қолди.

Қиш кирди. Қишки имтиҳонлар яқинлашиб қолган эди. Бола кўп дарс тайёрлар ва баъзан бошини китобга қўйганча ухлаб қоларди. Осуда тунда унинг енгил хуррак отиши Майнага эшитилиб турарди. Бир куни кечаси уйқуси ўчиб кетиб, каравотда ўтирганча қаршидаги уйдан эшитилаётган хуррак овозига қулоқ соларкан, беихтиёр ўлган ўғлини эслаб кетди. Агар у ҳозир тирик бўлганда ўша қўшни боладай бўларди. Чунки улар бир вақтда туғилишганди-да. «Эҳ, ҳеч бўлмаса бир мартагина ўша бола билан гаплашсам, мактабдаги ишлари ҳақида сўрасам қани эди,— деб ўйларди Майна.— Мабодо касал бўлиб қолса, дори ичирсам, устини ёпиб, атрофида парвона бўлсам! Аммо ҳеч қачон бундай бўлмайди, мен мана шу хонада қарийман, сочларим қайнонамникидек оқаради, бу бола катта бўлиб уйланади, бу ердан кетади... Унда, бу ғурбат ҳаётимнинг зерикарли онларида кимни кутаман?»

Шуларни ўйларкан, томоғига бир нима тиқилгандай бўлди, у ўрнидан туриб, дераза олдига борди. Ойдин кеча эди. Ой нури ухлаётган боланинг юзини ёритиб турарди. Майнанинг қалбини ҳаяжон қамраб олди. Ғўё бола билан ўзининг орасидаги масофа йўқолгандай бўлди. «Ёнига бораман! Уни уйғотмай, астагина пешонасидан ўпаман-да, ўша заҳоти орқамга қайтаман!»— деб ўйлади у, бироқ тезда ундаги журъат ғойиб бўлди-ю мадори қуриб, каравотига чўзилди. Шу пайт бирдан қаршидаги уйдан: «Майна хола!»— деган овоз эшитилди. Қўрқанидан ўрнидан ирғиб туриб кетди, афсус, бу қафасдаги қушнинг овози эди, бола аввалгидек қаттиқ ва ширин ухлаб ётарди.

Шу пайт Майнанинг қайнонаси сув ичгиси келиб уйғониб, келинининг хонасидан «Майна хола!» деган овозни эшитиб қолди. Дарҳол келидини чақирди. Майна шу заҳотиёқ жавоб берди. Келинининг ҳозиржавоблиги қайнонани шубҳалантирди.

— Сен ҳалиям ухламадингми, Майна, ахир ярим кеча бўлди-ку?

— Мен ҳозиргина уйғондим...

Қайнонаси унинг хонасига кирди. Қаршидаги уйнинг деразасидан кимнингдир юзини кўриб, унинг қанақа одам эканлигини ажратолмаган кампир:

— Сен ким билан гаплашдинг?— деб сўради.

— Нима деяпсиз, ойи! Ким билан гаплашардим?

Қайнона қаршидаги деразага яна бир бор қаради.

— У қўшнимиз — сикҳларнинг боласи, ухлаб ётибди,— деди Майна қайнонасининг ўша томонга қараётганини кўриб.

Қайнона уйига чиқиб кетди, лекин шу заҳотиёқ ўзича, қўшнининг боласи гарчи ёш бўлса ҳам бари бир эркак-да, бева аёлнинг эркак кишига қарашни одобдан эмас, деган қарорга келди.

Шу кундан бошлаб, у Майнага дераза олдида боришни қатъиян ман қилди.

Эртаси куни бола мактабдан қайтаётганида қаршидаги дераза ёпиқ эди. У кечаси ҳам очилмади.

Кейинги йилларда бола ўша деразанинг очиқ туришига, унинг олдида Майна ўтиришига шунчалик ўрганиб қолган эдики, дераза тақа-тақ ёпилиб қолгач, у маънос бўлиб қолди; энди ўртоқлари билан ўйнаш ҳам кўнглига сизмас эди. Бу ҳақда онасидан сўраш ноқулай, кейин фойдаси ҳам йўқ эди, чунки қўшнилари билан гаплашшмас эди.

Бугун тун зим-зиё қоронғи эди. Майнанинг деразаси шиқирлагандай, кимдир қулфга қалит солиб очгандай бўлди. Кейин дераза очилди-да, Майна бошини чиқариб, кўчага қулоқ солди. Унга ухлаётган боланинг бир меъёрда нафас олиши эшитилиб турарди. Кўча қоп-қоронғи бўлишига қарамай, оналик меҳри жўшган Майнага боланинг юзи аниқ кўрингандай бўлди. Бир дақиқа ўтгач, у бола ухлаётган каравот ёнида ўтирарди. Унга шундай туюлди. У боланинг юзларини силар, бармоқлари билан сочларини тарар, шундай қилиб болани уйғотмоқчи бўларди. Ўзи билмаган ҳолда пичирлаб гапира бошлади:

— Болажон, болажон, болажонгинам!

Аммо бола парво қилмай ухлар, Майна бўлса ҳамон гапирар эди:

— Эшитаясанми, менман, Майна хонлангман! Тур ўрингдан, ҳеч бўлмаса бир нафасга тур! Илтимос қиламан! Бирор сўз дегин, ўргилай сендан!

Бир маҳал у ўзига келиб қолиб, қилаётган ишдан уялиб кетди. Наҳотки у овоз чиқариб гапирётган бўлса, борди-ю, бола уйғониб кетса-чи?

Дарҳақиқат бола уйғониб кетди. У де-

разадан қараб қоронғида ўтирган Майнани таниди.

— Майна хола, ухламаяпсизми?

— Ҳа, болажоним. Фақат секинроқ гапир, секин гапирсанг ҳам эшитаман!

— Сиз бирор ёққа бориб келдингизми?

— Йўқ, шунчаки деразамни беркитиб қўйишди.

— Нега?

— Биласанми, бир куни кечаси қушчанг бехосдан қичқириб юборди. Мен эсам сен чақиряпсан, деб ўйлаб ўрнимдан турдим. Қайнонам бўлса, мени сен билан гаплашяпти деб ўйлабди.

— Нима қипти? Ойим сизни холанг бўлади, дедилар-ку.

— Ох, болажоним, сен ҳали кўп нарсага тушунмайсан. Уша воқеадан кейин мени қаттиқ хафа қилишди. Мен худди қамоқхонада яшаётгандайман: уришилади, ҳақорат қилишади. Энди уйдан кетишга қарор қилдим. Бу менинг сўнгги кечам. Аммо сен билан хайрлашмай кета олмадим.

— Нега кетар экансиз? Кетманг? Сабр қилинг, мен яқинда катта бўламан, уйланаман, кейин биз билан бирга яшайсиз. Хотиним сизни жуда ҳурмат қилади. Ана ундан кейин сиз ҳечам зерикмайсиз. Кетманг, жон хола!

— Сен ҳали ёш боласан-ку. Уҳ-хў, ҳали уйланишга қанча бор. Мен энди бу ерда бир дақиқа ҳам туролмайман!

— Қаёққа бормоқчисиз? Бари бир мен орқангиздан бораман!

— Йўқ, болажоним, мен кетадиган ёққа сен учун йўл йўқ! Мен билан эркак зоти кўришишга ҳам, гаплашишга ҳам ҳаққи бўлмайди.

— Ундоқ бўлса нега уёққа кетасиз?

— Бошқа чорам йўқ. Мен энди қаландар бўлишга қарор қилдим.

— «Қаландар» деганингиз нима?

— Қаландар деганими? Қаландар деб, шаҳарма-шаҳар, қишлоқма-қишлоқ кезиб, тангри таоло ҳақиға ҳамду сано ўқиб, хайр-садақа йиғувчиларни айтади. Уларнинг сочлари қирилган, ялангоёқ, кўзлари боғланган бўлади.

— Йўқ, йўқ, Майна хола, кетманг! Мен унақа қаландарларни кўрганман, мен улардан кўрқаман! Кўзларини шундай кўрқинчли қилиб боғлаб олишганки!

— Йўқ, болажоним, шундай қилишдан бошқа чорам йўқ. Хайр!

У шундай деди-ю, болага кичкина бир тугунча отди.

— Эҳтиёт қил, бу мenden сенга ёдгорлик!

Майнанинг деразаси шарақлаб ёпилиб,

қулфланди. Шундан кейин бола тунбўйи ухлай олмади.

Келаси куни у мактабдан қайтиб келганида онаси унга Майна хат ёзиб қолдириб, кетиб қолганини, у хатида энди бутунлай қайтиб келмаслигини айтганини, қаландар бўлишни ихтиёр қилганини гапириб берди.

— У бу ерда қаландар бўлолмайдими?

— Биласанми, қаландар бўлгандан кейин бутун қариндош-уруғларини унутиши керак. Удум шунақа. Унга жой беришади, овқат беришади, янги уст-бош кийдиришади. У хоҳлаганича шундай фаровон яшайди. Кейин уни қаландарликка қабул қилиш маросими бўлади. Сочини қирқишади. Кўрибсанки, у бундан кейин тўйиб овқат еёлмайди, хоҳлаган кийимини кийёлмайди. Эркаклар билан гаплашишни-ку, умуман ман қилишади.

— Ҳозир у қаерда?

— Равалпиндига бўлса керак.

— У жой бу ерга яқинми? Бу анови холам яшайдиган жой эмасми? Мен холамникига бориб келай, жон ойи! Холамга мени боради, деб хат ёзиб юборинг.

Хат ёзиб жунатилди. Икки ҳафта ўтди ҳамки, жавоб келмади.

Уша кўчада яшовчиларнинг ҳаммаси Майнанинг бу ишдан ҳайрон бўлиб, ҳар ким ўзича фикр юритарди. Қаранг-а, одобли, ор-номусли жувон эди, ҳамма уни мақтарди. Сочларини айтмайсизми! Қандай парварिश қиларди-я! Энди эса уни қирқиши керак. Вой бечора-ей!

Ниҳоят холасидан жавоб хати келди-ю, бола Равалпиндига жўнади. Холаси келганидан хурсанд бўлиб, жиғини бағрига босди. Кейин яқин орада Майнани қаландарликка қабул қилиш маросими бўлишни айтиб, уни ҳам ўша ерга олиб боришга ваъда берди. У яна яқинда Майнани кўрганини, у кўринишидан жуда хотиржам, ҳатто юзларида таббассум борлигини ҳам гапириб берди.

Бола Майнани тезроқ кўргиси келарди. У соғга қилган рўмолча камзулининг ич чўнтағида турар, у бу ҳақда ҳеч кимга индамаган, аммо рўмолчани ҳар куни олиб кўриб кўяр эди. Бола ҳинди алфавитини яхши билар, рўмолчага ёзилган сўзларни бемалол ўқирди. «Менинг болажонимга — Майна холасидан», деб ёзилганди унда.

Икки кун ўтгач, холаси унга эртага Майнани замбилга ўтқазиб, шаҳар кўчаларини айлантиришларини, уни ҳамма кўриши мумкинлигини айтди.

Мана, ўша кун келди. Бола боғдан ўзига ёққан чиройли-чиройли гуллардан ториб, уни ўша рўмолча билан боғлади. Маросим уларнинг кўчасидан ўтаётганда, хо-

ласининг кўзини шамғалат қилиб, оломон ичига кириб кетди.

Ноғоралар чалинди, жайнлар йўлга қумуш ва жез тангаларни соча бошладилар. Одамлар кўтариб келаётган тахтиравон устида ясанган, турли қимматбаҳо тақинчоқлар тақиб олган Майна ўтирарди. Бола уни кўрди. У негадир унча ўзига ўхшамас, катта-катта маҳзун кўзлари одамларга жавдираб боқарди. Майна бола томонга қараган маҳалда у гул отди. Майна миннатдорчилик билдириб таъзим қилди. Афсуски, бу таъзим ҳаммага эди. Шундай тўполонда Майна болани илғай олармиди?

Кўчанинг бурилиш жойида бола тахтиравонга яқин бориб қолди. У яна гул ота бошлади. Шу маҳал бирдан Майна болани таниб қолди. Унинг кўзлари катта очилиб, болага тикилиб қаради. Сўнг у бирпас тўхташларини илтимос қилди.

— Анави гул отаётган бола менинг қўшним,— деди у.— Уни бир зумга ёнимга олиб келинглар.

Унинг бу илтимоси сал ғалатроқ бўлса-да, уни бажаришди. Удум шунақа эди.

— Яқинроқ кел, болажон,— деди Майна.— Мен сенинг гулларингни жон деб оламан. Чунки сен узоқдан келгансан.

Бола ўзида йўқ хурсанд эди. Нега хурсанд бўлмасин, ахир. Уни Майна холаси таниб, олдига чақирди, қўлидан гулини олди, рўмолчани ҳам. Энди уни эсдаликка олиб қолса керак!

Маросим баланд кўприкка яқинлашиб қолди. Майна тахтиравондан тушиб, атрофга қаради. Бола унинг ёнгинасида турарди. Кейин у жамоа бошлиғи ўтирган тахтасупага чиқди.

— Ҳамма нарсани ўйлаб кўрдингми, бўтам? Қаландар бўлишга розимисан?— деб сўради жамоа бошлиғи.

— Ҳа, падари бузруквор, розиман.

— Мана бу устингдаги кийимларни, қимматбаҳо тақинчоқларни ечишинг лозим. Энди булар сенга керакмас.

— Майли, падари бузруквор, розиман.

— Сен биз нима есак шуни еб, нима ичсак шуни ичишга розимисан?

— Розиман, падари бузруквор.

— Бу жамоага аъзо бўлган одам эркаклар билан мулоқотда бўлиш уёқда турсин, улар ҳақида ўйлаши ҳам гуноҳи азим эканлигини биласанми?

Майна оғир хўрсинди. У бир лаҳзагина бола берган рўмолчани, унинг ўзини қучган қўлчаларини хаёлида тасаввур қилди-ю, лекин шу заҳотиёқ, ўзини қўлга олиб:

— Ҳа, падари бузруквор, розиман,— деди.

— Сен ҳозир бориб, қаландарлар ридосини киясан, кейин сочларингни қирқишади, тирноқларинг билан сочининг ҳар бир толасини битта-битталаб юлишни ўргатишади.

Майна бу шартларни эшитиб, дод деб юбораёзди. Аммо ўзини тутиб, босиқ оҳангда сўради:

— Падари бузруквор, рухсатингиз билан сочларимни қирқтирмасам майлими?

— Бу мумкинмас!

— Биламан, мумкинмас,— деди у. Энди унинг овози ўктамроқ чиқди.— Агар илтимосимга рози бўлсангиз, бир умр итоаткор бўлишга, ҳеч қачон, ҳеч нарсадан нолимасликка, ҳамма айтганларингизни сўзсиз бажаришга оғт ичаман. Илтимос, сочларимни қирқтирманг!

— Ахир ўзинг яхши биласан-ку, удумимизни...

— Ҳа, биламан-биламан... ундай бўлса начора, розиман. Кўзим қиймаганидан айтувдим-да... Мен уни ҳар куни тарардим, парвариш қилардим. Шунча йил ёлғиз яшаб... бирдан-бир овунчоғим шу эди. Айтинг-чи, падари бузруквор, шафқатсиз қарорингиздан сира ўкинмаганмисиз?

Бу гапни эшитиб, жамоа бошлиғининг Майнага раҳми келиб кетди. Аммо узн сочли қаландарни кўрган одамлар нима дейишади?

— Йўқ,— деди у қатъий.— Мен сенинг илтимосингни бажара олмайман.

— Ундай бўлса, падари бузруквор, бир оз ўйлаб олишимга рухсат беринг.

— Майли!

Майна оҳиста, аммо дадил юриб, кўприкнинг чеккасига борди. Пастдан одамларнинг шовқин-сурони эшитиларди. Майна қўлларини кўтариб, сочини турмақлаб, қистириб қўйган тўғнағични олди, сочлари елкалари билан бир бўлиб ёйилиб кетди.

— Вуй, сочининг узунлигини!— деб бақриб юборди кимдир.

— Нега у кўприк чеккасида турибди?

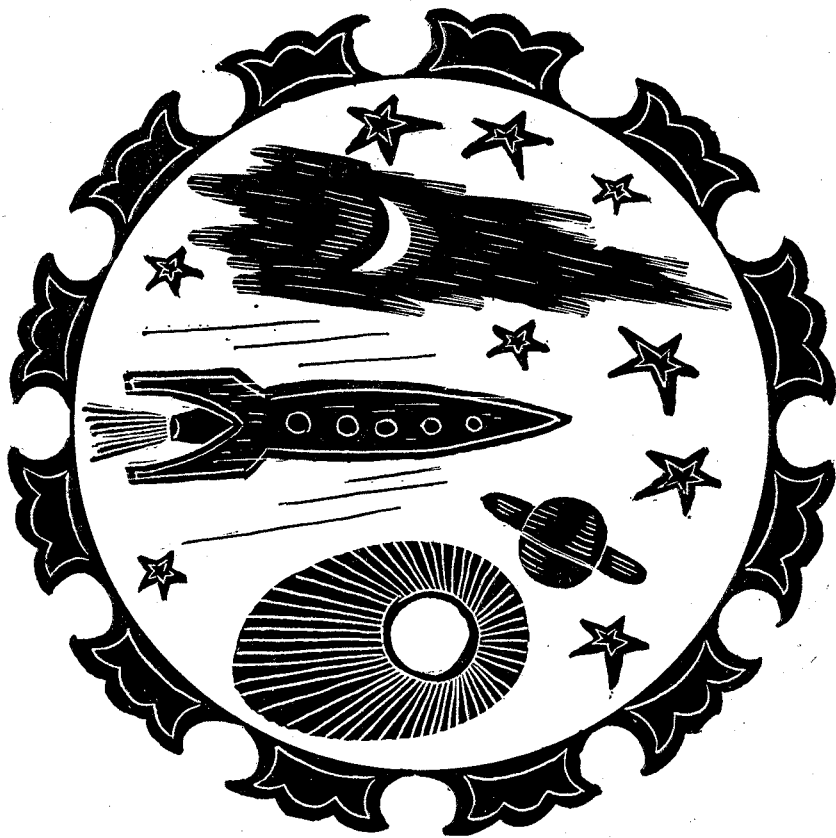
— Вой, қаранглар, нима қиялти у!..

Бу маҳалда кўприк устида ҳеч ким йўқ эди. Пастда, ерда Майна қимир этмай ётарди. Унинг ёнида қандайдир бола ўтирарди. Майна ўлган эди. Сочлари бутун танасини чулғаб олган, жингала сочлари орасидан қон сизиб турарди.

Боланинг юзини кўз ёшлари юварди. У ерда ётган аёлнинг кўзларига боқар, унинг кўзлари очиқлигича қолган эди. Бола шу вақтгача унинг кўзлари қандай рангдалигича билмасди. Аёлнинг кўзлари бола билан хайрлашган ўша тун каби қоп-қора эди.

Русчадан Муборак Фозилова таржимаси.

ТЕНГДОШЛАРИНГ ЖУРЪАТИ

Роберт Рождественский. «Дўстлар сайёраси».
Рассом Э. Валиев

Ҳабибулла ОЛИМЖОНОВ

МОВИЙ КЎЗЛАР

Новгород — Ленинград автомобиль трасаси бўйлаб ўзлаштирилаётган объекларнинг кўпига бориш мумкин. Катта Шелонь дарёси магистраль йўлнинг ёнбошида гоҳ жуда яқиндан кўринади, гоҳ узоқлашиб кўздан ғойиб бўлади: йўл тўппа-тўғри, дарё эса баъзи жойда тўғри, баъзи жойда бурилиб — тепаликларни ёнбошлаб ўтади. Ана, юзаси кўлдек оҳиста жимирлаётган дарё устида қордек оппоқ балиқчи қушлар ўйнамоқда. Ноқоратупроқ ўлканинг энг сероб ва гўзал бу қушларини ҳар қадамда учратиш мумкин. Дарё ва кўллар соҳили, кўлмак сувлар ёқаси, ҳатто ботқоқ майдонлар ҳам балиқчи қушлар маскани. Улар бор жойда албатта яшил майсалар, яшил далалар бор.

Магистралнинг олтмишинчи километрига етганда Александр Федорович тормозни босди:

— Шу атрофда бўлса керак,— деди ўнг томонда яйдоқ, далага туташган ўрмонга қараб.

Олисда, ўрмон бошланган жойда экскаватор ва бульдозерлар кўзга ташланади. Уларга етгунча дала ўртасидаги ўнқир-чўнқир тупроқ йўлдан икки километрча юриш керак. Бизда сал нарироқда капоти кўтарилган юк машинаси олдида икки йигит куймаланишяпти. Машина бузилган шекилли.

— Ҳой, йигитлар!— дея қичқирди Александр Федорович.— Турсунпўлат қаерда ишлаяпти, билмайсизларми?

— Анча ўтиб кетибсиз,— деди улардан бири,— ортга қайтиб, кейин чапга буриласизлар.

— Икки ҳафта олдин келганимда мана шу ерда ишлаётганди,— деди ҳамроҳим «Газик»ни ортга буриб, тезликни ошираркан,— дарров шунча масофа олислаб кетибди. Ростданам зўр ишлайди-да. Бригадаси тўрт йилда ўнинчи беш йиллик планини бажарди. 250 километр узунликда дренаж ётқизишибди азаматлар!..

«Узновгордострой» трести бошқарувчисининг ўринбосари Александр Федорович Адиянов йўл-йўлакай Турсунпўлат ҳақида жуда кўп илиқ гапларни айтди.

Турсунпўлат ва унинг бригадаси ишлаёт-

ган жойга боргунимизча яна уч-тўрт кишидан унинг қаердалигини сўрадик. Менинг эътиборимни тортган нарса — ҳеч ким «қайси Турсунпўлат?» дегани йўқ. Бу ерда, ўзлаштирилаётган Новгород тупроғида наманганлик йигит жуда таниқли экан.

Урта бўйли, қотма, қорачадан келган, ўсиқ қора жингалак сочи ўзига ярашган. Кўз қарашлари содда, ҳовлиқмай, ҳаяжонланмай гапирди. Камтар. Мен уни, негадир, табиатан серҳаракат, яхши маънода ҳовлиқмароқ деб тасаввур қилган эдим. Чунки, одатда қисқа фурсат ичида катта обрў орттирган айрим ёшлар шундай табиатли бўлади. Йўқ, Турсунпўлат туяга миниб узоқни кўзлайдиганлар тоифасидан экан. Унинг қилган ва қилаётган ишлари салмоқли, гап-сўзлари ҳам салмоқли...

Экскаватор ариқча қазияпти. Чўмичларга тупроқ аралаш дарахт илдиэлари илашиб чиқади. Экскаваторнинг айни пайтда кескич вазифасини ҳам бажарадиган 1,1 та чўмичи ғуж-ғуж илдиэли ерни саритиб кесгандек силлиқ тилиб борапти. Бир йигит узунлиги икки қарич, йўғонлиги билан сопол трубаларни тарактор билан кетма-кет ариқча ётқизмоқда. Иккинчи йигит трубалар туташган жойга плёнкасимон ялтироқ материал ёпяпти. Учинчиси тупроқ устидан тупроқ ташлаб, ариқни кўмаяпти.

— Бу стеклохолст,— деди Турсунпўлат кўлимдаги материалга қараб,— ойна эриралари қўшиб ишланган махсус материал. Докага ўхшаб сувни бемалол ўтказиши, би роқ бошқа ҳеч нима — тупроқ ҳам, лонга ҳам ўтмайди. Демак қувур лонга билан тўлиб қолмайди. Ивимаёди, чиримайди. Ер ости суви стеклохолст орқали филтрланиб қувурга тушади. Қувурлар маълум масофада катта қувур — коллектор билан туташади. Коллекторлар эса сувни канализацияга элтади... Шу тариха заҳкаш ерларнинг ҳақиқини қочириб, ўзлаштирялмиз.

— Шунча ҳаракат ва харажатга ярашмайди. Албатта,— деди Турсунпўлат айтмоқчи бўлган фикримни дарров тушуниб, ўзини оқлайдими, демоқчисиз. Оқламас бекорга шунча ҳаракат бўлармиди. Ахир

давлат аҳамиятига эга иш. КПСС Марказий Комитетининг 1978 йил июль Пленумида Ноқоратупроқ ерларни ўзлаштиришнинг аҳамияти устида алоҳида гапирилди. Утган икки йил ичида фойдаланишга топширган майдонларимизда сазавот ва донли экинлардан юқори ҳосил олишяпти. Умуман, янги ўзлаштирилган ерлар ўн икки-ўн уч йилда ўзига кетган харажатни қоплар экан...

Турсунпўлат худди ер илмини миридан-сиригача биладиган бободехқондек, суҳбатдошида дарвор қизиқиш уйғота олар эди.

— Бир оз ўтириб бафуржа гаплашсак, ишдан кўймайманми?

— Бемалол, смена тугади. Бироқ, ишдан бўлак сизга нимани ҳам гапириб берардим?

— Мана шу бошлаган гапингизни, Ноқоратупроқ ерлар ҳақидаги гапларни, Ноқоратупроқнинг таржимаи ҳоли сизнинг ҳам таржимаи ҳолингиз, шундай эмасми?

— Билмадим,— дея жилмайди, у ва ҳаёлга чўмди...

Мактабни тугатиб армияга кетди. Қайтгач, қишлоқ ҳунар-техника билим юртида экскаваторчи касбини эгаллади. Битирувчилардан кўнгилли 50 киши жомсомол йўлланмаси билан Новгородга келишди. Олти ойга келган эдилар. Турсунпўлатни бепоён рус ўрмонлари, салобатли салқин далалар, катта миқёсдаги бунёдкорлик ишлари мафтун этди ва шу ерда қолди.

У бир ҳафта қувур ётқизувчи бўлиб ишлади, кейин бригадир қилиб сайлашди. 1976 йил баҳоридан бери Новгород ерларини ўзлаштиришда пешқадамлар сафида келмоқда.

1976 йилда пландаги 50 ўрнига 52 километр узунликда дренаж ётқизишди, 1977 йилда бу рақам 116 километрни ташкил этди. План 228 процент бажарилди.

— Бундай катта муваффақиятнинг сиринимада?

— Иш fronti яхши бўлган. Ўрмон эмас, очиқ майдонда кўпроқ ишлаган эдик. Агар ўрмон бўлса, аввало майдонни дарахт ва буталардан, чакалакзорлардан тозалашимиз керак. Булар, албатта, вақтни олади. Бу йил 78 километр узунликда дренаж қувурлари ётқизиш мажбуриятини ошанмиш... Яна юзлаб гектар ер фойдаланишга топширилади!..

Уйланганимиз?

— Ҳа,— Турсунпўлат «билсангиз керак» дегандек қариб кўйди.— Шу ерда уйландим, жомсомолчасига,— у жилмайди,— муқаббат жон тилламас экан, поездда кўзим

тушди-ю, юрагим бир увишди... Яхши яша-япмиз...

Утган йили ёзда Турсунпўлатни «Узнов-городводстрой» трестига чақиртириб қолишди.

— Москвага бориб келасан,— дейишди у ерда,— командировкага. Сен билан яна икки киши боради. Янги экскаваторлар олиб келасизлар. Тилини биласан, ҳар бирини обдон ҳайдаб кўриб, кейин поездга юкланглар.

Командировка унинг ҳаётида ўчмас из қолдирди. Экскаваторлар билан қўшиб... қайлик ҳам олиб келди.

Аниқроғи, Таня ўзи келаётган экан Новгородга. Турсунпўлат кекиш учун танбурга чиқиб кетаётганида купели вагоннинг торгина йўлагида олтинранг сочи елқасини қоплаган қиз деразадан ташқарига тикилиб ўтирган эди. Кекиб бўлиб вагонга қайтди, купе эшигининг тутқичини ушлаганда беихтиёр рўпарасидаги қизга қаради. Худди шу сонияда... қиз ҳам унга қаради ва... нигоҳлар бир зум қотиб қолдилар. Қизнинг ўткир ва мулоим мовий кўзлари чақнаб, кулиб юборди гўё. «Нима бу?— эшик тутқичини ушлаганча жойида туриб қолган йигит қалбида кўққисдан пайдо бўлган ёқимли титроқни тушунолмай гаранг эди,— нима бу, муҳаббатми? Йўғ-ей!»

— Одам кўрганмисиз?— деди қиз шўх кулиб. Шўхлик қилмоқчи бўлди-ю, урдасидан чиқолмади: сутга чайилгандек оқ ёноқлари бирдан қизарди. Йигит бунки сезди. Сезди-ю, ўзини ғолиб ҳис этиб, дадиллашди.

— Сиз-чи?— деди у қиз томонга бир қадам ташлаб.— Сиз ҳам менга тикиляпсиз-ку.

— Русчани яхши гапираркансиз.

Иккаласи кулиб юборишди...

Уларнинг чехрасини табассум қоплаган эди. Бу табассум Новгородга келгунча, ундан кейин, ҳозиргача ҳам икки қалбни тарк этмади... Таня Москвада тикув мутахассислиги бўйича техникумни тугатиб, практикага келаётган экан. «Вимпель» фабрикасида ишлаяпти. Ноқоратупроқни ўзлаштираётган «Тошкент—1» ихтисослашган кўчма механизация колоннаси бунёдкорлари ва фабрика ишчилари иштирокида чиройли тўй қилишди. Қишда иккаласи баравар отпусқа олишди. Турсунпўлат қайлигини Наманганга олиб келиб, оиласи билан таништирди.

— Келинлари оймамга жуда ёқиб қолди,— дейди у мамнун бўлиб,— ҳар хатларида мендан аввал унга салом айтадилар... Тунов кунни денг, қизиқ бўлди. Уйдан иккита посылка яшиқ келди. Биттаси менга,

иккинчиси Таня Расуловага деб ёзилган. Олдин сен оч посилкангни, деб бир-бири- миз билан талашдик. Қизик-да. Охири у «зўр» чиқди, мен яшиқ қоққоғини очдим. Вагон уйимизни қовун иси тутиб кетди. Иккаламиз чапак чалиб юбордик. Қовун атофига пахта тиқшибди. Пахта йўқ бир томони уриниб, чирий бошлабди. Таня ме-нинг посилкам «ёмон» чиққанидан кулиб, ўзининг яшигини очишга шошилди. Унда тарвуз экан, бут-бутун турибди. Ойим сиз-дан ҳам мени яхши кўрарканлар, шунинг учун тарвузим уринмаган, деб роса бо-шимни қотирди...

— Бўлдингизларми, ҳой йигитлар!

Биздан сал нарида, машина ёнида «Умар Хайём»ни ўқиб ўтирган Александр Федорович суҳбатни бўлди. Иккаламиз ун-га бир зум қараб қолдик. Чунки у соф ўз-бек тилида гапирган эди.

— Китоб зерикарли эканми?— дедим жавоб ўрнига.

— Аксинча, жуда зўр экан!

Учаламиз маза қилиб кулдик. Қайтишда яқиндан танишдик. Александр Федорович Адиянов асли бекободлик экан. Икки йил муқаддам трест бошқарувчисининг ўрин-босари бўлиб келган. Ҳозир шофёри отпу-скада, машинани ўзи ҳайдаб юрибди. Бе-кободда кейинги пайда автомактабнинг директори бўлиб ишлаган экан.

Атроф ўрмон. Уртада яйдок майдон. Ун гектарча. Беш-олти жойда катта-катта дарахт ва бута уюмлари. Биз ўтирган кат-та дарахт илдицидаги тупроқ ҳали намли-гидан бу майдон яқинда чакалакзордан тозаланганга ўхшайди.

— Кеча корчевка қилиб бўлди,— дей-ди Турсунпўлат,— бугун дренаж ётқизишни бошладик. Биринчи кун иш ёмон бўлма-ди—600 метр қувур ётқиздик. Бу, тахми-нан бир гектар ер ўзлаштирилди, деган гап. Бундан буён ишимиз унумли бўлади.

— Сабаб?

— Сабаби, бир ҳафта бўлди — бригада-мизни комплекс бригада қилиб олдик. Яъни, иккита корчевка қиладиган (майдон-ни дарахт ва буталардан тозалайдиган) ма-шина беришди. Энди объектни ўзимиз бошдан-оёқ қўлдан чиқараверамиз. Илгари корчевка қилиш учун махсус бригадалар-дан машина ажратишларини кутиб кўп вақтимиз бекор кетарди...

Бу — биринчи комплекс бригада. Шах-сан бригадир Турсунпўлат Расуловнинг та-шаббуси билан юзага келди. Унинг иқти-содий самараси яққол кўриниб турибди. Борди-келди, ҳисоб-китоб камаяди, хара-жат маълум даражада чекланади. Энди комплекс бригадаларни кўпайтириш тадбир-

лари кўриляпти. Буларни менга трест бош-қарувчиси Йўлдош Муҳаммадиев гапириб бераркан, мамнуният билан кўшиб қўйди: — Ажойиб йигит. Меҳнаткаш, ташаббус-кор, ташкилотчи. Менинг вазифам қувур ётқизиш экан, бошқасини бошлиқлар ўй-лаиверсин, деб юравермайди. Изланади, янгилик яратишга интилади. Эрта-инди партияга қабул қиламиз, ҳозир кандидат. Ажойиб коммунист бўлади!

Суҳбатни тугатиб машина томон кетаёт-ган эдик, Александр Федорович болалар-ча завқ билан қичқириб қолди:

— Ушла куённи!

Дарҳақиқат, кўнғир тусли бир нима «лип» этиб пайдо бўлди-ю, шу онда чака-лак орасига кириб йўқолди.

— Нима у?— ҳайрон бўлиб сўрадим.

— Ростдан ҳам куён, ёввойи.

— Отса бўладими?

— Умуман, рухсат йўқ. Шўрвага битта-иккита отса бўлаверади,— деди Александр Федорович,— шунақами, Турсунпўлат?

— Тўғри, ҳали биров куён отиб жазо олганини кўрмадим. Дастлаб келганимизда куён гўштини беармон едик. Ҳозир, гап-нинг очиги, ов қилишга вақт йўқ.

Шу пайт ёнимизга «Газик» келиб тўхта-ди. Серсавлат, ҳати боши чанг киши ма-шинадан тушди. Танишдик. «Знамя Лени-на» колхозининг раиси Валентин Григорьев-ич Гвалдов ўзлаштирилаётган майдонлар-дан хабар олгани келибди.

— Бу йил ўзбекистонликлар колхози-мизга 420 гектар янги ерни фойдаланиш учун топширишди,— деди раис дилдан мамнун бўлиб,— 420 гектар! Бу кичкина бир янги колхоз деган гап. Ҳўжалигимиз ўзининг ярим асрлик тарихида бунақл кескин юксалишни кўрмаган. Мен Ноқора-тупроқ ерларда, хусусан, ўзимизнинг кол-хозда рўй бераётган мана шу буюк иш-ларни кўриб гоҳо узоқ хаёлга толаман. Улуғ Октябрь асос солган ва яратган халқлар Дўстлиги, Қардошлиги, Биродар-лигини ўйлаб кетаман. Кўп миллатли совет халқлари биродарлигининг олмас қирра-лари ҳозирга келиб ярақлаб нур сочаёт-ганга ўхшайди... Новгород тупроғи, Ноқо-ратупроқ ўлка Биродарлик майдонига ай-ланиб қолди. Шу ўлканинг севувчи бир фарзанди сифатида мен бу биродарлик-дан, ўзбекистонлиқ биродарлигимиз, Тур-сунпўлат ва турсунпўлатлар мададидан миннатдорман!..

Турсунпўлат мана шу кўхна тупроқ маф-туни бўлиб қолди. Дам олиш кунлари оқ-соч Волхов дарёсининг яшил ўрмон ёқа-лаб оқадиган жойида балиқ овлашни се-вади. Қармоқни сувга ташлаб кўм-кўм

майсага чалқанча ётганча феруза осмонга тикилиб хаёл суради. Мовий осмон Тянянинг кўзларига ўхшаб кетади. Қалбида ширин орзиқиш уйғониб, ёнбошлайди. Тиззаларини қучоқлаганича қармоқ пўкагига нигоҳ қадаган Тяня унга қараб меҳрибон жилмаяди...

Турсунпўлат Шимск райони марказида машинадан тушиб, биз билан хайрлашар-

кан, костюми чўнтагидан конверт олиб узатди:

— Эртага Тошкентда бўлар экансиз, иш бўлмаса шуни почтага ташлаб юборинг, у ердан тезроқ етади.

Негадир, конверт юзидаги адресга узоқ қараб қолдим: «Наманган область, Янги-кўрган район, Бекобод қишлоғи. Расуловларга».

□

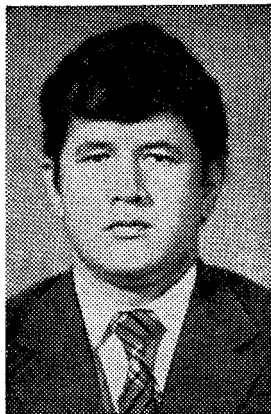
ТЕНГДОШЛАР ТЕНГДОШЛАР ҲАҚИДА

Ойбек. «Қутлуғ қон»,
Рассом А. Гуломов.

Маҳмуд ТОИРОВ

1952 йилда Тошкент область, Коммунистик районидаги Паркент қишлоғида туғилган. 1977 йилда ТошДУнинг филология факультетини тамомлаган. Тақриз ва мақолалари билан республика вақтли матбуотида қатнашиб туради.

БИЗ ТАБИАТ ФАРЗАНДИМИЗ

«Инсон табиатга бефарқ қаролмайди. Инсон у билан минглаб узилмас ришталар орқали боғланган. У табиат фарзандидир».

И. С. ТУРГЕНЕВ.

Табиат — бу бизнинг беқиёс гўзалликларга, беҳисоб бойликларга, ноз-неъматларга тўла уйимиз. Биз бу уйда яшайпмиз, улғайапмиз. Табиат яратган барча инъом-эҳсонлардан истаганча баҳраманд бўлаёпмиз. Шунинг учун ҳам уни ҳар қандай ғуборлардан холи — мусаффо сақламоқ учун курашиш, бу аввало ҳаёт тантанаси учун курашиш демакдир.

Ҳозирда инсоният манфаатини кўзлаб, унинг бахт-саодати йўлида қилинаётган ихтиролар, илм-фандаги кашфиётлар бизни қанчалик қувонтирса, баъзан шу кашфиётлар туфайли вужудга келаётган зиддиятли масалалар шунчалик ташвишга солади. Жумладан, табиат муҳофазаси барчанинг диққат-марказида турган ана шундай кескин муаммолардан биридир.

Табиатни муҳофаза қилиш муаммосига партия ва ҳукуратимиз алоҳида эътибор бермоқда. Жумладан, КПСС Марказий Комитетининг ёрқин далили бўла олади: Совети Президиумининг Раиси ўртоқ Л. И. Брежневнинг КПСС XXV съездида сўзлаган нутқида айтилган қуйидаги гаплари фикримизнинг ёрқин далили бўла олади:

«Табиатдан ҳар хил фойдаланиш мумкин. Уни унумсиз, ҳаётсиз, инсонга зарар etkазадиган бўшлиққа айлантириб қўйиш ҳам мумкин, инсоният тарихида бундай

мисоллар кўп учрайди. Бироқ, табиатнинг саховатини ошириш, унинг ҳаётий кучларини тўлиқроқ намоён этишга ёрдам бериш ҳам мумкин ва лозим».

Бу масалада кўп миллатли совет адабиётининг ажралмас бир қисми бўлган ўзбек совет адабиётида ҳам анча-мунча ишлар қилинмоқда.

Жумладан, устоз Ғафур Ғулум ва Абдулла Қаҳҳор, Комил Яшин ва Назир Сафаровларнинг табиат муҳофазасига оид жушқин мақолалари ҳаммамизда яхши таассурот қолдирган.

Сеvimли ёзувчимиз Асқад Мухтор «Чинор» романида кўпчиликнинг дилидаги гапларни асар қаҳрамонларидан бири Ориф образида, унинг орзу-уйларида, интилишларида моҳирона кўрсатади. Инсон ва табиат муносабати муаммоси Пиримқул Қодировнинг «Эрк» ва «Жон ширин», Одил Ёқубовнинг «Қанот жуфт бўлади», Иброҳим Раҳимнинг «Қўш кечик» асарларида, Саида Зуннунованинг «Осмондан тушган қиз» ҳамда Саид Аҳмаднинг қатор ҳикояларида зўр ҳаяжон ва самимият билан куйланган.

Биз мазкур мақолада инсон ва табиат муносабати масаласи ижодининг лейтмотивига айланиб бораётган ёзувчиларимиздан Шукур Холмирзаев, Эмин Усмонов ва

Менгзиё Сафаровларнинг баъзи асарлари ҳақида тўхталмоқчимиз.

Ўзбек ҳикоячилигида табиатнинг кўрку чиройи қиёмига етказиб тасвирланган, ўзбек қишлоғининг сўлими манзаралари шоирона тараннум этилган ҳикоялар кўп. Лекин Шукур Холмирзаев ҳикояларининг қаҳрамонлари табиат гўзалликларини севибгина қолмай, унинг жонкуяр ҳимоячилари ҳамдир. Ёзувчи қаҳрамонларининг табиатга муносабати орқали турли касб эгаларининг руҳий оламини, орзу-ўйларини очиб беришга интилади. Бу ҳикоялар бизга ХХ аср кишининг табиат ва жамият олдидаги инсоний бурчини янада чуқурроқ тушунишга ёрдам беради.

Ёзувчининг «Ёввойи гул», «Кулган билан кулдирган», «Жарга учган одам», «Бойчак очилди», «Ой ёруғида», «Учинчи ҳамроҳ» ва «От эгаси» каби қатор ҳикояларини ўқир эканмиз, кўнгилда уч хил кечинма пайдо бўлади.

Биринчи кечинма — бу табиат гўзалликларига мафтунлик туйғуси. Ёзувчи ўз ўқувчисини жонли табиат қўйнига олиб киради. Сиз хаёлан бепоён кенгликларда, лолалар эмасан бўлиб очилган қир-адирларда сайр этасиз, какликларнинг, ҳар хил сайроқи кушларнинг овозларини эшитасиз. Ирмоқларнинг ёқимли шилдирашини, она заминга сўнгги бир суқ билан боқиб уфққа бош қўяётган қуёшнинг ботишини ўз кўзингиз билан кўргандай бўласиз, табиатнинг сизга матълум бўлган жиҳатларини кашф этасиз.

Иккинчи кечинма — бу табиатнинг асил шайдоларига, унинг жонкуяр ҳимоячиларига хайрихоҳлик туйғуси. Ёзувчи сизни давримизнинг жуда кўплаб ҳассос қалбли, пок виждонли кишилар, табиат ҳомийлари билан рўбарў қилади. Инсон ва унинг кадр-қиммати ҳақида ўйга толдиради.

Ёзувчининг «Кулган билан кулдирган» ҳикоясидаги Эҳсоннинг Эшқувватга қарата куюниб айтган гаплари беихтиёр қалбқингиздан чиққандек бўлиб туюлади.

«Ўртоқ Эшқувватов, вақтингизни олганим учун узр. Лекин идорангизга киришга мажбур бўлдим. Тоғдаги қушлар, паррандалар қирилиб кетяпти. Кеча бир чорбозорчи келди. Хуржуни тўла каклик. Қаердан олдинг десам, Камарда тиришиб қолган экан, териб олдим дейди. Бу қанақа гап, ўртоқ Эшқувватов! Ахир, какликлар, паррандалар — бизнинг бойлигимиз, табиатимизнинг кўрки-ку, шундай эмасми? Биз мактабда болаларга қушларни севишлар, ардоқланглар, деб ўргатамиз. Баҳорда қушлар ин қўйиб, бола очсин деб ўқувчиларга ўргатамиз. Бу нарсани матбуотимиз ҳам тарғиб қилади. Қолаверса,

табиатни кўриқлаш асримизнинг муҳим масалаларидан бири бўлиб қолди. Бундан хабарингиз бордир, албатта...»

Шукур Холмирзаев ўз ҳикояларида бир қарашда гўё тирикчилик қўйи билан юрган-у, бундан ўзга ташвиши йўқдай бўлиб туюлган кишилар қалбида ҳам олам-олам дард борлигини, бу дард инсоннинг ўз заминига, халқига бўлган меҳрининг ифодаси эканлигини жуда ишонarli қилиб, образлар воситасида тасвирлаб беради.

Учинчи кечинма — бу инсоний раҳм-шафқатдан маҳрум табиат кушандаларига нисбатан нафрат туйғуси. Теварак-атрофга, паррандаю даррандага, умуман, гўзалликка лоқайд боқувчи бу бешафқат шахслар қиёфасини ёзувчи усталик билан фош этган. Жумладан, биз юқорида келтирган парчада Эҳсоннинг нақадар олижаноб қалб эгаси эканлигининг гувоҳи бўлсақ, Эшқувватовнинг Эҳсонга айтган гапларидан эса, ўз нафсининг қули, ўз шахсий манфатидан нарини кўролмайдиган беор ва беандиша, пасткак бир кимсанинг қиёфасини кўз олдимишга келтирамиз. Эҳсон совхоз директори Эшқувватовдан олган икки центнер буғдойни эшагига ортиб «тоғ унгуруларида, далаларда, жарликларда кечгача юриб, дон сочади». Қорга ботиб, қош қорайганда неча бор йиқилиб, ҳориб-чарчаб, совуқ қотиб уйига кириб келади. У ўз ишидан жуда мамнун. Чунки қанчадан-қанча паррандаларни ўлимдан сақлаб қолди. Эшқувватов эса бу эзгу ишларнинг ҳаммасини бошқача тушунади. «Хўп, ғалланинг бир центнерини тоққа элтиб сочган бўлсангиз керак», дейди ва ана шу икки центнер буғдой эвазига ўз меҳмонлари учун бешта каклик беришини талаб қилди.

Эшқувватовнинг бу пасткашлиги ҳар қандай кишини ларзага солади. Уқувчи қалбида у каби шахсларга нисбатан ғазаб ва нафрат ҳисси қўзғалади.

Дарҳақиқат, навбаҳор чоғлари алвон лолалар билан безанган қир-адирларда сайр этиш, янги келин мисоли оқ ҳарирга ўралган оппоқ ўрикзорлар оралаб, кўклам ҳавосидан тўйиб-тўйиб симиришдан ким ҳузур қилмайди? Ёки минг турли кўкатлар ва гулларнинг кишини маст этувчи уфори оламни тутиб кетган эрта тонгда беданаларнинг «ва-вақ»лашини эшитиш кимга хуш ёқмайди?

Лекин... анҳор бўйида сулувланиб турган мажнунтол танасига болта ураётган кишини тўхтатишга, табиатнинг «Қизил китобиغا» тушиб қолиш хавфи туғилган ноёб қушларни ҳам овлаб қозонга солувчи бад-

нафс, жоҳил одамларни тийиб кўйишга ҳамма ҳам журъат этолмайди.

Яқинда бир ёзувчининг табиат муҳофазасига оид мақоласида шундай фикрларни ўқиб қолдик: «Тўғри, табиатга инсон аралашувининг жиддий таъсири сезилади: жониворлар ноқулай жойдан қулайроқ, жойга кўчадилар. Бир хиллари камаяди, йўқолади, яна бошқа бир хилларни кўпаяди, пайдо бўлади. Масалан, Амударё этакларида қирғовул камайган бўлса, ёввойи каптарлар, ғурраклар, чумчуқ ва чуғурчуқлар, қарғалар ҳаддан ташқари кўпайиб кетди».

Мазкур мақола авторига айтадиган эфирозимиз шундан иборатки, юқоридаги номлари саналган қушларнинг кўпайганлиги яхши, албатта, лекин шуниси ачинарлики, баъзи бир тошбағир, ҳиссиз, қонунбузар одамларнинг бешафқатлиги туфайли фақат қирғовуллар эмас, балки какликлар, оҳулар, булбуллар, тустовуқлар ва яна кўплаб ноёб қушларимиз йўқолиб борапти. Шунини унутмаслик керакки, буларнинг ҳаммаси табиатнинг бетакрор инъоми. Неча минг йиллардан буён мавжуд бўлган қушларни сунгги 50—60 йил ичида қириб битиришга бизнинг ҳаққимиз йўқ. Булбулнинг тонгдаги нолишисиз тонгимизнинг гўзаллигини тасаввур қилиш қийин. Шунинг учун ҳам биз табиат инъом этган бу гўзаллик тинимолларини қарға ёки чумчуққа, ғуррак ёки чуғурчуққа алмаштира олаемиз. Кўҳна табиатнинг кўрки саналмиш бу қушларни биз келажак авлодга фақат қафасларда, ҳайвонот боғларида эмас, балки гўзал табиат қўйнида яйраб юрган ҳолда мерос қолдиришимиз зарур.

Кимки табиатни, гўзаллиқни, жониворларни севса, у эртанги кун ҳақида қайғуради. Шунинг учун ҳам биз ёзувчи Шукур Холмиразевнинг шу мавзудаги ҳикояларини алоҳида ҳурмат билан тилга оламиз. Ёзувчи ҳикояларида ўз замондошлари учун зарур гапларни топиб айтади. Табиатни муҳофаза этиш, жониворларни қўриқлаш давримизнинг долзарб масалаларидан бири деган фикрни илгари суради.

Атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш масаласи ёзувчи Эмин Усмонов ижодида ҳам алоҳида ўрин тутди. Унинг деҳқонларга меҳр-муҳаббат ҳисси билан тўла очерклари, ўзбек пахтакорларининг қувонч ва ташвишларга тўла сермазун ҳаётини аниқ титирувчи «Меҳригё» номли илк романи диққатга сазовордир.

Пахта — ўзбек халқининг фахри. Ўзбек халқи пахта туфайли фақат Иттифоқимиздагина эмас, балки бутун дунё миқёсида

ҳам катта обрў-эътиборга эга. Шунинг учун ҳам пахта ҳосилдорлигини ошириш бўз ва қўриқ ерларни ўзлаштириб, бепоеён пахтазорларга айлантириш давримизнинг актуал масалаларидан бир бўлиб келяпти.

Эмин Усмонов ўз асарларида инсон ва унинг қадр-қиммати масаласини ҳар нарсадан юқори қўяди. Ҳатто Ерга ҳам ғирромлик қилиб бўлмастлигини, у ҳам раҳм-шафқатга, эъзога муҳтож эканлигини алоҳида таъкидлайди. Мана, унинг «Гулистон» журналида эълон қилинган «Чанокқа битилган ўйлар» номли очеркидан бир мисол:

«Ерга ғирромлик қилиб бўлмайди, ука,— деб суҳбатга Тўймуроднинг отаси Жўра ота аралашди. У паҳлавон келбатли, қизил мағиздан келган, мошгуруч чўққи соқоли ўзига ярашган мўйсифид.— Ер бамисоли янги тушган келинчак. Ҳиёнат қилсанг, кўнгли соғув кетади. Ҳаддан ташқари парвона бўлсанг ҳам малол келади. Бир кафтнинг ўрнига икки кафт ўғит солсанг, қуввати ошишининг ўрнига таркиби бузилади. Вақтида сув қуймасанг, тинкаси қуриб қолади, сув мўлроқ бўлса ғузани ғовлатиб юборади. Ғирромлик аралашса борми, ишни худо урди деяверинг. Дала — деҳқоннинг дастурхони. Дастурхонга нон, туз қўйилади. Ҳеч ким дастурхонга оёқ қўймайди, тўғрими, ука? Агар ўғлим, шоншухрат топаман деб эгри йўлга ўтса, ўша кунни тогган тузи харом деб билаверинг».

Бу сўзлар она Ерни жон-дилидан севган, бор муҳаббатини ерга бахшида этиб, унинг поклиги учун курашишни ўзининг инсоний бурчи деб билган ўзбек деҳқонининг юрак сўзларидир.

Маълумки, илм-фанда жуда катта ўзгаришлар, янги-янги кашфиётлар юз берапти. Буларнинг ҳаммаси инсониятнинг бахт-саодати учун, унинг оғирини енгил қилиш мақсадида қилинаётган эзгу ишлардир. Лекин фандаги бу янгилликларни амалда татбиқ қилиш маълум миқдорда қаршилиқка учрамоқда. Бу табиий бир ҳол. Хўш, буни қандай изоҳлаш мумкин.

Бир вақтлар не-не азоб-уқубатлар билан гектаридан 8—10 центнердан пахта олган ўзбек деҳқони илм-фандаги буюк кашфиётлар туфайли, жумладан, механизациянинг тўхтовсиз ўсиши, пахта зараркуналларига қарши қўлланиладиган турли хил заҳарли кимёвий дориларнинг бунёд этилиши эвазига эндиликда, ҳосилдорликни гектаридан 30—40 центнердан оширишга эришди. Аммо заҳарли дорилардан узлуксиз фойдаланиш аввало тупроқ таркибини бузиб, уни кучсизлантираётганини, атроф-муҳит, сув заҳарланиб, инсон сало-

матлиги таҳдид солинаётгани аниқланди ва пахта зараркундаларига қарши курашда биологик ҳамда интеграл кураш усулини қўллаш фикри кун тартибига қўйилди.

Табиатнинг мусаффолиги учун курашаётган, биологик ва интеграл кураш усулини тарғиб қилаётган олимларнинг хайрли ишларини, саратон офтобиде куйиб-пишиб граммлардан тонналар бунёд қилишга интилаётган «пахтанинг оқлиги кўнглига, туйғуларига, орзуларига кўчган» ўзбек деҳқонининг сермашаққат ҳаётини, тинимсиз меҳнатини, мислсиз шижоатини қаламга олишни, вассф этишни ёзувчи ўзининг ижодкорлик бурчи деб билади. Шунинг учун ҳам биз Эмин Усмоновнинг «Меҳригиё» номли илк романини ёзувчининг ўз тили билан айтганда заҳматқаш бободеҳқонларимиз ва ўзбек пахтакорлари шаънига битилган эҳтиросли бир кўшиқ сифатида қабул қиламиз. Ёзувчининг диққат-марказида Нодир образи туради. Нодир бизнинг кўз ўнгимизда ўз ишини юракдан севган, халқ ишига фидокор, келажакка ишонч билан боқувчи бир шахс сифатида намоён бўлади.

Нодир пахта илмини яхши билади. Пахтакорларнинг машаққатли меҳнатини қадрлайди. Пахтачиликда қўлланладиган агроф-муҳит, сувни заҳарлаб одамлар саломатлигига таҳдид солаётган ҳар хил заҳарли химикатларнинг ишлатилишига қарши чиқади. У ўз нияти йўлида қанчадан-қанча ғовларга дуч келиб, Мурод раис билан талашиб-тортишиб олган ўз тажриба участкасида заҳарли химикатлар ишлатмасдан, турли ҳашаротлар ёрдамида пахта етиштиришнинг янги биологик кураш усулини амалда синаб кўради. Шу йўл билан табиат мусаффолигини, одамлар саломатлигини асраш мумкинлигини исботлашга тирашади.

Азиз китобхон, сиз чўлда бўлганмисиз? Тўғрироғи, чўл ҳаёти, унинг ўзига хос ажойиб табиати сизни қизиқтирганми? Она заминимизнинг бир бўлаги — чўллар бағрида ҳам табиат бунёд этган бетакрор гўзалликлардан, ҳар қандай кишини ўзига асир этгучи сўлим ва мафтункор манзаралардан баҳра олганмисиз? Йўқса, истеъдодли ёзувчи Менгзиё Сафаровнинг «Олис қирлар ортида» номли қиссасини ўқиб чиқишни маслаҳат берардик. Чунки бу қиссада ёзувчи сизни ана шу чўл бағрига, унинг сеҳрли гўзал оламига олиб киради. Сиз тонг чоғи бутун чўлни ларзага солиб, кўвонқ ва ҳаётбахш овозда сайраётган тўрғайларнинг қўшигини эшитасиз, ёзувчи айтмоқчи, ой ортидан мафтун бўлган ошиқдек эргашиб

юрган карвон-карвон булутларнинг олам уйқуда ётган бир пайтда самода кўш ҳайдашини томоша қиласиз. Минг турли рангда жилваланувчи, ранг-баранг чўл гўзалликлари ичра ўз қалбингизга яқин гўзал манзарани сайлаб олиб, майин, роҳатбахш ҳаяжондан сармаст бўлиб ўтирасиз. Сиз бу сўлим ва сеҳрли табиат қўйнида ўзингизни она бағридаги гўдак сингари эркин ҳамда тетик сезасиз. Шунда дунёга бир бор келиб кетишингизни, ундаги ҳар бир нарса такрорланмас гўзаллик эканлигини, инсон ана шулардан баҳраманд бўлгандагина бахтиёр бўлишини ҳис этасиз.

Ёзувчи бир қарашда гўё ҳеч қандай ажойибот йўқдай бўлиб туюлган бепоен чўллар бағрида ҳам олам-олам гўзаллик яширинганлигига, бу нафосатни ҳис этишнинг ҳам ўзига яраша машаққати борлигига, чўл табиати ҳам киши қалбиде тиниқ ва баркамол туйғулар уйғотиб, уни лол қилиб қўйиши мумкинлигига китобхонни ишонтиради. Ана шу нафосат, ана шу сеҳр ва саховатга бой чўл замини ҳам инсонники эканлигини, қолаверса, «аждодларнинг асрий жароҳатлари, муборак излари, орзулари, бепоен чўлларимизда марвариддек тирқираб сочиلىб ётганлигини», шунинг учун ҳам бу «манзилгоҳларни эслаб-эслаб қўйиш ҳам фарз, ҳам қарз эканлигини, уларнинг армонлари, курашлари замонамиз кишиларига куч ва илҳом бағишлашини» жўшиб, юракдан, ҳаяжон ва эҳтирос билан куйлайди.

Ёзувчи чўлнинг ёввойи чиройи билан инсон ўртасида уйғунлик сезади ва бу уйғунликни ана шу чўллар бағрига, унинг табиий нафосатига ҳаёт ва жон бахш этувчи инсон меҳнатида деб билади. Деҳқоннинг киндик қони томган муқаддас тупроғига, ўз диёрига бўлган меҳр-муҳаббатини Фозил образи тимсолида чизади.

Маълумки, ҳақиқий санъаткорлар томонидан юракдан, дард билан авж пардаларда куйланган кўшиқни неча бор тингламанг сиз ўзингизда қониқиш ҳосил қилолмайсиз, ҳар тинглаганингизда орзиқиб кетасиз. Яна тинглаингиз келади. Бу кўшиқ туйғуларингизга қувват бағишлайди. Сизни ўз оғушида аллалаб, қалбингизда тасаввур этиб бўлмас бир садо ва истак уйғотади. Сиз ўзингизни тушуниб етасиз.

Менгзиё Сафаровнинг «Олис қирлар ортида» қиссаси она Ер ҳақида. Ёзувчининг табиат муҳофазасига оид «Шарқ юлдузи» журналида эълон қилинган «Боботоғ» очерки ҳам алоҳида таҳсинга лойиқдир.

Биз юқорида адабиётимизнинг ёш авлодга мансуб уч истеъдодли ёзувчининг табиат муҳофазасига ҳамда табиат ва ин-

сон муносабати масаласига бағишланган баъзи асарларини кўриб чиқдик. Бу уч қалам соҳибининг ҳар бири ўз овозига, ўз услубига эгадир. Лекин буларнинг ҳар учовига хос бўлган бир умумийлик борки, бу умумийликни — она Ерга, ўлкамизнинг гўзал табиатига, ўзбек деҳқонининг сермашаққат ҳаётига, пахтакор халқимизга меҳр-муҳаббат туйғусида, табиат гўзалликларини асрашга, инсон қадр-қимматини улуғлашга интилишда кўриш мумкин.

Мақола сўнгида шу нарсани алоҳида

таъкидлаб ўтишни истардик: биз учун киндик қонимиз томган муқаддас тупроқдан азизроқ нарса йўқ. У — бизнинг яратувчимиз. Шунинг учун ҳам уни суюб она Ер деб атаймиз. Бизга инсонликни ато этган шу она-заминни сева билиш, унинг тенгсиз гўзалликларини қадрлаш, асрай билиш керак. Биз табиат фарзандимиз, у бизнинг ҳаётимиз, тириклигимизнинг асоси. Кимки табиат гўзалликларидан баҳраманд бўлиб, узоқ йил тетик ва соғлом яшашни истаса, уни кўз қорачиғидай асрамоғи лозим.

ИЛМИЙЛИК ВА АФСОНАВИЙЛИК МУАММОЛАРИ

[Илмий-фантастика ва афсона ҳақида ўйлар].

Илмий-фантастика ва афсона... Миллионлаб китобхонларнинг муҳаббатига сазовор бўлган бу икки жанр ўзаро фарқ қиладими? У ҳолда нимаси билан фарқ қилади? Аслида фантастика ҳозирги замон адабий услубида ёзилган ва айрим илмий мушоҳадалар билан бойитилган ўзимизнинг қадимий жанр — афсонанинг бир тури эмасми?

Турли адабий давралар, кўп сонли фантастика ишқибозлари ва бу соҳада ижод қилаётган муаллифларга келаётган мактубларда аксари кўп ҳолларда ана шу каби саволларга дуч келиш мумкин. Мазкур саволларга айрим адиблар, мутахассислар ва ўқувчилар томонидан берилаётган жавоблар ҳам кўпинча бир ёқлама ёки умуман кишида қониқши ҳисси уйғотмаётганлигини эътиборга олиб, бу масалага баҳоли-қудрат айрим аниқликлар киритиш фойдадан холи бўлмас, деган ният қўлга қалам тутқазди.

Аввало юқоридида қайд этилган икки жанр ва уларнинг ўзига хос белги ва хусусиятлари ҳақида. Ўзбекистон ССР Фанлар академияси нашр қилаётган «Ўзбек Совет Энциклопедияси»нинг «И» ҳарфи билан бошланадиган сўзлар ёзилган варағини очиб қўйидагиларни ўқиймиз:

«Илмий-фантастик адабиёт — бадий адабиётнинг бир қисми: фан ва техниканинг энг сўнгги ютуқлари ва илмий гипотезаларга асосланиб, фаннинг ва кишилик жамиятининг истиқболини тасвирлаш мақсадига йўналтирилган. Умумадабий ва ўзига хос тасвирий воситалардан фойдаланади... Ҳар қандай етуқ илмий-фантастик асарда бадий тўқимадан кўра тушунчалар мантиқи устун туради. Бу ўз навбатида кескин ривожланувчи сюжетларни тақозо қилади...»

Ихчам, равон ва оқилона изоҳ. Лекин барча илмий қўлланмаларга ҳаёт ва тажриба ҳамиша янгиликлар ва тузатишлар киритиб боришини назарда тутсақ, назаримизда, мазкур қомусдаги мулоҳазаларни ҳам янада бойитиш мумкин. Масалан, қўйидагича.

Илмий-фантастика — бу даставвал бадий адабиёт каби инсон, унинг тақдири, руҳий дунёси ва кечинмалари билан боғлиқ бадий асар, айна пайтда у келажак ва

ўтмиш ҳақида, чексиз коинот, одам оёғи етмаган олис сайёралар ва Ердаги турли ғаройиб ва ажойиб тилсимотлар хусусида мушоҳада юритади. У фан ва техниканинг юксак даражадаги тараққиёти ва ютуқларини бадий таърифлаш, айрим ҳолларда башорат қилиш билан бирга, бу тараққиёт олдинга сураётган социал, ижтимоий ва маънавий характердаги катта-кичик муаммоларни бадий таҳлил қилади, уларга оригинал услубда жавоб беришга, инсониятни ўз ҳаётий фаолиятлари билан билиб-билмай юзага келтираётган нобоп оқибатлардан огоҳ этишга интилади.

Афсонага келсак, у бирор тарихий ҳодиса ёки воқеани, шунингдек, ҳалқда тўқилган воқеа-ҳодисани ҳаёлий шаклда акс этдирган бадий асар. Афсонага, оддий тилда айтганда, уйдирма, ҳақиқатга тўғри келмайдиган нарса деб ҳам қараш мумкин.

Шундай қилиб, илмий-фантастика билан афсона ўртасида маълум фарқ мавжудлигини юқоридидаги изоҳлардан пайқаш қийин эмас. Лекин улар орасида қандайдир умумийлик борлигини ҳам инкор қилиб бўлмайди.

Хулласи, илмий-фантастика билан афсона ўртасига бирор аниқ чегара қўйиш мумкин эмас экан. Бироқ бу аслида ҳам шундаймикин?

Мазкур саволга жавоб топиш учун қўйидаги оддий бир мисолга мурожаат қилайлик. Маълумки, буюк мутафаккир шоир Алишер Навоийнинг «Ҳамса»сидаги бир қатор дostonларда афсонавий воқеалар, ҳаёлий лавҳалар оз эмас. Чунончи, у «Садди Искандарий»да Чин ва Хўтан ҳоқони Искандарга берган нодир тўхфа «Ойнайи Чин»ни (ҳақиқат ойнаси) қўйидагича тавсиф этади: «...Бу ойнанинг иккала бети ҳам ой ва кундек ёруғ бўлиб, сира зангламас ва доимо биллурдан ҳам тиниқ эди. Бунинг бир бети киши аксини кўрсатадиган даражада ёруғ бўлгани ҳолда, иккинчи бети оддий ойналарникидай қора эмас эди. Уни тилсим қилиб ясаган ҳақимлар, у ойнанинг икки бетига икки хил кўрсатиш қобилияти берган эдилар. Масалан, унинг бир юзи шундай ясалганки, қачон шоҳ адолат тахтига ўтириб, халқнинг арз-додига етмоқчи бўлса, кишилар бир-бири билан даъволашиб, булардан бири нариги томон-

нинг даъвосини инкор этса, даъвонинг қанчалик ҳақ эканини аниқлаш учун гувоҳ керак эмас, жавоб эгасининг ойнага бир қараши kifойа эди. Уша қарашда агар даъвоси рост бўлса, ойнада юзи кўринарди; ёлгон сўзлаган бўлса-чи, юзи кўринмасди...».

Энди бундай қурилмани фантаст-ёзувчи қандай таърифлашини аниқлашга уриниб кўрайлик:

«Бу электрон кўзгунинг сирти оддий тўрт бурчакли япалоқ қутичани эслатар ва икки томонига кўзни олғудай чарақлаган, биллурдек тиниқ экранлар ўрнатилганди. Қутичанинг ичи электр манбаи, турли ярим ўтказгичлар, микросхема, конденсатор, қаршилиқлар ва уларни ўзаро туташтирган ингичка рангли симлар билан лиммо-лим бўлиб, у ғаройиб хусусиятга эга эди. Мазкур асбоб ёрдамида истаган одамнинг тўғри ёки нотўғри, рост ёки ёлгон гапирганини аниқлаш мумкин эди. Яъни асбобдаги махсус ток кучайтиргич ва таққослаш блоклари текширишти лозим бўлган одамдан айна бир пайтда икки хил сигнал — оғзаки информация ва мия тормоқларидаги био-тоқлар ҳосил қилган биоэлектр майдони тарқатаётган тўлқинларни қабул қилиб олар ва уларни ўзаро таққослаб, оғзаки гап миёда кечган фикрга тўғри келса, экраннинг бир томони ёришиб унда одамнинг акси жонланар, акс ҳолда ҳеч нарса кўринмасди».

Кўринадими, фантаст-ёзувчи «Ойнаи Чин»ни таърифлашда ҳозирги замон техникасининг сўнгги ютуқларидан фойдаланди ва уни ўқувчига ҳаётда чинданам мавжуд, реал нарсадай тортиқ этди. Яъни у хаёлий ҳақиқат ойнаси мавжуд бўла олишини илмий нуқтаи-назардан баҳоли-қудрат асослади ва бу билан ўқувчининг ўзи кўтараётган фантастик ғояга ишончини мустаҳкамлади. Демак, илмий фантастиканинг афсонадан фарқи улардаги у ёки бу хаёлий ғоя илмий нуқтаи-назардан асосланганлигида, деб хулоса қилишимиз мумкин экан-да? Бироқ биз илмий-фантастик адабиётнинг ўзи бир қанча турларга бўлинишини эътиборга олсак, бу хулосамизнинг айнан тўғри эканига бир оз шубҳа уйғониши мумкин. Юқоридаги афсонавий асбоб таърифи илмий-фантастик адабиёт учун кўп даражада мос бўлиб, «илмий» сифати бўлмаган оддий фантастик адабиёт учун рамкадан бири оз четга чиқилгандай таассурот қолдириши мумкин. Бинобарин бундай фантастик адабиёт ижодкори одатда ҳалигидай бирор қурилмани тавсифлар экан, унинг сиртқи кўриниши, ички тузилишини айтади-ю, лекин унинг ишлаш принципини

билдирмай кўя қолади. Кўриниб турибдики, илмий-фантастика билан фантастика ўртасидаги чегара жуда билинар-билимас даражада. Яъни илмий-фантастик адабиётда адабиётдагига нисбатан илмий меъёр бир оз кучлироқ. Шунинг учун ҳам ҳозирги ёзилаётган ўзбек фантастик ҳикоялари ва қиссаларига кўп ҳолларда «фантастик» ўрнига «илмий-фантастик» ёки аксинча «унвонлар» берилиб қолаётгани тасодиқий ҳол эмас.

Бу ерда илмий меъёр умуман керакми, деган яна бир савол туғилиши мумкин. «Ахир бадий асарга илмийликнинг нима ҳождати бор?» «Фантастика илмийликнинг қурбони бўлмаслиги керак!»— деган гаплар адабий даврларда ҳам ора-сирара қўлоққа чалиниб қолади. Эҳтимол бу гапларда маълум даражада жон бордир. Аммо ўқиб чиқилган кўплай фантастик китоблар ва озми-кўпми орттирган тажрибаларимизга асосланиб шуни айтиш керакки, ҳар қандай фантастик асарда илмий меъёр қанчалик кучли ва маромида бўлса, у шунча ўз китобхонининг ҳурмати ва ишончини қозонади. Яъни илмийлик ақл бовар қилмайдиган воқеалар, хаёлий лавҳаларга ўқувчини ишонтиришнинг қудратли воситаси бўлиб хизмат қилади, яна таъкидлаб ўтамиз; фақат хизмат қилади, холос. Бадий фантастикада у асло биринчи планга чиқиб кетмаслиги, илмийлик ва техникавийликнинг ажойиб ва кишини ҳайратга солувчи таъриф-тавсифига берилиб, адабиётнинг асосий таҳлил объекти — инсон ва унинг руҳий дунёси унутилиб қўймаслиги керак. Лекин айна пайтда бу нарса бизга: «Фантастика илмийликнинг қурбони бўлиши керак эмас!» деган гапни шор қилиб олиб, ўз илмсизлигимизни ҳаспўшлаш ҳуқуқини ҳам беролмайди. Ҳар бир фантастик асарнинг илмийлик меъёри асар кўтараётган юкка омихта ва мутаносиб бўлиши лозим.

Шуни ҳам таъкидлаб ўтиш керакки, сўнгги йилларда у ёки бу асар «илмий-фантастик» термини рамкаларига сиғмай қолаётган ҳоллар ҳам кўп учраётир. Ҳозирги замон фантастик адабиётининг катта оқими «хусусий илмий-фантастика» қирғоқларидан аллақачон тошиб чиқди. Фантастика — бадий адабиётнинг бир қисми дейишади, лекин бу изоҳ ҳам фантастика учун ўта камтарин ва ғариблиги ҳозироқ кўриниб қолди.

Илмий-фантастик адабиётнинг бошқал мустақил турлари сифатида фалсафий, илмий-социал, маърифий, психологик, ҳаёкий, афсонавий фантастикаларни кўрсатиб

ўтилса, мазкур жанрнинг имкониятлари ва диапазонининг нақадар кенглиги маълум бўлади. Шунингдек, орзу, утопия ва аксил-утопиялар ҳам фантастик адабиёт турларидан. Ўз номларидан кўриниб турганидек, фалсафий ва илмий-социал фантастика инсон билан боғлиқ турли фалсафий ва социал муаммолар ҳақида мушоҳада юритади, илмий кашфиётларни социал воқелик билан узвий боғлиқ равишда кўрсатишга интилади. Маърифий фантастика фандан озикланиб, фан ва техника ютуқлари ҳақида ҳикоя қилади. Психологик фантастика одамларнинг онги, кечинмалари, ўзаро ва табиат билан муносабатларини таҳлил этса, сатирик фантастика бумароқли жанр-ни сатира ва юмор билан омихта қилади. Булар ичида афсонавий, яъни эртақ-фантастика хусусида алоҳида тўхталиб ўтишга тўғри келади. Мазкур жанр «илмий» сифати бўлмаган фантастик адабиётга яқин бўлиб, айна пайтда табиатнинг ҳеч қандай қонунлари билан ҳисоблашмайди. Бу — ҳозирги замон насрий услубида ёзилган эртақ, афсона ёки шоирона тўқиманинг ўзгинаси бўлиб, унда кўп ҳолларда руҳлар, арвоҳлар, жодугарлар ва сув парилари иштирок этишади. Фантастиканинг бу тури ҳозирги замон англо-америка адабиётида кучли ривож топган.

Илмий-фантастик адабиётнинг юқорида келтирилган кўринишларини ўзаро кескин фарқлаш мумкин бўлмаганидек, айна пайтда уларнинг бир-бирларига нисбатан роли ва мавқеини кўкларга кўтариш ё камситиш ҳам тўғри эмас. Баъзан униси, баъзан буниси яхшироқ бўлиши мумкин. Бироқ булар ичида илмий-фантастика энг кенг тарқалганлигини таъкидлаб ўтмаслик ҳам адолатсизлик бўлур эди.

Хулоса қилиб айтганда, илмий-фантастик адабиёт ва афсона, юқорида кўрсатиб ўтилганидек, ўзаро қардош жанрлардир. Уларнинг ҳар икковининг тасвир объекти бевосита инсон, унинг руҳий олами билан боғлиқ ақл бовар қилмайдиган хаёлий воқеа-ҳодисалардир. Афсоналарнинг заминиде кўпинча тарихий воқеалар, у ёки бу халқнинг чет эл босқинчиларига қарши ватанпарварлик курашлари ётса, фан ва техниканинг ютуқлари билан қуролланган илмий-фантастик адабиётда мантиқий муҳокама салмоқли ўрин эгаллайди. Унинг бадиийлиги заминиде хаёлий саргузаштларнинг гўзаллиги ётади. Илмий-фантастика инсон билан табиат ва индустриал маданият ўртасида бўлиши мумкин бўлган ёки бўлиши исталган алоқани ўзига хос бадиий форма ва услубларда тасвир этади.

ШОГИРДАЛАР УСТОЗЛАР ҲАҚИДА

Еш Беруний
Рассом Т. Сайдуллаев

УСТОЗ ҲАҚИДА ХОТИРАЛАРИМ

Отахон устоз Фафур Фулом ўзининг билимдонлиги, сўз ва шеър устаси бўлишдан ташқари, ниҳоятда меҳрибон, ғамхўр, қузатувчанликлари билан ёш ёзувчилар хотирасида ҳам ўчмас из қолдирган муаллим эдилар. У киши ёшлар билан сидқидилдан суҳбат қурадилар, аини вақтда ижод қилаётган ёш қаламкашларнинг бугуни ва эртаси билан қизиқардилар. Отахон устознинг кўпчилиқ мақолаларида ёшлар поэзияси, унинг пешқадам вакиллари ҳақида эслатиб ўтишлари бежиз эмас эди, албатта.

Ёшлар у кишининг хонадонларида, ижод лабораторияларида тез-тез бўлишар ва бу билан фахрланишар эдилар.

Шу жумладан, мен ҳам. Бир неча йил муқаддам «Ёш ленинчи» газетасининг топшириғи билан устозга САГУ (ҳозирги ТошДУ)нинг 40 йиллик юбилейига бағишланган шеър заказ қилиш учун борган эдим. Домланинг айтишларига биноан мен эртасига эрталаб уларниқида ҳозир бўлдим. У киши мени иш кабинетига таклиф қилдилар ва курсига ўтиришимни сўрадилар. Мен ҳаяжондан бўлса керак, нина устуда юргандек ҳис қилардим ўзимни. Домла кўлларига қоғоз, ручка олиб бир йўла учта тўртликни ёзиб менга ўқиб эшиттирдилар, сўнгра «қалай» деган савол билан менга қарадилар. Мен устоз кўзларига боқмасдан, ерга тикилганча: «Жуда зўр бўпти, домла», дея олдим холос. Бошқа нима ҳам дея олардим шеърят саркардасига.

Ҳақиқатда ҳам мисралар қўюлиб тушган эди. Кейинги тўртликни бошлаш домлага қийинроқ бўлди, шекилли, домла анчагача ўйладилар, ўринларидан туриб, бир оз уйнинг у бурчагидан-бу бурчагига қараб юрдилар, ўлирдилар, яна турдилар. Менга ёшларнинг бугунги овози ҳақида бир-икки савол ҳам бердилар. Анчадан кейин стулга ўтиргач, перони тўинтириб сиёҳга ботирдилар. Сўнгра бир дона оппоқ қоғозга перо сиёҳини сачратиб юбордилар. Қоғоз юзида ҳар хил шаклдаги доғлар пайдо бўлди. Домла доғлардан бирига бармоқларини қўйиб шакли нимага ўхшашлигини меңдан сўрадилар.

— Қушга ўхшайди,— дедим мен.
— Қанақа қушга,— дедилар у киши.
— Мусичами, булбулми, хуллас қуш-да...
— Поэзияда «ми» деган топишмоқ бўлмайди. Шеърятда фақат конкретлик бўлиши мумкин.

— Буниси-чи,— деб сўрадилар яна.
— Буниси,— дедим мен нафасим чиқарчиқмас. Чунки мен ўзимни худди имтиҳонда ўтиргандек ҳис қилардим,— бунисини билмадим,— дедим.

— Гап бундоқ, қизим, сенда шеърят учун энг керакли нарса — фантазия етишмас экан, фантазиясиз шоир эса... Ҳа, майли бор, Олмосхон билан чой ичинглар, мен ёзишга уриниб кўраман...— дедилар.

Чамаси, бирор соатлардан кейин мени ва қизлари Олмосхонни чақирдилар-да, шеърни бошдан-охиригача ўқиб бердилар. «Жуда ажойиб, жуда зўр шеър бўпти»,— яна такрорладим мен. У киши менга ғалати нигоҳ билан боқиб.

— Нима «жуда зўр шеър бўпти»дан бошқа гапни билмайсанми?

— Айтсам майлими,— дедим мен сокин.

— Айтавер, тортинма.
— Агар лойиқ, топсангиз сарлавҳада сўзлар ўрнини жиндай алмаштирилса қандоқ бўларкин. Масалан, «Тўрт ўғлону уч қиз» эмас, балки «Уч қизу тўрт ўғлон» дейилса...— дедим мен қиманиб.

— Ҳа, шайтон қизлар, сарлавҳада ҳам йигитларни ўзларинга эргаштирмоқчи бўласанлар-а,— деб ҳазиллашдилар-да, сарлавҳани ўзгартирдилар.

Менинг юзимга олов сачрагандай, қизариб кетдим. Бироқ ич-ичимдан хурсанд эдим. Чунки мен редакция топшириғини бажарган эдим. Эртаси куни шеър университетнинг 40 йиллик тўйига бағишланган газетамиз сонини безатиб чиқди. Асарнинг ёзилганига неча йиллар ўтиб кетди. У шеърни аини пайтда ёддан билмаган талаба бўлмаса керак. Аммо мен буюк устоз шоир Фафур Фуломнинг ўша вақтдаги ҳали мендек ёур ҳаваскор қаламкашга қилган доно ўгитларини, эътибор ва ғамхўрлигини ҳеч қачон унута олмайман.

Ҳамидулла САЪДУЛЛАЕВ

1945 йили Тошкент область, Коммунистик район, Кавардон қишлоғида туғилган.

Ҳозир мазкур райондаги «Паркентводстрой» трестининг инженер-иқтисодчиси. 1969 йилдан буён маҳаллий ва республика матбуотларида ўз ижоди билан мунтазам қатнашиб келаяпти.

ОЙБЕК ҲАЁТИДАН ЛАВҲАЛАР

Боғда Ойбекнинг «Олтин водийдан шабадалар» романини мутолаа қиларканман, ногоҳ эсан сархуш шабада китоб саҳифа-

ларини оҳиста варақлаб ўтди. Толиққан кўзларимни юмиб, бир нафас хаёл оғушида қолдим...

БИРИНЧИ УЧРАШУВ

Худди шу бугунгидек ёдимда...

Бу воқеа бундан йигирма йил аввал жазирама ёз кунларининг бирида содир бўлган эди. Анҳор ёқасидаги қишлоқ чойхонасининг шийпониди салобатли, жингала соч, кўз атрофи кўкимтир нотаниш меҳмон Қўчқор тоғам билан бирга ўтиришибди. Тоғам билан катталардек қўл олишиб саломлашарканман, у: «Қани жиян, Ойбек амакинг билан ҳам кўришиб қўйчи»,— дедилар. Мен меҳмон амаки билан сўрашдим. У киши мени саволга тутди:

— Баракалло, нечанчи синфда ўқийсан?

— Учинчи синфни битирдим.

— Катта бўлганингда ким бўлмоқчисан?— яна савол берди амаки.

— Шоир бўлмоқчиман,— бурро жавоб қайтардим.

— Оҳо,— шаҳарлик амаки жилмайиб тоғамга маъноли қараб қўйди—да, бир оз тутулиб яна саволга тута кетди:— Адабиёт ўқишидан неча баҳо оласан?

— «Беш».

— Яхши, ҳисобдан-чи?

— «Уч».

— Э-э... бўлмайди, бўлмайди,— бошини сарак-сарак қилиб давом этди Ойбек амаки,— шоир бўлиш учун ҳамма нарсани билиш керак. Ҳисобни ҳам, шахматни ҳам...

Атоқли адиб билан биринчи учрашувим ана шундай содир бўлган эди.

ТОҒАМНИНГ АЙТГАНЛАРИ

Муҳаммадмуса Тошмуҳаммад ўғли (Ойбек) билан мени дастлаб 1933 йилда устозини адабиётшунос олим Ҳомил ака Ёкубов таништирганди. Сўнгра Ойбек билан биз қалин дўстлашиб кетдик. Айни уруш қизғин—1943 йили қишлоқ ҳаёти билан қизиққан адиб бир куни қишлоқларга чиқиш истагини билдирди. Мен она қишлоғим Кавардонга таклиф қилдим.

...Ва ниҳоят, биз чанг кўчаларни босиб

қишлоққа зўрға етиб келдиг-у, Ойбек бир умрга Кавардоннинг мафтунни бўлиб қолди. Дам-бадам «дарахт кўп, сув кўп экан», деб қўярди. Ана шу йилдан эътиборан, Ойбек қишлоққа тез-тез келиб, колхоз аъзоларидан Рисолат ая, Абдурахмон, Турсимат, Ирисмат оталар, Мўмин, Мирюнус болалар, Урмон, Миржамол акалар ҳамда Мухсин полвон ва бригадирлардан Алимат ака, Раҳима Давиловалардек кўпдан-

кўп дўстлар орттирди. У қариялар билан мароқ ила суҳбатлашарди. Собиқ «Меҳнат бирлик» колхозининг пахта далаларини кезар, колхозчилар билан бирга дала шийпонида тушлик қилишни хуш кўрарди. 1955 йилнинг қарийб бутун ёзини Кавардонда ўтказди. У мана шу даврда ўзининг «Олтин водийдан шабадалар» романи

бобларини қайта ишлади. Ойбекнинг қишлоқдаги сўлим шийпонида Алишер Навоий асарларининг таржимонлари москвалик шоирлардан Пеньковский, Луговской ҳамда атоқли адиб Сергей Бородин, адабиётшунос олим Ҳомил Ёқубовлар билан бирга ярим тунгача мушоира гурунги давом этарди.

РАҲМДИЛ ОВЧИ

Қорасув дарёсининг соҳилларида ғалати овчи пайдо бўлиб қолди. Бу кенг яғринли киши одатдаги овчиларга сира ўхшамасди. Яъни орқасида рюкзаги йўқ, резина этиксиз. Қармоғига хўрак илиб сувга отарди-ю, ҳамма нарсани унутгандай мавжли тўлқинларга узоқ-узоқ тикилиб қоларди. Ва ниҳоят пўкак ўйнаб-ўйнаб унинг диққат нигоҳини бузади. У қармоқни аста тортиб оларкан, илинган балиқча қуёш нурида «ялт-юлт» товланади. Балиқчи унга бир оз завқланиб боқиб туради-да, авайлаб илмоқдан чиқариб яна қайтиб сувга ташлайди. Бу ишини кунбўйи эринмай такрорлайверади...

Ва ниҳоят Муҳсин полвон нарироқдаги чайладан кафтларини оғзига карнай қилганича гулдурак овоз билан қичқиради:

— О-ой-бек ака, ёвғон шўрва бўтқа бўлиб кетди-и!..

Балиқчи кун қизиғида қармоқ таёғининг

учини кесакларга бостириб салқин, баланд чайла сўрисига чиқиб уфқларга разм солади.

Водий... Тоғ томондан мавжли дарё шитоб билан оқиб келиб чайла остидаги жарга урилади-ю, кунботар томонга кўпирганча айқириб оқади. Кунботардан сув юзалаб ғир-ғир шабада эсиб турибди. Шу тобда чайла орқасидаги ғўза пайкаллари ичра алланарса «патир-путур» қилиб, икки овчининг диққатини ўзига тортди. «Туллаки тузоққа тушди шекилли»,— деб қўйди шўрва хўпларкан Муҳсин полвон. Шериғи бу гапни эшитди-ю, қўлидаги косасини дастурхон устига қўйганича даст туриб ўшаёқ томон йўл олди.

Полвон шеригининг бежо ҳаракатидан илгари ранжиган бўлса-да, ҳозир ажабланмади. Сабаби, тузоққа илинган навбатдаги бедана ҳам ҳозир унинг мурувватли кафтидан озод қанот қоққанича учиб кетади.

ХАЛФАНА

Улфатлар одатдагидек бири гўшт, бири сабзи, яна бири эса ёғ кўтаришиб биринкетини чойхонага йғилишдилар. Бир пиёла чой устида гурунқ қизийди:

— Чойхоначи ака,— улфатларнинг ёшроғи ҳазил аралаш мурожаат қилди,— менинг тишларим гуручдек, гўштни ҳам гуручдай майдалаб ош дамлайсиз. Чунки, шерикларимнинг тишлари куракдай.

Гур-р-р этганча бўлди кулги, бўлди кулги... Ҳазил-мутойибага пайровлар боғланди, латифа, ривоятлар айтилди.

Ош келтирилди. Юмшоққина палов ҳам

ошалди, аччиқ-аччиқ чой босиб-босиб ичилди. Яна авж олган ҳазил-мутойибадан кейин ўтин-чўп, хизмат ҳақини баробар баҳам кўрмоқ учун Мўмин, Ирисмат боболар ҳамён қовлашиб қолишди. Шунда улфат Ойбек: «Йўқ-йўқ... мен хафа бўламан. Сизлардек пурҳикмат отахонлар билан улфатлашиш мен учун катта дорилфунун. Сизлардан олам-олам панд-ўғитлар олдим. Бу гал харажатни мен ҳам тўлай, сизлар кейинги сафар»,— дея чойхоначи билан ҳисоблашди. Лекин, кейинги сафар ҳам худди шундай ҳол яна такрорланаверарди.

ТУНГИ ЧИРОҚЛАР

Осуда тун. Осмон тўла юлдуз. Ана ой ҳам терак бўйи кўтарилиб қолди. Пайкал оралаб милдир-милдир сув оқади. О!.. Қандай гаштли!

Миржамол ака жўякларга сув тараб, тут шохига фонарини осди-да, бир зум ширин

хаёлларга чўмиб кетди... «Мана шу тобда ғўза шоналаган. Эрта-индин кўсак боғлаб, ҳадемай қарабсизки, лўппи чаноқлар чамандек ханда қилади. Фақат айни иссиқ кунларда сувдан толиқтирмасак бас. Тунги суғоришда гап кўп. Иш шу маромда бор-

са, кўзланган марра, албатта, эгалланади».

Миржамол ака ана шундай ҳаёл оғушида яқин келиб қолган одамни сезмай қолди, шекилли: «Хорманг, Миржамол ака!»— деган товушдан ҳушёр тортди. Не кўз билан боқсаки, фонарь ёдусида Ойбек жилмайиб турибди.

— Э-э, Ойбек ака,— у кўплар қатори уни ўзидан бир оз ёш бўлса-да, эъзолаб «ака» дегувчи эди,— ярим тунда ёлғиз нималар қилиб юрибсиз.

— Сиз билан бирга ғўза суғормоқчиман,— Ойбек ҳам ўз фонарини тут шохига

осди-да, кетмонни елкасига олиб ўқариқ томон жўнади. Аввалига шунчаки ҳазил деб билган Миржамол ака ҳаяллаб, ишнинг жиддийлигини кўргач, шошилиб қолди. Ойбек лиммо-лим сувга тўла ариқда тизза баробар сув кечиб нишабига уриб кетган марзани созлаётган эди.

— Бай-бай... домла, сувдан чиқинг тезроқ. Мени қақирмайсизми дарров, кийим-бошларингиз увол, лой бўлиб кетди-ку.

— Парво қилманг,— деди у кетмонни сопиғача лойга санчиб,— ғўзага захм етмасин, кийим нима... ардоқласанг нетар, ювсанг кетар!

ХОЖИКЎЛГА САЁҲАТ

Тонг. Кумуш чўққили тоғ кифтида олтин баркашли куёш жилмайди. Тоғ этагида гардиши уч қақиримча келадиган кўл енгил шабадада маъсум нозлиб ётибди. Ғўё замин кўкка боқувчи феруза кўзи билан киприк қоқмасдан осмонга боқади... Қир-адир оралиқларидан уч суворий куёшга пешвоз, кўлга томон йўртиб чиқиб келяпти. Улар кўл соҳилига чиқиб келдилар-у, қора терга тушган отларининг сувлигини чиқарар-чиқармас, ўтлоққа ёнбошлаганча табиат яратган бу фусункор манзарага унсиз лол қолдилар. Айниқса, бу жойларга биринчи бор келган Сукрот пешонали киши қалбан жўшиб, шоир дили сарафроз ҳисларга тўлиб-тошди:

«О!.. Табиатнинг ноз эркаси, сенга боқиб чексиз осмон аксини кўраяпман. Мусаффолигинг инсон қалбига ўхшайди. У!.. Мангу сунмас, абад қайнар илҳом манбаи!..»

— Домла, сизга халал бермайлик, биз чорвадор ўртоқлардан хабар олгани кетдик,— деб икки суворий баландлик сари от суриб кетишди.

Шоир ёнбошлаганча аллақачон ўз иши билан машғул. Ёндафтарига алланарсаларни тез-тез ёзар, ўчираар, бир оз ўйланиб яна шитоб-ла саҳифаларга сатрларни маржондек тизарди. Қалби инсонга эзулик, ҳаётга муҳаббат ҳисси билан кўлдек лиммо-лим тўлиб-тошганини бутун вужуди билан идрок этиб тафаккур дурдоналари тўлқиндек оппоқ қоғозга мавжланиб қуйиларди. Ҳув, ана... ҳиссиз тошдан ҳам, анави ёвшан, янтоқ, қорли чўққи, беғубор осмон, ададсиз коинот... қўйинг-чи, кўз қамровидаги барча-барча борлиқ замирдан бир олам маъно, умрбоқий қўшиқ туғиларди шу тобда. Илҳом дегани шу баҳя эмасмикан-а?.. Агар илҳом сонияси шу бўл-

са, шоир Ойбек бутун борлиқ-ла яктан илҳом оғушида сармаст шу палла...

Алламаҳал у ўз ишидан кўнгли тўлганича мамнун ҳолда туриб, кўл ёқалаб кеза бошлади. Дам кўриниб, дам қамишлар орасида ғойиб бўлиб кетаркан: «О-Ойбек ака, эҳтиёт бўлинг!»— сув юзалаб қўлоғига элас-элас товуш чалинади. Кўл гардишини айланаркан, тўсатдан қамиш орасида икки дўсти, улар билан қирғиз қалпоқли нотаниш кишига дуч келди:

— Уй-бай... жаке бул сувде жаман жилан ўте кўп,— ташвишли оҳангда уқтира кетди қалпоқли киши.

— Танишинг,— раис Омилбой ака ҳансираганича ўпкаси тўлиб, Ойбекка юзланди,— бу киши Нурымбет оға. Сизни юқоридан ёлғиз кўлни кезиб юрганлигини кўрдиг-у, хавотир олиб югуриб тушдик. Ахир уёқ-буёққа қаранг, кўл ёқаларида хавфли илон, қорақурт, зулуклар бижғиб ётибди-ку.

У дўстларининг ташвишли нигоҳини ҳис этиб, «ҳа, зоопарк экан», деб гуноҳқорона жилмайиб қўйди.

— Бизга кўноқ бўлингдер,— Нурымбет оға уларни овулга таклиф қилди,— сирчайим бўлмаса-де, салқин қимизим бар.

Бўри оғзидаги ўлжадек тоғ ёнбағридаги овулга анча уринишиб чиқиб келдилар. Уларга уй бекаси очик юз билан пешвоз чиқди:

— Қўш келибсиздер!

Ўтовда меҳмоннавозчилик авжига минди. Мириқиб-мириқиб муздек қимиз симирилди. Дўмбира садолари қалбларни қитқлади. Қўл, эллар ҳақида ривоятлар айтилди. Сўнгра саҳий дастурхонга лочира, хил-хил бешбармоқ тортилди.

Қуёш лаҳча чўдек қизариб уфққа бош қўйди. Уч суворий қишлоққа қайтаркан, ўр-

тадаги шоир ёнидаги Қўчқор дўстига де-ди:

— Бай-бай-бай... ана саёҳат-у, мана лаз-

зат.. умримда бугунчалик илҳом билан ёзганимни, шунчалик иштаҳа билан таом тановул қилганимни эслай олмайман.

САРАТОНДА УТҚАЗИЛГАН НИҲОЛ

Колхоз отхонасининг дарвоза ҳовлиси баҳаво, шинамгина. Ҳовли ёқалаб бир те-гирмон сув шўх оқади. Азим тол дарахти пойгагида чоғроқ тахта супадан гузар ҳам-да қир-адир томон чиқиб кетадиган кўча яққол кўринади.

Боз устига ямоқчи Мўмин буванинг об-даста чойи хуштаъблиги билан суҳбатга янада жон киргизиб юборади. Супада давра олган отбоқар дўстлардан Ойбек тулпорлар ҳақида афсоналарни мириқиб тингларди. Шу пайт адир томондан кела-ётган олиқ кўринди. У кун тиғидан бўр-силлаб кетган отининг ҳам сағриси терлаб кетганди. У отхона дарвозаси олдида тўх-таб, ариқ ёқасига кўкламда экилган ни-ҳолга от жиловини турмаклади-да, супа-дагилар билан омонлашиб даврага кўшил-ди.

Турунг яна қизийди. Бир пайт ҳалиги от тўсатдан сапчиб ниҳолни илдиз-пилди-зи билан суғуриб кетса бўладими?. Епи-рай, нима бўлди?..

Ҳа, ажабланадиган ҳеч нарса бўлмаган. Ариқ ёқалаб каламуш югуриб ўтган экан. От эгаси жиловдан япроқлари ям-яшил ниҳолни бўшатиб бир чеккага улоқтириб юборди. Отини нарироқдаги бақувват тол кундасига маҳкам боғлаб жойига бепарво келиб ўтирди-да, яна чойни лаққос шими-

риб ташлади. Аллаким тунда отлар қулоғи-да жинлар чироқ ёкиши афсонасини бош-лади. Ҳар бир гапни берилиб тинглаётган Ойбек ҳозир нечундир бепарво бўлиб қол-ди. Бир оздан сўнг узр сўраб аста турди-да, боягина четга улоқтирилган ниҳолни олиб гузар томон равона бўлганлигини ҳеч кимса сезмай қолди.

Иттифоқо, эшиги олдидан ўтадиган ариқ ўзанини зўр бериб болалар тўлдириб ташлаган тошлардан тозалаётган Мирюнус бобо «қорманг» овозини эшитди-ю, бош кўтарди. У қўлида илдизли ниҳолни тут-ганча илтижо нигоҳи билан ўзига боқиб турган меҳмонни кўрди.

— Бор бўлинг!

— Шу ниҳолни,— ачиниш ҳолатда мас-лаҳат сўради меҳмон,— ариқ ёқасига ўт-қазсак, тутиб кетармикан?..

— Таваккал қиламиз-да, домла, ё усти-дан, ё остидан деганларидек,— бобо ҳам ҳозиржавоблик билан жавоб берди-да, белкурак билан ариқ чеккасидан чуқурча оча бошлади. Хуллас, Мирюнус бобо билан Ойбек саратонда зўр ҳафсала билан ниҳол ўтқаздилар. Омадни қарангки, ҳа-лиги ниҳол бир-икки кун шалпайиб, кейин-чалик ўзини тутиб олди. Вақтлар ўтиб сарвиқомат терак бўлиб етилди.

ЎРМОН ОТА ҲИКОЯСИ ЕХУД БЕМИННАТ МАРДИКОР

Ойбек ўша йилларнинг ёзида меникида истиқомат қилди. Саҳардан от миниб тут-зор, тўқай, далаларга ёлғиз чиқиб кетар-ди. Кимсасиз жойлардан ёввойи мева, маймуножон, резаворларни териб келарди-да, енгил-елпи тамадди қилиб, ҳазиллаша кетарди:

— Ўрмон ака, мардикор керакми?

«Ҳа», деб қолсам борми, кийимларини еча, этик-чопон кийиниб, барини белбоғи-га маҳкам қистирганича: «Мана мардикор келди, нима юмуш қилсин, кетмон билан ер чопсинми»,— деб қолади.

— Ҳа, майли...

У кенг кафтларини бир ҳовуч тупроқ

билан ишқалайди-да, гурс-гурс ер чопа бошлайди. Ҳазил-ҳузул билан иш шундай бошланадики, кейин ҳай-ҳай, асти қўя-верасиз... «ҳа бўлди, қўйинг энди» дегани-га ҳам қарамай, чунонам кетмон урадики, азбаройи қора терга тушиб кетади.

...Ва ниҳоят шудгордан чиқиб, бир чой-нак яхнани симиради-ю, яна пайровга ту-шиб кетди:

— Хуш, хўжайин, энди мардикор ҳақини тўланг!

— Уйган жойини чопилмаган ердан бат-гар заранг қилиб тепкилаб ташлайдиган ношуд мардикорга ҳақ йўқ!

— Ҳа-ҳа-ҳа-хо-хо-о...

Уч-тўрт бригадага битта трактор хизмат қилади. Шунинг учун трактор қўшни бригададан ҳадеганда бери ўтавермайди. Ғўза эса, сувдан кейин об-тобида. Шу сабабли қатор ораларига ишлов беришда асосий восита — ҳўжиз сўқа, от оқучкага эўр бериларди. Каллаи саҳардан кечгача баракка толқурлар: Абдуқодир ака оқучкада, сўқада эса Турсимат оталар. Бир неча кундирки, Турсимат ота ўзига шерик топиб олган. Ҳўв, ана... Ҳозир сўқада ўша шериги...

Колхозчилар бирин-кетин тушликка чиқиб келишаркан, район маркази томонидан енгил машина чанг-тўзон кўтарганча, елиб келди-ю, сўлим шийпон олдида таққа тўхтади. Иттифоқо, енгил машинадан Усмон Юсупов тушиб келдилар. Ёнларида район вакиллари. У колхозчилар билан санимий саломлашгач, тол остидаги супада чой хўпларкан:

— Ҳўш, бригадир! Ишларингиз, аҳволларингиз қандай?— аста суриштира бошлади.

— Нолимаймиз, Усмон ака,— жавоб қилди Раҳима Давилова,— чунки, ғўзага ишлов беришда Ойбек акамизнинг ўзлари мададкор бўляптилар.

— Қани домланинг ўзлари,— ҳайратланиб сўради Усмон Юсупов.

— Ҳўв, ана... Пайкалда сўқа соляптилар,— деди бригадир кўли билан қуёш ҳароратидан қизиганидан-қизиган кенг дала ўртасида ҳўжизга тиркалган сўқа лўкидонидан маҳкам тутиб бораётган шляпали кишини кўрсатаркан,— улар ҳали-бери тушликка чиқишмайди.

Юсупов Ойбекни шу қишлоқда эканлигидан хабардор эди-ю, аммо уни йўл-йўлакай тушган далада, сўқада учратаман, деб кутмаганди. Усмон ака ҳамроҳларини қолдириб, ёлғиз сўқа солаётган деҳқонни қоралаб пайкалга кириб кетди:

— Ҳорманг, деҳқон!

Улар бир зум ўз кўзларига ишонишмай қолишди. Сўнг, лочинсимон кулоч очганча бир-бирининг кўксига отилишди.

Мамнун дўстлар сўқани четга олишиб жамулжам тушликка чиқиб келишди. Шийпонда яна катта давра олинди:

— Ҳўш, ғўза ривож қалай?— сўради Усмон ака синовчан назар ташлаб раис Ёқубовга.

Ойбек шляпа остидан танғиб олган жиққа ҳўл рўмолчасини ечиб оларкан, бош бармоғини кўрсатиб, барча учун деҳқончасига лўнда жавоб бериб қўя қолди:

— Михдек!

ИККИНЧИ УЧРАШУВ

1968 йил баҳорининг сўнги кунлари. Хизмат тақозоси билан Қарши шаҳрида эдим. Уша кунларда Қарши шаҳрига Ойбек домла таширф буюрдилар. Ёзувчи область чўлқуварлари ҳамда педагогика институтининг ўқитувчи ва студентлари билан ҳам учрашди. Ҳаваскор студентларнинг «Ирмоқ» адабий тўгарагининг фаолияти ҳамда газеталари билан танишдилар. Катта зал-

да учрашув бўлиб ўтди. Ҳаяжонли учрашувдан қайтиб, унинг китобларидаги суратларига қайта-қайта боқарканман, у ҳеч расмига ўйшамасди. Унинг чеҳрасидан зоҳиран зиё ёғилиб тургувчи эди.

...Афсусл.. Орадан бир неча ҳафтала ўтгач, унинг вафоти ҳақида қайғули хабар қалбларни ларзага солди...

ХОТИМА УРНИДА

Йўқ!.. Улуғлар ўлмади. Уларнинг иккинчи умри ҳам бор. Бу умр боқий умрдир. Устоз Ойбек ҳам ана шундай барҳаёт сиймолардан. У тафаккур билан яратган ёрқин сатрлари ила ҳар бир ўзбек хонадонига, ҳар бир ўқувчисининг қалбига нур сочиб турибди. Зотан, яратган қўйма қаҳрамонлари давр билан, эллар билан ҳамнафас.

Айниқса «Олтин водийдан шабадалар» романидаги образлар тимсолида прототип — ҳамқишлоқларим кўз ўнгимда ажаб-тоғур гавдаланади. Уларнинг хотирасида

Ойбек шахсияти ҳам буюклиги, ҳам ўта соддалиги билан мангу яшайди!

* * *

...Ногоҳ кўзимни очаман: ў!.. чексиз, беғубор осмон!

Рўҳим енгил тортиб, атрофга назар ташларканман, китобий манзаралар эмас, балки табиий олтин водий рўй-рост намоеён бўлади. О, нақадар мислсиз ўхшашлик!..

Дарвоқе, водий узра эсаётган сархуш шабада китоб саҳифаларини қайта-қайта варақлаб ҳеч тугата олмасди, тугата олмайди ҳам...

ЁШЛИК МУШОИРАСИ

Миртемир «Танланган асарлар»

Рассом Б. Штин.

Насима! Ичаман рост қасам —
Бахтлиман жанларга ярасам!..

У. НОСИР

Олча қийғос гуллаганмиш
Бугун-эрта саҳарда.
Шўх булбуллар

сайраганмиш,
Сени эслаб наҳорда.
Ўз боғинга бошлар эмиш
Қўлларингдан етаклаб.
Хушбўй гуллар узар эмиш
Сенга дея атайлаб.

Қўшиқ айтар ҳеч сўнги
йўқ,

Водий бўйлаб учади.
Қўшиғида теранлик кўп,
Мангуликни қучади.
Дединг:— Сени сўроқлайди,
Олдда кутар имтиҳон.

Бедард яшаш кимга керак,
Чорлаб турса гар сурон.
Уриб турса танда юрак,
Ҳеч уришдан толмаса.
Тириклиги кимга керак,
Гар ёнишни билмаса.
Уфқларни кўзлар сайёҳ,
Чиқса узоқ сафарга.
Ироданг ҳам билингуси
Курашларда, хатарда.
Уфқ олис... Отланурман,
Ишончимга бўл ҳамдам.
Балки сендек
шодланурман,
Курашларга ярасам!

Сўннат ЖУМАҚУЛОВ

* * *

Енариқ лоласи ариқ бағрида,
Дала юлдузидек одамни чорлар.
Ўзаллик мавжининг алвон жилоси,
Нозик япроқларда нафосат созлар,

Она ер қалбининг теран туйғуси,
Лолага кўчибди, кўпчиб заминдан.
Дилхуш атри билан қўшиб ҳисларни,
Дилларда эзгулик уйғотар зимдан.

Эркин ИНОҒОМОВ

* * *

Заррин офтоб — осмон юраги
Ерга нурун ҳаё этмоқда.
Буғланмоқда кўлмакдаги сув,
Кўк дардини ер ҳам ютмоқда.

Шу ҳол дилга зўр меҳр солган,
Сиз ҳам шунга бўлингиз амин.
Дарддаримни улашиб олган
Дўстларимни эслатди замин.

Тўрабек НАБИЕВ

СЕН ҚАЛБИМГА КИРАР БЎЛСАНГ...

Сен қалбимга кирар бўлсанг, чақмоқ бўлиб кир,
Куйиб кетсин ғуборлардан унга тушган из.
Дилгинамга оташ ишқни солгин сен мағрур,
Яшолмайман бу ҳаётда бир он ҳам сенсиз.
Сен қалбимга кирар бўлсанг, қуёш бўл мутлоқ,
Тун қоплаган йўлларимни ёритсин доим.
Курашларга отилайин йўл топиб шу чоқ,
Шундай сўнгсиз йўлларимда нур бўлгин, жоним.
Сен қалбимга сўнмас қўшиқ бўлиб кир, эркам,
Тошдек қотган юрагимга кирсин ҳаяжон.
Ошиқ аҳли дардин куйлай берилиб мен ҳам,
Фақат дилбар қўшиқларга тўлсин бу жаҳон!

Мейлибек НОРБОВ

ХОТИРАЛАР

Туғён тушди яна юракка
Кўз олдимда далалар, боғлар...
Сурур билан кезганман якка
Бу оғушда илк ёшлик чоғлар.

Уфқларда таниш ажиб ранг,
Пахтазордан таралади сас.

Бу кун унда ўзга ёш-яланг —
Жавлон урар, қўзғатиб ҳавас.

Мен уларга боқмадим ҳайрон,
Гулгун чеҳра — шод эди бари.
Чунки кўрдим уларда аён
Ўз ёшлигим хотираларин...

Анвар ПАРДАБЕКОВ

ПАХТАКОР ДУГОНАМГА

Йўли оппоқ дугонажон,
Кўли қадоқ дугонажон,
Сенга атаб мен шеър битдим,
Сўзим қайноқ, дугонажон!

Пахтакорсан — ишда моҳир,
Кўшиқ кўпдир сенга доир,

Мен шайдойинг маъзур тутгил,
Сен ўзингсан асл шоир.

Ҳар кун тонгдан кеч киргунча
Ишинг кўздан кечиргайман.
Сен далага битган шеърни
Мен қоғозга кўчиргайман.

Омоной РАБИМОВА

БУВИЖОН

Бувижоним! Қандай ажойиб!
Кенгликларни қоплабди кўклам!
Баҳор кепти қиздай жилмайиб,
Сайрамоқда қушлар ҳам ўктам!
Бувижоним! Қандай ажойиб!

Сўзлар эдинг менга бир дамлар,
Болалигим отда ўтган, деб.
«От чопардим бундай кўкламлар
Одамларни тамом лол этиб...» —
Сўзлар эдинг менга бир дамлар.

Бувижоним! Умр ҳам бир от.
Бизни олиб учиб борадир.
Лаҳзалардан ясаб зўр қанот,
Давримизни кучиб борадир!
Билсанг, буви, умр ҳам бир от!

Гулзорларга назар сол чиқиб,
Толиқмайди асло кўзларинг.
Райҳонлар ҳам хушбўй ис тўкиб
Тингламоқда булбул сўзларин,
Гулзорларга назар сол чиқиб.

Ўз отини эпполмаганлар
Қоқилади ярим йўлдаёқ.
«Эрта кетди», дейди ёронлар
Сўнг кетидан қилишиб оҳ-воҳ!
Эҳ, отини эпполмаганлар!

Сен, бувижон, бардам бўл ҳали.
Чиқармагил жиловни қўлдан.
Одамлар ҳам кўрган маҳали
Қойил қолсин яна кўнгилдан!
Бувижоним! Бардам бўл ҳали!

Абдумўмин САЪДУЛЛАЕВ

ҚИШЛОҚ ТОНГИ

Қанот силкиб қичқирди хўроз,
Олиб кетди уни шўх сабо.
Қайси боғда булбул хушовоз
Гулга қўниб айлади наво.

Пахтазорга туташ бедазор
Беданалар савтига тўлди.
Субҳидамга айтишиб алёр
Дала тўлиб қизлар шўх кулди.

Қўлда челақ, маъсум келинчак
Эркалатиб соғар сигирин,
Оху каби ўйнаб кўзичоқ
Чор атрофга ташлар кўз қирин.

Она қалар тандирига ўт
Ёпмоқ учун тонгга жизза нон.
Ота-бола — икки девқомат,
Боғ қўйнида чопади кетмон...

Бобо қуёш заррин соқолин
Аста силаб кутараркан бош.
Ер пешвозлаб кутади мамнун,
Севинчидан яноғида ёш.

Борлиқ ечди қора чопонин
Ва айлади Қуёшга таъзим.
Қишлоқ узра тагин янги кун —
Зафар тонги бошлади базм.

Сабрулло САЛИМОВ

УЙЛАР

Қўярқанман синфга қадам,
Хаёлимни банд этар ўйлар.
Чунки меҳрим ёшларга пайванд,
Эртанги кун шарафин сўйлар.
Мурғак диллар орзуларини,

Баён этиб бероламанми?
Пок қалбларга фан сирларини
Улаб нурдай кироламанми?
Тиним бермас менга шу ўйлар,
У касбимнинг шарафини сўйлар.

Баҳром УМИРОВ

ҚОР ҲАҚИДА

Нафислик бор қор учқунда,
Дона-дона елмоқда кўкдан.
Сокин, ором қишнинг кунда
Оқ орзулар келмоқда кўкдан.
Кўз олдинда ясаниб кенглик,
Кўркам, хушфеъл кулмоқда кўкдан.
Юракларга қордек майинлик,
Илик ҳовур тўлмоқда кўкдан.

Бободехқон шон-зафарига,
Оппоқ нидо бўлмоқда кўкдан.
Санъаткорлар жўшқин ториға,
Савти-наво кўнмоқда кўкдан.
Давраларга дўстлик ёғдуси
Ойдин нурдек келмоқда кўкдан.
Юракларга илҳом туйғуси
Меҳмон бўлиб етмоқда кўкдан.

Холмўмин ТУХТАЕВ

РАНГЛАРГА БОЙ ҚУШИҚ

Ерга илк урилган кетмон зарбидан,
Сасканиб уйғонди мудраган замин.
Унинг томирида жўшиб кетди қон,
Қишнинг ўйларини қилиб чил-парчин.
Товушдан куртақлар тарс ёрилди-ю,
Қўрқиб мўралади ердан майсалар.
Бўғотда жим ётган мусичалар ҳам,
Чўчиб атрофига ташлади назар.
Демак, қиш тугабди, тугабди ғафлат,
Яшнаш ва яшариш бошланар аниқ.
Қайтадан бўлади дунё келинчак,
Қалбга ором берар шундай ҳайқирик.
Дўсти қишнинг мағлуб бўлганин кўриб,
Аламдан ёш тўқди уада булут.

Аёз қамчисидан етган зарбларин,
Дарахт ҳам шу нафас айлади унут.
Дехқон орзулари, режаларини
Уруғ қилиб ернинг бағрига сочди.
Аёз ҳам, совуқ ҳам, қорли кунлар ҳам
Бир эмас уч фасл нарига қочди.
Ер бағрини тилган кетмон зарбидан
Сўнг қўшиқ таралди — гоҳ майин, кескин,
Бу қўшиқ сеҳрига беролмай бардош,
Бағри тош уруғ ҳам лаб очди секин...
Бу қўшиқ рангларга бой эди жуда,
Оҳангидан сайқал топарди олам.
Мазмунини ёзишга ожиз қаламим,
Фақат сарлавҳасин атайин: КҮКЛАМ.
Меҳринисо ФАЙЗИЕВА

ОВОЗЛАР СУРАТИ

Тоғлар — кўзгу,
Овозлар ўз жамолин
Курмоқ бўлса мабодо,
Ҳанқирар:
Тоғлардан қайтар акс-садо.

Ҳайқирар,
Бор овозин баралла қўйиб!
Шунда,
Тоғдаги ўз аксига боқади тўйиб-тўйиб.

Назар ШУКУРОВ

ДУТОР

Жарангларди қўлдаги дутор
Куйлар эди оҳиста, майин.
Севги ҳақда сўзларди тори,
Ром қиларди дилим кун сайин,
Учратгандим илк баҳор чоғи,
Ўша-ўша қалбим ўзингда.

Йиғолмасман хаёлим боғин,
Не сир бор, айт, тубсиз кўзингда?
Сен ҳақингда қуйлаб ўтарман,
Севгинг қолур бўлиб муқаддас.
Севги дея ёниб кетарман,
Яшамайман сенсиз бир нафас!

Шоҳида ҒАФУРОВА

ЛОЛАЛАР

Савр чоғи туғилиб ўктам
Далаларнинг ёқади кўксин.
Шабадада силкиниб кўклам,
Лолалардан май ичар тулгун.

Жавзо тугаб, сўнади кўклам,
Ёз осмони олов ёғади.
Ҳа, лолалар оз кун кўрса ҳам
Хотирада чўғдек ёнади.

Уроз ҲАЙДАРОВ

ҚАЛБ

Қалб борким,
Инсонлар яшар.
Қалб борким,
Кексалар ёшарар.
Қалб борким,
Яшнайти бу улғу башар.
Қалб борким,
Жонажон ўлкамни
жаннат аташар.
Қалб борким,
Дунёда бирлик барқарор.
Қалб борким,
Шул қуёш нуридан
олам оқарар.
Қалб борким,
Гулламиш боғлар, далалар,
Қалб борким,

Шод ўтар сўлим паллалар.
Қалб борким,
Тинқидир ҳаёт кўзгуси.
Қалб борким,
Чеки йўқ инсон орзусин.
Қалб борким,
Ҳар лаҳза қизигай меҳнат.
Қалб борким,
Ҳар киши ахтаради бахт.
Қалб борким,
Боғларда гулларнинг саси,
Қалб борким,
Қишда ҳам баҳор нафаси.
Қалб борким,
Тилларда булбул навоси.
Қалб борким,
Сўнмайди қўшиқ овози.

Абдумалик ҲАКИМОВ

БОЛАЛАР АДАБИЁТИ

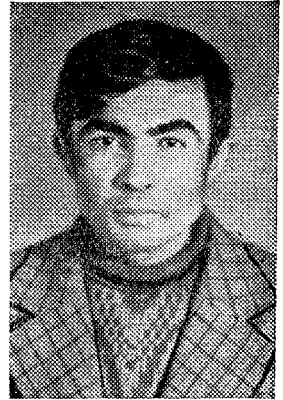

Ҳамид Олимжон. «Ойгул билан Бахтиёр»

Рассом Э. Валиев

Қўзибой АБДУЖАЛИЛОВ

1947 йил Термиз шаҳрида туғилган. Ҳозир Термиздаги 2510-автоколоннада шофёр бўлиб ишлайди. Айни чоғда ТошДУ журналистика факультетининг 5-курсда сиртдан таълим олмоқда. Болаларга аталган ҳикоялари «Гулхан» журналида босилган.

ХИЖОЛАТ

Норбой мактабдан келган заҳоти порт-фелини эшиқдан уй тўрига иргитди.

— Ойи, ҳо ойи...

Ичкаридан овоз чиқмади. Норбой ташқарини кўздан кечирди. Водопровод ёнида синглиси Махфират челақда сув оларди.

— Ойим қанилар? — деди Норбой қичқириб.

— Магазинга кетувдилар.

— Чой борми? Тез бўл, қорним оч.

— Чойни кейин ичаркансиз. Ойим, акаңг мактабдан келгач, бозордан картошка билан пиёз олиб келсин, меҳмон келади, дедилар.

— Оёғим оғрияпти, ўзинг бора қол. Мен, яхшиси, чой ичиб ўтираман.

— Ҳеч ҳам-да, мен уйлارни йиғштириб тураман, тез бўлинг.

— Ие, ҳали сен менга иш буюрадиган бўлдингми? — У синглиси ёнига келиб, тар-

саки туширди. Синглиси йиғлаб ичкарига кириб кетди.

— Энди нима қилдим, — ўзича ўйларди Норбой, — ҳозир ойим келса тоза адабимни беради. Яхшиси, қочиб қолай...

У уйдан нон олиб, велосипеди билан «қуён» бўлди. Нариги маҳаллага бориб, копток ўйнашга тушди.

...Эртасига эрталаб синглиси Махфират Норбойнинг олдига келди.

— Ака, туғилган кунингиз билан табриклайман, ҳамиша соғ бўлинг, ўқишингизда муваффақиятлар тилайман...

У қоғозга ўроғлиқ совғани Норбойга тутқазди. Норбой анордай қизариб кетди. Буни қарангки, кеча сабабсиз, ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўқ, синглисининг юзига мушт туширганди, бугун синглиси...

— Раҳмат синглим, мени кечир, кеча сени... — деди Норбой зўрға.

Махфират ҳеч нарса демади, фақат жилмайиб қўйди.

ҲАДЯ

Бизнинг отряд металлом йиғишга аҳд қилди. Мен ўртоғим Саъдулла билан дарсдан сўнг «Привокзальная» кўчасига йўл олдим. Шу кўчада менинг Ойша исмли холам турарди. Холамнинг уйи ёнида жуда кўп темир-терсак кўргандим. Ана ўшаларни олиб келиб, синфдошларимизни қойил қолдирмоқчи бўлдик. Саъдулла билан ўша кўчага етиб келдик. Холамникида чой-пой ичгач, темир-терсакни олиб жўнашга аҳд қилдик. Аммо машиналарнинг эски қисмлари бўлган бу уюмлардан биронтасини ҳам жойидан кўзгата олмадик.

Мен серқатнов кўчага чиқиб, машиналарга қўл кўтара бошладим. Битта катта машина «ғийқ» этиб ёнимга келиб тўхтади.

— Нима хизмат, ука? — деди шоп мўйловли шофёр машинадан бошини чиқариб.

— Озгина темир-терсак йиғувдик, шуни мактабга элтиш керак эди.

— Мактабинг узоқми?

— Шундоқ колхоз бозори ёнида.

Шофёрнинг ёрдами билан темирларни машинага юкладик. Уй эгаси Сойиб ака ҳам хурсанд бўлди.

— Баракалла, шу темирларни сира йўқотолмай бошим қотиб турувди. Қандай яхши бўлди-я!

Биз машинада мактаб ҳовлисига етиб келганимизда бу ерда директоримиз Давлат ака турарди. У киши ўзида йўқ хурсанд бўлдилар, аммо негадир туширишни маслаҳат бермадилар, «ҳозир келаман», деб ичкари кириб кетдилар. Бир оздан сўнг мактаб физика ўқитувчиси Ботир ака билан чиқдилар. Биз ҳеч нарсага тушунолмай ту-

рардик. Ботир ака машина кузовига чиқиб темирларни кўздан кечирдилар ва:

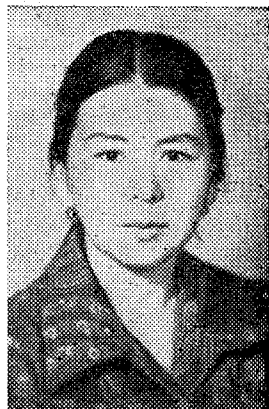
— Бўлади, — дедилар.

Орадан уч кун ўтгач, ҳамма нарсдан ҳабар топдик. Биз олиб келган машинанинг эски қисмлари мактабимизда ремонтга муҳтож бўлиб ётган «Газ-51» машинаси дардига «даво» бўлибди.

Ҳозир биз ўша машинада ҳайдашни ўрганаёلمиз.

□

Муҳайё ЁҚУБОВА

1954 йил Тошкент шаҳрида туғилди. 1977 йил Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетини тугатди. Шеърлари «Гунча» журналича, «Ленин учкун», «Тошкент оқшоми» газеталари саҳифаларида ёритилган. Ҳозир «Шарқ юлдузи» журналининг поэзия бўлимида адабий ходим бўлиб ишламоқда.

ПАЗАНДА

Қопчада донни дадам
Тегирмонда ун қилди.
Амаким бўлди ҳамдам,
Уйимизга келтирди.
Кулча ясаб, нон ёпди
Меҳрибон ойижоним.
Тандирига сув сепди,
Куймасин дея ноним.

Ерга тушган бурдани
Суриб «уз-қошларига,
Сават-сават нонларига
Кўтариб бошларига,
Дастурхонга келтириб,
Дасталадилар онам.
Онам ёпган нон билан
Чарақлаб кетди хонам.

УЙИН

Айлантиришса арқон
Қамола ва Лазиза.
Ҳаммадан уста, чаққон —
Сақрар синглим Наргиза.

Ерга тегмас оёғи,
Илдам қадам ташлайди.
Дўстларидан ўзмокни
У ўйиндан бошлайди.

«БАЛИҚ ОВИ»

Якшанба куни Холиқ
Тутмоқчи бўлди балиқ,
Сувга қармоқ ташлади,
Ўлжа кута бошлади.
Балиқ илинмади ҳеч,
Шу тариқа бўлди кеч.
Уйга у қуруқ қайтди,

Ойижонига айтди:
— Ўлжа билан ишим йўқ,
Қийнашга ҳам ҳушим йўқ,
Ташлагандим чувалчанг,
Оғзини у очди ланг.
Ҳа, ҳа, балиқ оч куни
Овқатлантирдим уни.

ГЛОБУС

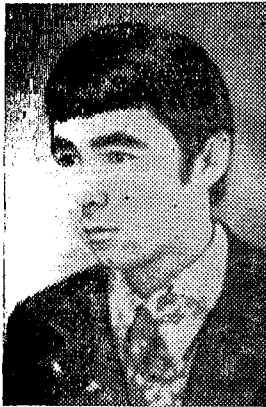
Глобусни кўрганимда,
Коптокми деб ўйлардим.
Боғчамда бу ўйинчоқми,
Офтобми деб ўйлардим.

Коптокдек глобусда
Акс этаркан курраимиз.
Бизнинг кўз ўнгимизда
Рақс этаркан курраимиз.

БАҲОР

Ақлимизни шоширди у
Сочиб турли буёғин.

Уйғонсин, деб чўзиб қўйди
Дарахтларнинг қулоғин.

Дилмурод ЖАББОРОВ

Бухоро область, Шофиркон районидаги Ленин номли колхозда 1959 йилда туғилган. Бухоро Давлат педагогика институти ўзбек тили ва адабиёти факультети 3-курсда таълим олмоқда. Шеърлари «Гулхан» журнали, «Ленин учқуни», «Бухоро ҳақиқати» газеталарида босилиб туради.

БУЛУТЛИ ТУН

— Ака, нега бу оқшом
Ой чиқмабди, не сабаб?
Ранжитиб қўйибдим
Еки бирор беадаб?

— Ойни олиб беринг деб,
Хархаша қилдинг кеча.
Эшитиб сўзингни ой,
Чиқмагандир бу кеча.

ЎЗИ ОЛГАНДИ

Тўртта конфет кўрсатиб
Ойиси дер Салимга:
— Иккитаси сенга-ю,
Иккисин бер Олимга.

Ҳаммасин бера қолинг,
Ўзи тўртта қолганди.
Боя акам токчадан
Чиқиб ўзи олганди.

ЗИЁФАТГА

Қара, Қаҳҳор,
Ёғмоқда қор.
Илк қорнинг
Зўр гашти бор.

Ёзгин қорхат
Шарофатга.
Чақир бизни
Зиёфатга.

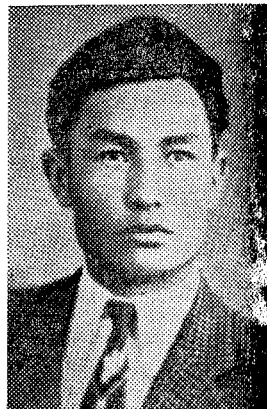
ТИЛАК

Отам чўлда ишлайди,
Уни дерлар чўлқувар.
Дизелнинг овозидан
Чўл ҳам ларзага келар.
Қудратли машинага
Барханлар беролмас дош.
Бориб кўринг ишини,
Чўлга келгандек наққош.

Ҳар дам олиш кунда
Мен ҳам чўлга бораман.
Мусаффо ҳавосидан
Тўйиб нафас оламан.
Катта бўлсам, албатта,
Кучга тўлса билагим.
Отам билан ёнма-ён —
Ер очишдир тилагим.

Саодат ТОЖИ

Қашқадарё область, Қамаши районида туғилган.
1959 йилда Тошкентдаги Ф. Энгельс номли чет тиллар педагогика институтини тугатган. Ҳозир ўқитувчи.
Шеърлари республика газета, журналларида босилиб туради.

ДУНЁ БОЛАЛАРНИКИ

Кимдир тунда ўқ узди
Жуда бемаҳал.
Мен ва укам уйғониб
Кетдик шу маҳал.
Укам йиғлаб ухلامас,
Онам бошида.
Гапларини тингламас,
Мен ҳам қошида.
Онам деди куюниб,
Дилда ноласи:
— Милтиқ отган одамнинг
Борми боласи?

Билармикан у одам,
Милтиқ отганда,
Гудакларнинг кўрқшини,
Ухлаб ётганда.
Кимки қурол ишлатиб,
Отар экан ўқ.
Ундайин кишиларда,
Билинг, юрак йўқ.
Дунё болаларники,
Қилмангиз эрмак.
Болаларсиз бу дунё
Кимга ҳам керак.

БУЛОҚЧА

Уйнаб оқар булоқча,
Куйлаб оқар булоқча.
Оқади шилдир-шилдир,
Чопади пилдир-пилдир.
Даштларга гул тақади,
Гулзорларга ёқади.

Далаларни кулдириб,
Қайнаб оқар булоқча.
Оқавер, ҳей булоқчам,
Сув ичавер, улоқчам.
Сен билан яшнайверсин
Тоғ бағрида кўк арчам.

МАҚТАНЧОҚ ВАЛИ

Тиқиб олиб чўнтакка
Вали икки қўлини.
Йўлда кетарди тутмай
Велосипед рулини.
Велосипед бурилиб,
Ариққа тушиб кетди.

Бурни тошга урилиб,
Шолғомдек шишиб кетди.
Бахтли экан у ҳали,
Унгидан келди иши.
Қариб қоларди Вали
Синиб кетганда тиши.

КЎЗГУ

Кўзгуга боқиб Лола,
Сўради ундан савол:
— Айт-чи, ким яхши бола,
Менми ёки Ойжамол?

Иккингииз ҳам гулгунча,
Нуқсонингиз йўқ сира.
Фақат шира қўл билан
Юзимни этманг хира.

ШОИРА

Шоиранинг онаси
Тандирда нон ёпмоқда.
Каравотда укаси
«Ингалаб» йиғламоқда.
Алла айтар Шоира,
Уйинчоқлар ўйнатиб.
Укаси кўнмас сира,
Бўлмас ҳеч ҳам юпатиб.

Шоира дер, вой, бунча,
Йиғламасанг, укажон.
Онам сен учун кулча,
Менга ёпар ширмой нон.
Опасининг меҳридан,
Укаси кўнглин хушлаб, —
Кўғирчоғи кучоқда,
Ухлаб қолди «пиш-пишлаб».

□

«ЁШЛИК» КАЛЕНДАРИ

Бердақ. «Ўжар хон»
Рассом И. Циганов

Ф. И. ТЮТЧЕВ ТАВАЛЛУДИНИНГ 175 ЙИЛЛИГИГА

МАШҲУР РУС ШОИРИ

Ф. Тютчев шеърляри рус классик адабиётида ўз ўрнига эга бўлган қимматли дурдоналардан биридир.

В. И. Ленин А. С. Пушкин ва М. Ю. Лермонтов шеърлятини қанчалик севган бўлса, Ф. Тютчев ижодини ҳам шунчалик қадрлаган.

«Дохийнинг иш столи устида доимо Тютчевнинг кичик китобчаси ҳам турар эди»,— деб хотирлайди В. Д. Бонч-Бруевич.

Ф. Тютчев рус классик шеърлятида асосан табиат куйчиси сифатида машҳурдир. У табиат қирралари ҳақидаги ҳар бир шеърда ҳам фалсафий хулосалар чиқаради, ҳаёт ҳақиқатини куйлайди.

Федор Иванович Тютчев 1803 йил декабрь ойида Орлов губерниясининг Брянск қишлоғида туғилди. Бошланғич маълумот-

ни у уйда шоир ва таржимон Раич раҳбарлигида олди. 1821 йилда Москва университетининг тилшунослик бўлимини тугатди. У ёшлик чоғиданоқ шеърли асарларни кўплаб ўқиди ва ўзи ҳам шеърлар машқ қила бошлади. 1819 йилдан бошлаб матбуотда унинг шеърлари босилди.

Тютчев шеърляти курашчан руҳи билан даврнинг мураккаб масалаларини ўзида тўла акс эттириши, социал воқеаликка муносабати билан ҳамкасблари диққатини ўзига тортди.

Тютчев ўзи яшаб турган давр руҳини чуқур англади. У шеърларида замон ва инсон қабдан кечаётган ҳам курашчан, ҳам кўтаринки руҳ ва кечинмаларнинг бадий образини яратишга интилди.

Шоир шеърлари ўзбек тилига биринчи бор таржима қилинаётир. Қуйида шоир шеърларидан намуналар ўқийсиз.

ОҚҚУШ

Бургут учсин, майли, булутдан баланд,
Чақмоқлар учрасин парвоз чоғида.
Миқ этмас кўзлари бир мақсад-ла

банд,

Қуёш нурлари бор чўнг қучоғида.
Беғубор оққушим, сен учмайсан тик
Ва лекин табиат ўзингдай оппоқ —

Эзгулик бахш этмиш баридан буюк,
Шеърлят доимо сен билан ҳамроҳ.
Сенинг хаёлларинг эркалар мени,
Оққушим, оҳиста ёзиста қанотинг.
Ҳамма ҳам теппа-тенг ардоқлар сени,
Барчага суюкли шон тўла отинг...

БАҲОР ТАСКИНИ

Тупроқ совуқдир, қаранг,
Мени кўмманглар, дўстлар,
Севганим ўтлоқ, ўранг —
Майсага, ўлсам агар.
Ел шивири мулойим —

Йироқ кетмасин доим.
Сўйлаб турсин фироқдан
Най навоси йироқдан.
Нур опичган булутлар
Бошимдан учсинлар жим...

* * *

Ҳамон зориқаман мен сени истаб,
Сенга интиламан дил билан ҳамон.
Хира хотиралар ичра хира таъб,
Аммо хаёлларинг ҳамроҳ ҳар қачон!

Майин боқишларинг унутмам асло,
Кўзим кўзгусида яшарсан ҳаргиз.
Сен мангу эришиб бўлмас муддао,
Сен кўкда қул етмас чароғон юлдуз!..

* * *

Шамол ҳазонларни учирган каби
Инсонни учириб ўйнайди тақдир.
Улкадан-ўлкага отади ҳар вақт,
Ҳафа бўл ё шодлан, унга бари бир,
Нияти, олға юр!

Олғага фақат!
Хабар келтиради таниш бир нидо:
Сўнги муҳаббатни кечиргилу ўп.
Ортда қанча кўзёш, қанча муддао,
Олдинда номаълум бекатлар, чўкиб...

«Ортингга қайрил, эй, тўхта, қадрдон,
Кимларга шошасан?
Қайга чопасан?
Йўлингга ишқ қолди, қолди пушаймон,
Ундан ортиғини қайдан топасан?!»

Ортингда ишқ қолди, кўзларида ёш,
Тайёрдир жонини қилмоққа қурбон.
Эзгу ҳаёт билан юпатгил, сирдош,
Айрилиқ уни ҳам эзибди ёмон.
Қанчалар кайф-сафо, роҳатбахш кунлар
Ёдингга келарлар орзиқтириб дил.

ҚЎШ СИНГЛИМГА

Иккингишни кўриб қолдим ёнма-ён,—
Сиз баҳона ёдга тушди эрка ёр.
Уша-ўша майин боқиш дилга нақш,
Уша-ўша тонг насими оромбахш
Ёр сочини силаб эсар бахтиёр!

Барча эзгуликни дилдан суғуриб,
Йўлларга сочасан энди муттасил».
На даркор чақирмоқ ўтган кунларни,
Шунчалар ўзи ҳам туманли бу дам.
Йўқолган, ҳу ўша дилбар тунларни
Доимо эъозлаб эсларкан одам.
Улкадан ўлкага, элдан элларга,
Бўронлар инсонни учириб ўйнар.
Хоҳ шодлик,
Хоҳ қайғу чўмсин дилларга,
Сўрамас, олға дер,
Олға деб яйрар!..

Кўз ўнгида сеҳрланган бир кўзгу,
Барчасини кўрсатади этиб тахт:
Утган кунлар — шодликларинг ва қайғу —
Ёшлигингдир — сен йўқотган туйғу бу!
Ва мен учун бевақт ўлган муҳаббат!

* * *

Уша олтин фасл ёдимда ҳар чоқ,
Ёдимда гул ўлка чулғаган чирой.
Оқшом пайт, сен билан биргамиз, қувноқ,
Ҳов, пастда шовиллар бетиним Дунай.
Кўзимни қадасам тепаликка мен,
Оқариб кўринар хароба сарой.
Майсали қояда турар эдинг сен,
Ёнимда бир пари — ўн тўрт кунлик ой...
Оёққа илашар топгандай сирдош,
Олис асрларнинг бир тутам гарди.
Тепалик устидан мўралаб куёш,
Сарою сен билан хайрлашарди.

Бошинг узра эсган майин шаббода,
Этагинг тортқилаб ўйнашар эди.
Ёввойи олманинг гуллари боғда,
Елкангга сочилиб қувнашар эди.
Ёрим йироқларга тикса кўзини,
Уфқлар бағрида ўйнади зиё.
Кун ўтди,
Бахтиёр сезиб ўзини —
Қирғоққа бошини кўяди дарё!
Сен эркам, шодликка эга бўлган кез,
Бахтиёр бир кун ҳам ўтди ниҳоя.
Ҳаёт ширин бўлса, ўтар экан тез.
Ва сендан йироққа кетаркан соя!..

* * *

Кўзёши, қалбларни эзиб чиққан ёш,
Эртами ё кечми тўкилган бардош.
Гоҳо хўнграган у, гоҳида сокин,

Гоҳо сабабсиз ёш, аччиқдир локин.
Ёмғирдай қуюлар чил синса орзу,
Тун чоғи ёстиқни намлаган ҳам ул..

РУС АЁЛИГА

Чўғ куёшдек гулгун элдан йироқроқ,
Гўзал санъат, нурдан, дилдан йироқроқ.
Муҳаббатдан, чин ҳаётдан йироқроқ,
Ўтар ёшлик чоғинг, қалбда бир фироқ.
Жонли ҳислар аста-аста ўлмоқда,
Орзуларинг йироқларда кулмоқда.

Кўпчиликка номаълум бу тупроқда,
Бу кимсасиз, ном-нишонсиз йироқда —
Гул ҳаётинг кўринмасдан ўтмоқда.
Кузги булут каби сузиб кетмоқда,
Бир булутки, хира рангда кўк-осмон,
Уни қучиб ўраб олган чанг, туман!..

* * *

Улкан мантиғи бор айрилиқнинг ҳам:
Ошиқ бўл бир аср, ҳатто бирор дам,
Муҳаббат — бу уйқу, бир дақиқа туш,

Қачондир уйғониб, дилга бўлур хуш.
Бир умр уйқуда ётмагай одам!..
Тулқин таржималари.

«ЁШЛИК» ТАБАССУМИ

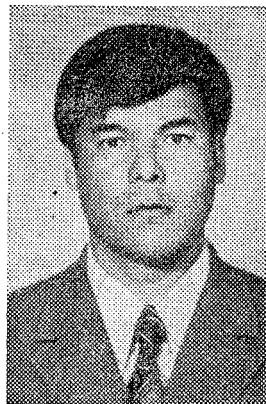
[Ҳажвиялар, интермедиялар]

Александр Удалов. «Марина»
Рисом Г. Жиринов

Муҳаммад ОЧИЛОВ

1952 йилда Қашқадарё областининг Яккабоғ районида туғилган.

1978 йил Тошкент Давлат университети биология-тупроқшунослик факультетини имтиёзли диплом билан тугатган. Ҳикоялари «Шарқ юлдузи», «Муштур», «Гулистон» журналларида чиқиб туради.

БИЗДА ҲАМ БОЛА-ЧАҚА БОРИ

— Ҳой! Болани урма-э! Қўлинг синсин сени... Бола кўр қилгур... Баққа кел, болажон, йиғлама, сатқай кўз ёшинг кетсин... Ма, шоколад... Ҳа, баракалла... Бор энди ўйна... Ҳе, ўша падари қусур!...

— Тинчликми, қўшни, кимни уришаяпсиз?

— Кўрмайсизми ана у сўлоқмонни. Болани зор қақшатиб, чирқиллатиб... Ҳа, ўша сени... Бир хиллар бунинг тирноғига зор-у... Билмайдики, бола-чақанинг турган-битгани тилсимот эканлигини...

— Бола-чақани тилсимот дедингизми?

— Тилсимот бўлганда қандоқ. Хайрият дунёда бола-чақа бор, бўлмаса аллақачон... Э, яхшиси, қўшни, буёққа чиқинг, сизга айтадиган гаплар ҳам бор... Қани, чойдан олинг... Ука, энди раҳбар одам бўлсангиз ҳам ҳали ғўрлигингиз бор экан. Мен сизга айтсам, ҳозир ҳамма нарса бола-чақага боғланиб қолган...

— Йўғ-е?

— Ҳа-да! Ҳалиям тушунмаганга ўхшайсиз-а? Келинг, яхшиси мен бир бошдан ҳикоя қилай, сиз эса дўппини олиб айтадиган гапларимга ҳукмни ўзингиз чиқаринг...

— Ҳўш... ҳўш, эшитайлик-чи...

— Кеча денг, оқшом пайти остановкада автобус пойлаб турардим. Кечки пайт эмасми, одам деганингиз ғужгон ўйнайди. Осмонда юлдузлар ҳам «қалай совуқ эмасми?» деб кўз қисмишгандай пирпирашарди. Ҳамманинг кўзини нигорон, дилини хуфтон қилиб турган нарса — «анқонинг уруғи» бўлиб қолган автобус. Шу пайт муюлишдан бир автобус кўринмасинми! Бу автобус деганинг дийдори бунчаям

иссиқ бўлмаса? Металлар оҳанрабога қандай тортилса, одамлар ҳам худди шундай тезликда автобусга ёпирилдилар... Сиз-чи, дейсизми? Бе, биз ҳам қараб турармидик. Билагада кучи бор йигитлардан эмасми-ми, бирини уёққа-бирини буёққа суриб биринчилар қаторида олдинги эшигидан автобусга чиқиб олдим, денг. Томошани зўрини ана шунда кўринг эди-да. Кимдир кимнидир сўккан, ёш болалар биғиллаган... ишқилиб, ажиб бир қиёмат.

Шофёр йигит одамларга бир қараб олди-да, баланд товуш билан дейди:

— Акалар! Автобусда билет сотилмайди. Тушаётганларингиз марҳамат қилиб ўн-ўн тийиндан тўлаб тушасизлар...

— Ия, бу қанақаси бўлди, — норози оҳангда сўради ёнимдаги бир одам. Шофёр йигит биз томонга ўгирилди-да, хира лампочка ёруғида кумуш тишларини ялтиратиб деди:

— Тушунасиз-ку, биродар, ахир биздаям... бола-чақа дегандай... ҳи-ҳи-ҳи...

Ҳалиги одам тўсатдан тилини тишлаб олгандай жим бўлиб қолди.

Манзилга етгач, шофёрга «бола-чақаси» учун ўн тийин-ўн тийиндан тўлаб тушдик. Бир оз юрган эдим, қорин «қулдур» этиб кетди — демак қорин оч. Қачон қорним очса шунақа қулдирайди денг. Уйда овқатланай десам, кеннойингиз туғруқхонада... Бирон нарса тамадди қилиб олай деб яқинроқдаги кафега кира қолдим. Ҳеч нарсаям еганим йўқ; бир порция ош билан, бир стакан компот буюргандим. Овқатланиб бўлгач официантка олдимга сётни ташлади: 1 сўм 48 тийин.

— Ия, бу қанақаси, — дедим жаҳлим чиқиброқ, менинг ҳисобимда бир сўмдан ошмас эди-ку!

— Қизишманг, опўси...— официантка эшилиб қулоғимга пичирлади.— Ахир, биз даям бола-чақа дегандай... ҳи-ҳи-ҳи...

— Э, бўлди-бўлди, тушунарли, — дедим чиройим очилиб, — мени кечирасиз, қаранг, шунга ҳам фаҳмим етмабди... Мана бир ярим сўм сизга, икки тийинини ҳам ола қолинг, ишқилиб бола-чақа омон бўлсин. Ана кўрдингизми, биродар, бола-чақанинг тилсимлигини. Мана бунга ўхшаган аҳмоқлар эса болани уриб юрибди... Ҳозир бола-чақани ўртага тикмаса бир нарса-ни битириш қийин... Ҳали уйланмагансиз-да, билмайсиз...

«ШАЙТОН ОПЕРАЦИЯСИ»

Шайтон тўғрисида ул-бул нарса эшитган, китобларда расмларини кўрган бўлсам-да, ўзини ҳеч қачон учратмаган эдим.

Бугун идорада чўт қоқиб ўтириб, ногоҳ бировнинг энгимдан тортганини сездим. Угирилиб қарасам... Шайтон! Одамлар қандай гапиришган, расомлар қандай тасвирлашган бўлса, айнан худди шу кўринишда эди, яъни икки шоҳли, шокиладор думли, эчки туёқли, юқори лаби дўрдайган, пастки лаби сўлжайган...

— Ҳорма, оғайни,— деди у думини селкилатганича, сейфга кўз қирини солиб,— нималар қиялпамиз?

— Ҳа, шу... нима қилардик,— дедим сейфни қулфлаб, калитини «ўғри» чўнтагимга соларканман,— ҳашарчи талабаларга табель тузаётибман...

— Шунақа дегин... Яхшигина ишлаб оларкансан-да?

— Нималар деяпсан, бировнинг ҳақиға кўз олайтирганнинг ҳолига маймун йўлайди, деган гапни эшитмагансан, шекилли.

— Шундайку-я...— Шайтон бир нафас жим қолди, сўнг дераза дарпардасини тортиб, қўлимдан ушлади.

— Ростини айтсам, аҳмоқ экансан, пайти келибди, фойдаланиб қолмайсанми, галварс! Хоҳласанг, сенга ёрдам бераман...

— Йўқ, йўқ... Керак эмас!..

— Ия, нега титраяпсан, атрофга боқ. Битта сенми, бунақа ишлар билан шуғулланаётган... Тирик жон борки, бу дунёда бировдан юлқиб олсам, деб ўлиб-тирилиб

— Шундай денг?..

— Ҳа-да, кўшнижон. Энди мен ҳам бекорга ярим соатдан бери сизга бир нарса-ларни жавраётганим йўқ... Яна қулоққа айтиладиган жиндаккина гап бор.

— Бажонидил... Нима гап экан?

— Мана, катта бир қорхонанинг эгасисиз. Энди бир укалик қилиб буфет-муфетчиллигиними тўриглаб берсангиз дегандим, а лаббай!

— Нима, ҳозирги ишингиз бинойидай, шекилли...

— Бе, ойлигининг чўғи хира. Бедананинг дониға етмайди-ю. Сизларда эса пичоқ мой устида... Энди, ука бош чайқаманг. Бекорга илтимос қилаётганим йўқ. Ахир, ўзингиз биласиз, биздаям, бола-чақа дегандай, ҳи-ҳи-ҳи...

юрибди. Сен бўлсанг... Хўш, айт-чи ўзинг, ортиқча пул қорнингни оғритадими? Кичкинанг мана мактабга қатнаётибди-ю, ҳалигача қўлини ҳалоллай олганим йўқ. Учасканг саккиз йилдан буён битмай чала ётибди.

— Тўғрику-я...— деб чайналдим мен,— лекин бу қийин... Ҳали айтганимдай, сўнг ҳолимга маймун...

— Кулади?— деб сўзимни бўлди шайтон,— шундай қиламизки, ҳолингга маймун кулиб, рақсга тушиб кетади.

Бир оз жим қолдим. Бирдан кўзимга хотинимнинг қаҳрли қиёфаси кўриниб кетди.

— Йўқ-йўқ!— дедим маъюс ҳолда.— Бўлмайти, хотиним ёмон, бировларнинг ҳақиға кўз олайтирганни билса...

— Шунақа дегин, хотин бўйинга миниб олган, халачўп унинг қўлида дегин? Ма-шойихлар қадимда нима деганини биласизми:

«Шукуҳи камонд дар он хонадон,
Ки бонги хурус ояд аз макиён».

Яъни «Қаерда товуқ хўроз бўлиб қичқирса, ўша уйдан файз кетади» дейилгани. Мана сен ҳам хотин зотининг гапига кириб, бир тўнинг иккита бўлмай юрибди. Ҳақиқий хўроз йигит учраган донни чўқиламай қўймайди... Наҳотки, ойликнинг ўзи билан тонг отади, деб ўйласанг...

Бундай ўйлаб қарасам, лаънати рост гапираётганга ўхшайди. Тўғри-да, кўшнларимнинг турмушига одамнинг ҳаваси келади. Бўлмаса бири механизатору бири оддий сувчи,

— Айт, кўрсат йўл-йўригингни,— деб рози бўлдим охири.— Лекин бир нарса бўлса!..

— Кўркма, ишни шундай қиламизки, сиз ҳам куймайди, кабоб ҳам. Хўш, қанча ўқувчи бор совхозда?

— Уч юздан ошиқ...

— Ўху... роса омадинг келибди-ку, хўроз! Энди бундай қиласан. Табелдан иккита тузилади. Биттаси қалбаки, биттаси ҳақиқий. Ҳақиқий табелга яна 50 та «ўлик жон»ни тиркайсан. Уқдингми? Қалбакиси у ёққа... ҳақиқийси, текшириб қолишса, оғзига уриш учун...

— Буни қара-я, осонгина иш экан-у...

— Шошма, яна бир гап. Уқувчилар топширган пахтага 5—10 тонна кўшиб ёзасан. Бунда сенга уларнинг раҳбари ёрдам беради. Унинг фамилияси...

— Бўр-риев!— қичқириб юбордим беихтиёр.

— Ия, сен қаердан биласан?

— Биламан, бир-икки марта олдимга келиб, шама қилганди, кўнмагандим. Ушамми?

— Ҳа, ўша. Узиям ўлиб юрибди, қаердан ёруғлик тушар экан, деб. Бўпти, ишинг бароридан келсин... Менга қара, нақладнойларни тўлғизгунча пишиқ бўлгин-а...

Кўлга тушиб келаётган пул ҳақида ширин хаёл суриб, шайтоннинг ғойиб бўлганини ҳам сезмай қолибман.

...Тезда ўртоқ Бўриев билан ҳамкорликда «шайтон операцияси»ни бошлаб юбордик. Ҳамма иш хамирдан қил суғургандек тугади-ю, лекин пулни арра қилишда икки ўртада жанжал чиқди, бир амаллаб, пўписа қилиб жўнатган эдим, бўлмади. Лазнанинг ичиб вайсайдиган одати бор экан, тез орада пайтавага қурт тушди. Оёғимни ерга тегизишмай олиб кетишди... Мана терговчи хонасида турибману кўзимга уйнинг бурчагида бир маймуннинг хўнграб йиғлаётган қиёфаси кўриниб кетаяпти... Терговчининг сўроғидан хушёр тортдим.

— Айтинг-чи, Сизни бундай йўлга килишга ким мажбур этди?

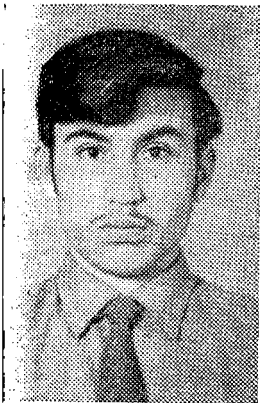
— Шайтон... Менда айб йўқ, ҳаммасига шайтон...

Шу пайт тўсатдан рўпарамда шайтон пайдо бўлди.

— Ёлғон!— деди у қўлини бигиз қилиб.— Сен ёлғон гапираяпсан. Шайтон— йўқ нарса! Сени йўлдан оздирган нарса— жиғилдон. Жиғилдон эса, сен ўйлаган ўша мен—«шайтон»ман.

У шундай дея қаҳ-қаҳ урганича қуюқ тутунга айландию оғзимдан танамга кириб кетди. Бошим янада қуйи солинди...

□

Ориф КАНДАХОРОВ

1956 йилда Сурхондарё область, Денов район Ҳазорбоғ совхозида туғилди. Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида ўқимоқда.

АРИ

Миқти, тўладан келган қишлоқ хўжалик фанлари кандидати Махсум Қодирович аудиторияга кириб келди.

— Салом, ўтиринглар-чи.

Талабалар ўринларига ўтириб, шивирлай бошлашди. Домла уларни бир-бир йўқламадан «ўтказгач», минбарда туриб, қап-пайган папкасидан бир даста қоғозларини олди. Дўрдоқ лабларини чапиллатиб, пешонасини тириштирди. Сўнг, қирра бурни устига кенг гардишли кўзойнагини кўндириб, лекцияга ўқишга тутинди.

— Қишлоқ хўжалигининг муҳим ва асосий омили... э-э, дарвоқе, сизларга курс раҳбар Жамола Пирриева касалланиб қолибдими-а? Ҳол-аҳволини сўраб бордингларми? Ҳм! Бетоб деб қулоғимга кимам етказди? Савил қолсин, бекорчи пайт бўлмаса денг? Ҳўш! Қишлоқ хўжалигининг омилларида бири... картошка баракали озуқа. Рафиқам кеча бозордан ўн тўрт кило картошка олиб келди. Кўпи чирик, эзилган... Ҳв, Болта, ҳадеб тиржаяверма! Деҳқонларда ҳам инсоф қолмади. Тавба! Тек тур, дейман... Қишлоқ хўжалигининг тараққийпарвар омилларида бири...

...Дарс яримлаб қолганда, тўсатдан аудитория бўйлаб арининг «виз-виз» этган овози эшитилди. У гоҳ пастлаб, гоҳ юқорилаб, талабалар устида чарх уради.

Ўтирганлар бир-бирига шипшидилар.

— Қулоғингни бекит!

— Кепка билан аста ур!

— В-и-и-й!

Махсум Қодирович асабийлашиб, қоғоздан бош кўтарди-да, кўзойнагини қоши устига кўтариб деди:

— Нима гап? Жим ўртоқлар. Ана холос! Қаерга келиб қолдим ўзи? Ҳа-я, қишлоқ хўжалигининг муҳим ва асосий омилларида...

У дафъатан ўзи томон учиб келаётган арига чап берди.

Махсум Қодирович арини мўлжаллаб, минбарни қулочкашлаб туширди: тап! У иккинчи кўлини ишга солди: тап! Тап-тап!

Қий-чув, шовқин-кулгу кўтарилди. У кўраги билан минбарга суюниб қолди. Ари эса дераза томонга қочиб, ойна бурчида гўнғиллаганича найзали гажагини тебратиб турарди.

Домланинг юзи ғазабдан буришди, остки лабини қаттиқ тишлади. Енидан ручкасини олиб, қопқоғини суғуриб ташлади-ю, деразага яқинлашди. У пайт пойлаб ручка учини арига суқиб олмоқчи эди.

— Вой-й-й!

— Э-х-х! Сал қолди-я!

Ҳамма ҳаяжонланиб, домланинг ҳаракатларини кузатарди. Ари эса деразанинг иккинчи бурчагида гўнғиллаб турарди. Домла титраб кетди. Шу кез ари дераза ойнаси юзидан визиллаб, юқорига кўтарила бошлади.

Махсум Қодирович ручка учини арининг қоқ белига санчди.

— Уре-е-е!— талабалар ҳайқириб юборди.

Домла кўлидаги ручка учидан эшилиб турган арига қаради. Хўрсинди. Қорамтир юзида гиролик ифодаси ёйилди.

Кўнғирок жиринглади.

Махсум Қодирович қаппайган папкасини қўлтиқлаб, талабалар билан негадир хайрлашмай чиқиб кетди.

ТЕЗ ЁРДАМ

Станция. Хонада навбатчи врач эснаб, хомуза тортиб ўтирибди.

Телефон жиринглайди.

Киши — Алло, алло, тез ёрдамми?

Врач — Ҳа, нима гап?

Киши — Бахтсизлик... доктор! Мотоцикл минган бир бола кўча симёғочига катта тезликда келиб урилди. Аҳволи ниҳоятда оғир.

Врач — Қачон шундай бўлди?

Киши — Ҳозиргина...

Врач — Ҳмм! Ана шу-да. Ёшлар кун сайин бебош бўлиб боряпти. Ўзларини бўлар-бўлмас ўтга-чўғга уришади ё гапим нотўғрими?.. Алло, нега индамай-сиз, боланинг ёши нечада?

Киши — Ўн тўққизларда, чамаси... жон ака, болага ёрдам керак.

Врач — Э-э, кулоқ-мияни едингиз-ку?! Ҳаммасини тушуниб турибман. Олдин расмий томонини тўғрилайлик-да. Ҳа-

лиги, исм-фамилиясини айтиб юборинг.

Киши — Бу қанақаси? Болани биринчи марта кўришим, танимайман. Бунинг устига у гапирадиган ҳолатда эмас...

Врач — Уф! Одамни жуда эзвордизда, ука. Исм-шарифини, на турар жойини билмасангиз, лоқал, бўй-бастини, афт-ангорини айтиб беролмайсизми?

Киши — Ўрта бўй, тўладан келган, қорамтир юзли. Эғнида... қизил кўйлаш, қора шим.

Врач — Қора шим?

Киши — Мотоцикл яшил рангда...

Врач — [хавотирлангандай] номери қанақа экан, ука?

Киши — Эсим қурсин. Нима ҳам эди. Ҳа-я! Қирқ биру ноль етти.

Врач — А?! Уғлим Самаднинг мотоцикли-ку? Вой, шўрим. Қайси кўчада у?! Тезроқ айтинг, вақт ўтмасин. Тезроқ! Алло!..

□

Кодир КАЮМОВ

Жиззахда туғилган. Ташкент Давлат университетида таълим олган. Ҳозир Ўзбекистон Ёзувчилар союзида ишламоқда. Кўплаб интермедиялари «Телевизион миниатюралар театри»да намоиш этилган.

ЭРКАЛИК

[Ижодий интермедия]

Фарҳод киради-ю, ечинмай ўзини диванга ташлайди.

ФАРҲОД — Вой-вой, бу хотинларнинг дастидан дод. Жон хотин, ўргилай хотин, оёғимни уқалаб қўй.

ФЕРУЗА — Сизни нима жин урди. Умрингизда қилмаган қилиқни байрам куни чиқаряпсиз. Ёрдамлашиш ўрнига оёғимни уқала, дейсиз? Хотинлардан нолийсиз?

ФАРҲОД — Сенлар яхшиликни билармидинг. Вой-вой белим, вой оёғим, вой кўлларим.

ФЕРУЗА — Қўйинг-е, мени байрам билан табриклаганингизми бу. Ётишингизни қаранг. Туринг, сабзи тўғраб беринг. Ҳализамон меҳмонлар келиб қолишади..

ФАРҲОД — Вой-ей, меҳмон кутадиган ҳолим йўқ. Белларим қарсиллаб синиб кетаман деяпти.

ФЕРУЗА — [Дўқ билан.] Мен ҳозир намоишдан келдим. Байрам байрамдек бўлсин. Туринг, туринг, қарашинг!

ФАРҲОД — Сени ким айтади, фабрикада энг илғор ишчи деб. Мажлис бўлса президиумдан тушмасанг, фабрикангга киришим билан рўпарамда бир ярим метрли суратингга кўзим тушса мен нима? Шундоқ бўлгандан кейин, ҳеч бўлмаса уйда президиумдан туш, ахир. Мана бугун ҳам парадга мен билан чиқмай минбарга чиқиб кетдинг. Уйда минбар йўқ. Икковимиз

баб-баравармиз. Қани, ошни қил, оёқни бос. Жон хотин, ке, битта босиб қўй.

ФЕРУЗА — Зарил келгани йўқ.

ФАРҲОД — Инсофинг борми, сени еркўкка ишонмасам, ўлгудек яхши кўрсам, шунақа обрўли хотиним бор деб севиниб юрсам-у, сен битта илтимосимни бажармасанг? Улиб қолсам майлими? Билиб қўй, инвалид бўлиб қолсам товонини тўлайсан. Уша сурагинг ёғоч рамкада турмасин деб ўзим чўяндан гулдор рамка кўйдириб ўрнатиб қўйганман. Шуниям билмадинг-а! Аслини сўрасанг, бугунги бел оғриғи, оёқ оғриғи бўлганим ҳам сени яхши кўрганымдан.

ФЕРУЗА — Вой, бел оғриғи, қўл оғриғи, оёқ оғриғи бўлишингизга нега мен сабабчи бўларканман.

ФАРҲОД — [Уридан сапчиб туриб.] Хотинжон, сиз минбарда кўл силкитиб турганингизда мен чўян рамкага солинган қирқ икки килоли суратингизни кўтариб, ўтаётган эдим. Яна кўтариб фабрикага обориб жойига ўрнатиб келаялман. Билдингми? Вой-вой, белгинам-е...

ФЕРУЗА — [Қаҳ-қаҳ отиб кулади.] Вой, белгинангиздан ўзим гиргиттон бўлиб кетай, қаерини силай, от ёғи биланми, сариёғ биланми?

ФАРҲОД — Вой, тегма. Қитиғим келади.

ТАНИМАЙМАН, ТАНИЙМАН...

Умарали билан Орзикул тасодифан кўчада учрашиб қолишди.

ОРЗИҚУЛ — Эй, дўстим, аҳволлар, саломатликлар...

УМАРҚУЛ — Ие, ўзингмисан, соғлиқларинг яхшими...

ОРЗИҚУЛ — Раҳмат дўстим, бир нави ишлаб юрибмиз.

УМАРҚУЛ — Мен ҳам юрибман, дўстим, ишларим беш...

ОРЗИҚУЛ — Сеники доимо беш бўлган, азаматсан.

УМАРҚУЛ — Бошқа оғайниларни кўриб турибсанми?

ОРЗИҚУЛ — Ҳа, кўриб турибман... Ҳа, дарвоқе сенга бир нарсани айтмоқчи бўлиб юрувдим, еттинчи синфда ўқиётганимизда бошқа мактабга ўтиб кетган Сатторкул деган бола бор эди-ку.

УМАРҚУЛ — Ҳа, уми... Саттор... Саттор... йўқ танимайман.

ОРЗИҚУЛ — Нега танимайсан, Саттор-чи, Одилов?

УМАРҚУЛ — Одилов деган... Одилов... йўқ, танимайман.

ОРЗИҚУЛ — Нега танимайсан? Лаби устида холи ҳам бор эди. Ҳиндча ашулаларни ҳам қотириб айтарди-ку, сенга ўхшаган сал новчароқ.

УМАРҚУЛ — Шундай демайсанми? Лаби устида холи бор... Йўқ, бари бир танимайман.

ОРЗИҚУЛ — Самарқанд қишлоқ хўжалик институтининг агрономия факультетида ўқиб юрганда ҳам учрашганмиз, охириги курсда профком ҳам бўлган.

УМАРҚУЛ — Вой, сени қара, шундай демайсанми? Демак, профком бўлган дегин...

ОРЗИҚУЛ — Ҳа, профком бўлган...

УМАРҚУЛ — Йўқ, танимайман.

ОРЗИҚУЛ — Яхши эслагин, наҳотки танимасанг. Институтни тугатгандан кейин, «Москва» колхозига агроном бўлиб кетди.

УМАРҚУЛ — Ие, ҳа, анови агроном бўлган Одилов дегин.

ОРЗИҚУЛ — Ҳа, агроном бўлган.

УМАРҚУЛ — Шошма. У нега агроном бўлар экан? Ёки янглишяпсанми? Йўқ, бари бир танимайман, дўстим.

ОРЗИҚУЛ — Менга қара, бу сен ўзи қачондан бери одам танимайдиган бўлиб қолдинг?

УМАРҚУЛ — Хўп, майли, кўп танқид қилаверма, ўшанга нима бўпти?

ОРЗИҚУЛ — Нима бўларди, яқинда кандидатликни ёқлабди. Қишлоқ хўжалик фанлари кандидати. Сен ишлайдиган бошқармага агроном бўлиб келди.

УМАРҚУЛ — Ростданми?

ОРЗИҚУЛ — Нега ёлғон бўлар экан. Ўзинг ҳали отпускдан ишга қайтмасан, шекилли?

УМАРҚУЛ — Гапни чўзмасдан аввалроқ айта қолмайсанми? Сатторкул Одилов... Наҳотки мен уни танимасам? Ахир у менинг жонажон дўстим-ку?

[Умаркул Орзикул билан хайрлашишни ҳам унутиб, жўнаб кетади. Орзикул ҳайрон бўлиб, унинг орқасидан қараб қолади].

□

Чори ЁҶУБОВ

Сурхондарё областининг Денов районида ту-
тилган. Бухоро Давлат педагогика институтини тамом-
лаган. Ҳозир Денов шаҳрида ўқитувчилик қилмоқда.

ДАВРОНИЙНИНГ КЎЗ ЁШИ

У чойхонада улфатлар даврасига ту-
шиб қолди. Уни яқиндан билган бир ош-
наси:

— Келсинлар, келсинлар,— деди ку-
либ,— тўрга ўтинг!

У ўзига кўрсатилган илтифотдан бир
қоп шишиб, тўрга ўтди. Ястаниб ўтиргач,
ҳамма билан навбатма-навбат сўрашиб
чиқди. Даврада унга таниш-нотаниш анча
киши бор эди. Ҳалиги йигит шўхроқ
экан, уни ҳаммага таништирди:

— Уртоқлар, давраимизга районимиз-
нинг машҳур, талантли ёзувчиси Хўжа
Ҳайдар ибн Давроний кўшилдилар.

Давроний ҳаммага бир-бир қараб, кў-
лини кўксига қўйиб, «ўша менман», де-
гандек бош ирғаб қўйди. «Яхши-яхши»,
дейишди ўтирганлар. Ҳалиги йигит эса
Давронийнинг асарларини минг чандон
ошириб мақтай кетди.

— Бу киши,— деди жилмайиб,— давр
билан ҳамнафас, ҳали айтганимдек, маш-
ҳур ёзувчилар тоифасидан. Шунинг учун
ҳам тахаллусларини «давр», «даврон» де-
ган сўзлардан олган бўлиб, Давроний деб
қўйганлар. У анча гапиргандан сўнг нега-
дир жиддий тусда:

— Э, ошна, тўғриси айтайми,— деди
Давронийга мурожаат қилиб,— ҳозирги
ёзувчиларнинг биттаси ҳам, жумладан, сиз
ҳам Абдулла Қодирийдек бўлолмайсиз-
лар.

— Нега?— ажабланди Давроний. Бу гап
маъқул тушмагани унинг юзларидан шун-
дайгина сезилиб турарди.— Чунки яхши

асар ёзолмайсиз-да,— деб айтганидан қол-
мади ҳалиги йигит.— Мана бир мисол: Қо-
дирий «Ўтган кунлар»ни ёзаётганида се-
вимли қаҳрамони Кумушбизини ўлдириб
қўйиб, ўзи йиғлаган. Шунчалик таъсир-
ланганки...

Йигит Абдулла Қодирийнинг бошқа хис-
латларини гапириб берди-да, Давронийни
шунга ўхшамаганликда айблади.

— Тўғри,— деб ўз-ўзича пичирлади
Давроний,— ҳақиқатан ҳам ёзганларимдан
ўзим йиғлаганим йўқ. Энди йиғлашга тўғри
келади.

Лекин нимани ёзади ва қаерига кел-
ганда йиғлайди.

Давроний узоқ изланиб юрмади. Му-
юлишда шоҳи кўйлаги ял-ял ёниб тур-
ган, тимқора сочлари узун, оқпар дўппи
кийган қизнинг кўчани кесиб ўтаётганини
кўрди-ю, «топдим» деб бақириб юбориш-
га сал қолди. «Мана шу— кўшнимизнинг
қизи Солиҳа, ҳозир учрашувга шошиляпти.
У кўшни кўчада яшовчи... айтайлик, Ҳик-
матуллани севади. Икки ёш тез-тез учра-
шади. Солиҳа бугун ҳам учрашувга
шошиляпти дейлик... Унинг қалбида олам-
олам ҳаяжон. Шунда... шунда, эвоҳ, но-
мард чархи гардун... Солиҳани ўқдай
учиб келаётган машина...».

Давроний хаёлига келган манзарадан
ўзи ҳам кўрқиб кетди-да, буни ёзиш учун
уйга шошилди.

У хотини дамлаб берган чойни нари-
дан-бери ичдию, ижодхонасига кириб
кетди.

Йиғласам, хотиним ҳам кўрсин деб, эшикни қия очиб қўйди. Лекин ёзди, учирди, хўрсинди, оҳ тортди, бари бир кўзига ёш келмади. Ҳатто бурнини ҳам чимчилаб кўрди—қаёқда! Болалигида яхши экан, онаси хивич кўтарса, дарров кўзига ёш оларди.

Тун ярмигача ёзди. Туни билан илон қаққандек тўлганиб ухлай олмади. Нима қилса кўзига ёш келади? Хотинига сездирса бас, у одамларга айтади. Қараб-сизки, ҳамма эшитади. Тилдан-тилга ўтиб Абдулла Қодирийдек машҳур бўлиб қолади.

Давроний жуда эрта турди. Ижодхонасига ўтиб хотинининг чойга таклиф қилишини кута бошлади. Ниҳоят соат миллари еттига яқинлашаётганда хотинининг овози эшитилди. У ўғлига:

— Шеркул, бор отангни чақир!— деди. «Чатоқ бўлди-ку, бу тўнка ижодни қайдан тушунарди!», деб кўнглидан ўтказди Давроний. Кейин остонада рўбарў бўлган ўғлига ўшқирди.

— Бор, мени онангнинг ўзи чақирсин.

Ўғли индамай чиқиб кетди. Бир оздан сўнг даҳлиздан унинг овози эшитилди.

— Она, ўзингиз чақирар экансиз.

Бу вақтда Давронийнинг кўнглидан қўйдагилар ўтди: «Аттанг, ишни сал чатоқ қилибман. Абдулла Қодирийнинг онаси ҳам бўлган ўша уйда. Менинг онам эса қишлоқда. Кеча бориб олиб келмабман-да, эҳ, хомкалла! Давроний шу хаёллар билан ўтирар экан, хотинининг оёқ товуши эшитилди. Давроний «Ҳай, бўлар иш бўлди» дедию бошини қуйи эгди. Кафтини ўнг бетига тираб, чап қўли билан рўмолчасини ҳўллаб кўзига олиб борди. Бир дақиқада отаси ўлгандек ғамгин тусга кирди. Ўзини йиғлаётганга солди. Хотини келди-ю унинг аҳволини кўриб ҳайрон қолди.

— Нима бўлди сизга,— деб сўради ташвишланиб.

— Ўлди,— деди Давроний бурнини тортиб.

— Ким?

— Қаҳрамоним,— деди Давроний бош чайқаб.— Сира ўлишини хоҳламагандим, Ўзим ўлдириб қўйдим-а!

— Ҳой, бундай тушунтириб айтсангизчи,— деб хуноб бўлди хотини,— нима бўлди ўзи?

— Кеча бир ҳикоя ёзаётган эдим. Севимли қаҳрамоним севган йигити олдига учрашувга бораётиб йўлни кесиб ўтаётганда машина уриб кетди. Унинг ўлимини хоҳламасдим. Уни учраштириб, тўй қилиб бахтиёр оилаларнинг сафига қўшмоқчи эдим. Бирдан...

Давроний яна бош чайқаб, бурнини тортди. Хотини эса ха-холаб кулиб юборди.

— Эй, ўлманг!— деди хотини қурмагур.— Улдиришни хоҳламаган экансиз, мундоқ машина юрмайдиган кўчадан ўтказиб юборсангиз бўлмайдимиз!

— Бўлмади-да, қилолмадим-да. Ҳаёт мантикига зид бўларди,— деди Давроний ҳансираб кўзини артаркан.— Улдириб қўйдим, ўлдириб.

Хотини баттар кулиб юборди. Онасининг кулгисини эшитиб болалари ҳам келишди. Давронийнинг жаҳли чиқди. Хотинига ўқрайиб қаради:

— Адабиётнинг «А» ҳарфини билмайсан.

— Нега билмас эканман?

— Билсанг, нега куласан? Баъзан ёзувчи қаҳрамонини ўлдирганини билмай қолади. Ана шундан таъсирланиб йиғлашга тўғри келади. Абдулла Қодирий ҳам...

— Сиздақа ёзувчидан ўргилдим,— деб хотини эрининг сўзини бўлди,— ҳеч нарсадан-ҳеч нарса йўқ, йиғлашга бало борми?

Давроний «адабиётнинг «А» ҳарфини билмайдиган хотини»дан ранжиб, ўрнидан сапчиб турди, нонуштага ҳам қарамай ташқарига отилди.

Ордан кўп ўтмай Давронийнинг сохта йиғиси халқ орасида латифага айланиб кетди.

□

МУНДАРИЖА

- 7 Қалбай Абдурахмонов. Шеърлар.
- 9 Абдували Бегматов. Шеърлар.
- 11 Саодат Донабоева. Шеърлар.
- 12 Дилором Ерматова. Шеърлар.
- 13 Шаҳодат Исахонова. Ҳикоя.
- 18 Жаҳонгир Исмоилов. Шеърлар.
- 20 Аҳмаджон Йўлдош. Шеърлар.
- 21 Мирза Кенжабоев. Шеърлар.
- 23 Раъно Комилова. Шеърлар.
- 24 Бобоқул Мансуров. Шеърлар.
- 26 Жумабой Матёқубов. Шеърлар.
- 28 Мавлуда Мавлонова. Шеърлар.
- 30 Қурбон Назаров. Шеърлар.
- 32 Тўра Нормат. Шеърлар.
- 34 Жамшид Пиримқулов. Шеърлар.
- 36 Самад Пўлатов. Ҳикоя.
- 39 Ғайрат Раҳматуллаев. Ҳикоя.
- 41 Иноят Раҳмонов. Ҳикоя.
- 46 Абдумўмин Салоҳиддинов. Шеърлар.
- 47 Ўтан Садилов. Ҳикоя.
- 49 Қодиржон Собиров. Ҳикоя.
- 52 Аҳмад Тошхўжаев. Шеърлар.
- 53 Очил Тоҳиров. Шеърлар.
- 54 Илдиз Хайиров. Шеърлар.
- 56 Бозор Холлиев. Шеърлар.
- 58 Ғафур Шукур. Шеърлар.
- 60 Қобил Эшматов. Шеърлар.
- 62 Ғойибназар Эрназаров. Шеърлар.
- 64 Анвар Юнусов. Шеърлар.

ЖАҲОН ПРОГРЕССИВ АДАБИЁТИДАН

- 69 Гурбакш Сингх. Ҳикоя.

ТЕНГДОШЛАРИНГ ЖУРЪАТИ

- 75 Ҳабибулла Олимжонов. Очерк.

ТЕНГДОШЛАР ТЕНГДОШЛАР ҲАҚИДА

- 81 Маҳмуд Тоиров. Очерк.

86 Ҳожиакбар Шайхов. Адабий мақола.

ШОГИРДЛАР УСТОЗЛАР ҲАҚИДА

91 Гулчеҳра Жўраева.

92 Ҳамидулла Саъдуллаев. Лавҳалар.
ЕШЛИК МУШОИРАСИ

99 Суннат Жумақулов.

99 Эркин Иноғомов.

99 Тўрабек Набиев.

99 Мейлибек Норбоев.

100 Анвар Пардабеков.

100 Омоной Раббимова.

101 Абдумўмин Саъдуллаев.

101 Сабрулло Салимов.

101 Баҳром Умиров.

101 Холмўмин Тўхтаев.

102 Меҳринисо Файзиева.

102 Назар Шукуров.

102 Шоҳида Ғафурова.

102 Ҷроз Ҳайдаров.

103 Абдумалик Ҳакимов.

БОЛАЛАР АДАБИЁТИ

105 Қўзибой Абдужалилов. Ҳикоялар.

107 Муҳайё Ёқубова. Шеърлар.

108 Дилмурод Жабборов. Шеърлар.

109 Саодат Тожи. Шеърлар.

«ЕШЛИК» КАЛЕНДАРИ

Ф. И. Тютчев. Шеърлар.

«ЕШЛИК» ТАБАССУМИ

117 Муҳаммад Очиллов. Ҳажвиялар.

119 Ориф Кандаҳоров. Ҳажвия.

121 Қодир Қаюмов. Ҳажвиялар.

124 Чори Ёқубов. Ҳажвия.

На узбекском языке

Коллектив

АЛЬМАНАХ «ЕШЛИК»—6

**Стихи, рассказы, произведения для детей, юмор,
литературные раздумья, поэтическое состязание.**

Издательство «Еш гвардия»—Ташкент—1979

Тўпловчи: Саёров.

Редакторлар Тўлқин, М. Мирзаев

Рассом Э. Валиев

Расмлар редактори Қ. Алиев

Техн. редактор Г. Аҳмаджонова

Корректорлар М. Юнусова, М. Ортиқова.

ИБ № 752

Босмахонага берилди 14.6.1979 й. Босишга рухсат этилди 27.11.1979 й. Формати 70×90¹/₁₆. № 1 босма қоғозга, «Журнальная рубленая» гарнитурда юқори босма усулида босилди. Босма листи 8,0. Шартли босма листи 9,36. Нашр листи 8,81. Тиражи 30000. Р—13769.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети «Еш гвардия» нашриёти, Тошкент, 700129, Навоий кўчаси, 30. Шартнома № 16—79. Баҳоси 70 т. Заказ 1190.

Ўзбекистон КП Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ ордени босмахонаси, «Правда Востока» кўчаси, 26.